UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

ANALELE ŞTIINŢIFICE ALE UNIVERSITĂŢII DE STAT DIN MOLDOVA

Seria „Lucrări studenţeşti”

Ediţia 2025

Ştiinţe juridice

Chişinău, 2026

CZU 34:378.4(478-25)(082)
A 48

Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova
Seria „Lucrări studenţeşti”, ediţia 2025
Ştiinţe juridice

***

Culegerea „Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova” include rezumatele tezelor de licenţă şi de master, susţinute de studenţi şi masteranzi care au manifestat pe parcursul anilor de studii capacităţi deosebite şi sunt recomandaţi să-şi continue studiile la doctorat.

***

Responsabilitatea asupra conţinutului rezumatelor revine în exclusivitate autorilor și conducătorilor ştiinţifici

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii din Republica Moldova

Analele Ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova : Seria "Lucrări studenţeşti" / Universitatea de Stat din Moldova ; colegiul de redacţie: Georgeta Stepanov (redactor-şef) [et al.]. – 2021 – . – Chişinău : Editura USM, 2026 – . – ISBN 978-9975-158-38-1.

Cerinţe de sistem: PDF Reader.

Ştiinţe juridice, ediţia 2025. – 2026. – 113 p. : fig. – Rez.: lb. engl. – Ref. bibliogr. la sfârşitul art. – ISBN 978-9975-77-579-3 (PDF). – Text : electronic.

34:378.4(478-25)(082)
A 48

©USM, 2026

ISBN 978-9975-77-579-3 (PDF)

Colegiul de redacţie al culegerii „Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova”, Seria „Lucrări studenţeşti”, ediţia 2025,

Științe juridice

Redactor-şef/ Responsabil de ediţie	***Georgeta STEPANOV, dr. hab., prof. univ.,*** prorector pentru activitate științifică
Redactori coordonatori	*Veronica PRISĂCARU, dr., conf. univ.,* șef, Departament Cercetare și Inovare
	Carolina ȚURCANU, dr., conf. cerc., șef, Secția Promovare și Protecția Rezultatelor Științifice
	Marianna SAVVA, dr., specialist principal, Secția Promovare și Protecția Rezultatelor Științifice
Corectură	*Ana-Laura PAȘNIC,* redactor principal, Secția Promovare și Protecția Rezultatelor Științifice
Machetare computerizată	*Tatiana CAPLIUC,* inginer-machetator, Editura USM
Atribuire indice CZU	*Lilia DOGOTER,* Șef, Biblioteca Centrală USM
	Alexandra COJUHARI, Șef Secție, Biblioteca Centrală USM
Membri:	*Sergiu BĂIEȘU, dr., prof. univ.,* decan, Facultatea de Drept
	Tatiana MIHAILOV, dr., lector univ., prodecan, Facultatea de Drept

DREPT

VIOLENŢA LA LOCUL DE MUNCĂ

Sabrina BRADU,

studentă, anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 349.22:331.108.6:343.435 E-mail: carida100@gmail.com

Violența la locul de muncă reprezintă un ansamblu de comportamente sau atitudini abuzive manifestate în cadrul relațiilor profesionale, care pot cauza prejudicii semnificative asupra demnității, integrității psihice sau fizice a salariaților. Aceasta include atât forme evidente de agresiune verbală sau fizică, cât și manifestări subtile și persistente, precum intimidarea, umilirea, excluderea sau presiunea psihologică exercitate sistematic. Fenomenul poate afecta negativ climatul organizațional, sănătatea mintală a angajaților, precum și performanța colectivă și individuală. În absența unor mecanisme eficiente de prevenire și intervenție, violența la locul de muncă tinde să se perpetueze și să se normalizeze, afectând nu doar persoanele implicate direct, ci și dinamica generală a instituției sau întreprinderii.

Un reper normativ important în definirea acestui fenomen este **Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr. 190** privind eliminarea violenței și hărțuirii în lumea muncii, care oferă o definiție internațională acceptată: „o serie de comportamente și practici inacceptabile sau amenințările legate de manifestarea acestora, indiferent dacă este vorba despre o singură ocurență sau de un eveniment repetat, care are drept scop, sau ar putea conduce la un prejudiciu fizic, psihic, sexual sau economic” [1]. Această convenție, ratificată recent de Republica Moldova, consacră dreptul oricărei persoane la un mediu de muncă lipsit de abuzuri și obligă statele să armonizeze legislația națională cu aceste standarde [2].

Deşi cadrul contravențional al Republicii Moldova nu reglementează în mod expres hărțuirea morală la locul de muncă, articolul 78² din Codul contravențional, intitulat *„Acte de persecuție”*, poate fi aplicat în anumite cazuri de comportamente abuzive, precum intimidarea sau supravegherea excesivă, atunci când acestea ating un prag suficient de grav [3]. Totuşi, această reglementare are caracter general şi nu acoperă toate formele posibile de abuz psihologic sau violență organizațională.

Articolul 173¹ din Codul penal al Republicii Moldova incriminează fapta de hărțuire sexuală, calificată prin constrângerea exercitată abuziv în vederea obținerii de favoruri sau acte cu caracter sexual [4]. Aceasta reprezintă singura formă de hărțuire reglementată expres în dreptul penal național, întrucât alte manifestări degradante, cu precădere cele de ordin psihologic, nu beneficiază de o reglementare normativă.

În lipsa unui cadru normativ clar, **Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității (CPEDAE)** a jucat un rol esențial în identificarea și recunoașterea cazurilor de hărțuire psihologică. Un caz de referință este **cauza nr. 168/14**, soluționată prin decizia din 30.12.2014, în care o profesoară de la Școala de Arte „Alexei Stîrcea" a reclamat hărțuire din partea conducerii și colegilor pentru exprimarea unei opinii contrare administrației. Consiliul a constatat un climat ostil, caracterizat prin întreruperi, insulte publice și marginalizare, calificând comportamentul drept **discriminare pe criteriul opiniei** și exemplu de **mobbing** [5].

Un exemplu relevant din jurisprudența națională îl constituie cauza Capcelea Eduard, soluționată de Judecătoria Chișinău), în care a fost examinată o acuzație de hărțuire sexuală. Instanța a pronunțat o hotărâre de achitare pe motivul insuficienței probelor, evidențiind provocările legate de administrarea eficientă a probatoriului și reliefând totodată carențele actuale ale reglementărilor în materie [6].

Ratificarea **Convenției OIM nr. 190** și experiența acumulată în practică au determinat autoritățile moldovenești să inițieze un proces de **ajustare legislativă**. Astfel, **Proiectul de lege nr. 70 din 06.03.2025**, votat în primă lectură, propune completarea noțiunii de demnitate în muncă, introducerea unor fapte noi în Codul penal și în Codul contravențional, precum și incriminarea **persecutării prin mijloace electronice** [7].

Având în vedere lacunele identificate, se conturează următoarele recomandări de ordin legislativ și instituțional:

1. Instituirea obligativității existenței unor politici interne în cadrul întreprinderilor, care să prevadă proceduri clare de raportare, investigare și soluționare a actelor de violență și hărțuire la locul de muncă. Aceste politici ar trebui să fie parte integrantă a regulamentului intern și a contractelor colective de muncă.
2. Dezvoltarea unor mecanisme eficiente de intervenție timpurie în cadrul organizațiilor, astfel încât conflictele și comportamentele violente să poată fi gestionate pe loc, înainte de a degenera în litigii formale sau plângeri adresate Consiliului pentru Egalitate sau instanțelor judecătorești. Aceasta ar putea include instituirea unor comisii interne de mediere sau desemnarea unor persoane responsabile în departamentele de resurse umane.
3. Recunoașterea impactului violenței psihologice exercitate la locul de muncă asupra sănătății mintale a salariaților ar trebui să devină parte integrantă a evaluărilor de risc profesional și a practicilor de medicina muncii. Angajatorii au obligația de a identifica și monitoriza factorii rezultați din mediul organizațional, cum ar fi hărțuirea, intimidarea, umilirea sau excluderea, întrucât aceste comportamente afectează direct sănătatea emoțională, coeziunea echipei și performanța profesională.
4. Crearea unui registru național de raportare anonimă a cazurilor de hărțuire și violență la locul de muncă, care să permită nu doar acumularea de date statistice utile pentru formularea politicilor publice, ci și identificarea organizațiilor în care există o recurență a sesizărilor, în vederea inițierii unor controale tematice din partea autorităților competente (precum Inspectoratul de Stat al Muncii). Astfel,

registrul ar funcționa atât ca instrument de monitorizare, cât și ca mecanism de intervenție instituțională, susținând o abordare preventivă și corectivă simultan.

5. În vederea prevenirii și combaterii violenței la locul de muncă, se recomandă instituirea unor centre specializate care să funcționeze ca servicii integrate de sprijin, protecție și reabilitare a victimelor. Aceste centre ar putea oferi consiliere psihologică, asistență juridică, mediere profesională și suport în reintegrarea socială și profesională a persoanelor afectate.

Referințe:

1. *Convenția nr. 190 privind eliminarea violenței și hărțuirii în lumea muncii*, adoptată la Geneva, 21 iunie 2019. [accesat: 8 iulie 2025]. Disponibil: https://www.ilo.org/sites/default/files/2024-08/Violence%20and%20harassment%20in%20the%20world%20of%20work_EN_web.pdf
2. Legea nr. 440 din 28.12.2023 pentru ratificarea Convenției Organizației Internaționale a Muncii nr. 190 privind violența și hărțuirea în lumea muncii. În: *Monitorul Oficial al R.M.*, 19.01.2024, nr. 24-27.
3. *Codul contravențional al Republicii Moldova*, nr. 218 din 24.10.2008, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 78-84 din 17.03.2017, art. 100.
4. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002, republicat în: *Monitorul Oficial al R.M.*, 14.04.2009, nr. 72-74, art. 195.
5. *Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității*. Decizia nr. 168/14 din 30.12.2014. [accesat: 8 iulie 2025]. Disponibil: https://old.egalitate.md/media/files/files/decizia_nr__168_8413734.pdf
6. *Sentința judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani), din 10.10.2019, în cauza Capcelea Educard*. [accesat: 8 iulie 2025]. Disponibil:https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/ODRmZmIxN2QtMGJiMS00Yzk0LTg1OGItNDk2NWQ0M2NjMGU1
7. *Proiectul de lege nr. 70 din 06.03.2025 pentru modificarea unor acte normative*. [accesat: 8 iulie 2025]. Disponibil: https://parlament.md/preview?id=4d09a854-e83c-434e-a75a-f5e1d0cc6783&url=https://ep-sp.parlament.md/materials/638751672021086923/Documents/20250306161828.pdf

Recomandat

***Mariana GRAMA**, dr. în drept, conf. univ.*

ANALIZA JURIDICO-PENALĂ A INFRACŢIUNII DE EVAZIUNE FISCALĂ A ÎNTREPRINDERILOR, INSTITUŢIILOR ŞI ORGANIZAŢIILOR

Evelina CATAN,

studentă, anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.359.2:343(478)(094.4) E-mail: evelinacatan8@gmail.com

Lucrarea analizează o infracțiune economică de o importanță crucială pentru Republica Moldova, reglementată de articolul 244 din Codul Penal – evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor. Această temă este extrem de actuală, întrucât veniturile bugetare depind în mod majoritar de contribuabilii persoane juridice. Evaziunea fiscală, ca formă de eludare a obligațiilor bugetare, generează un impact economic și social profund, afectând echilibrul financiar al statului și încrederea contribuabililor în sistemul fiscal.

Actualitatea temei rezidă în amploarea și complexitatea fenomenului de evaziune fiscală care subminează stabilitatea economică, ordinea socială și echitatea fiscală, fiind considerată de doctrină drept una dintre cele mai periculoase infracțiuni economice, afectând direct veniturile publice și încrederea contribuabililor în autorități [1].

În primul capitol, se prezintă evoluția reglementărilor fiscale în context istoric și international, arătând că încă din perioada romană impozitele aveau rol social determinant, precum subliniază Sveton, care nota că „un păstor bun tunde oile, dar nu le jupoaie" [2], sugerând importanța echității fiscale. Autorul V. Berliba evidențiază că „evaziunea fiscală este una dintre cele mai periculoase forme ale infracțiunilor economice", în timp ce Cușnir arată că aceasta „afectează solidaritatea socială și justiția economică" [3]. Concluzia capitolului subliniază necesitatea armonizării reglementărilor interne cu standardele internaționale și clarificarea conceptului de evaziune fiscală, întrucât, așa cum afirmă Berliba, „fără o reglementare clară, nici aplicarea normei penale nu poate fi eficientă" [4].

Lucrarea oferă și o analiză comparativă cu legislația din Spania, România și SUA. Spre exemplu, în Statele Unite, evaziunea fiscală este sancționată cu pedepse privative de libertate de până la 5 ani și amenzi de ordinul a sute de mii de dolari, fiind considerată un atac la adresa siguranței financiare a statului. În România, art. 9 din Legea 241/2005 definește clar faptele ce constituie evaziune, cu praguri valorice clare și sancțiuni graduale. În acest sens, Moldova ar trebui să adopte o abordare similară pentru claritate normative.

Capitolul II este consacrat analizei juridico-penale a infracțiunii. Sunt examinate latura obiectivă – inclusiv faptele de tăinuire a obiectelor impozabile sau falsificarea documentelor contabile – și latura subiectivă, respectiv intenția directă a contri-

buabilului de a eluda obligațiile fiscale. De asemenea, este clar delimitat subiectul activ – reprezentantul legal al persoanei juridice – și subiectul pasiv, adică statul. Sunt evidențiate dificultățile de aplicare practică a normei în instanță, mai ales în lipsa unei expertize contabile solide și a cooperării interinstituționale eficiente între SFS și organele de urmărire penală. Susținem raționamentul juridic al profesorului Vitalie Stati, care subliniază că, potrivit noii formulări legislative, denaturarea veniturilor nu depinde de caracterul real sau fictiv al operațiunii economice, spre deosebire de denaturarea cheltuielilor, unde legea impune în mod expres această condiție restrictivă; această interpretare, fundamentată pe structura gramaticală a textului (în special absența virgulei dintre „cheltuieli” și „care”), respectă principiile legalității și predictibilității incriminării, evitând aplicarea extensivă și abuzivă a normei penale și fiind, astfel, în deplin acord cu cerințele principiului lex certa și cu spiritul dreptului penal contemporan [5].

Un punct de interes îl constituie delimitarea art. 244 de alte infracțiuni precum abuzul de serviciu (art. 335 CP RM) sau înșelăciunea (art. 190). Aceste clarificări sunt esențiale pentru practica judiciară, întrucât limitele dintre aceste infracțiuni pot fi fluide, iar încadrările greșite conduc la sancțiuni nejuste sau la impunitate.

Concluziile subliniază necesitatea reformării normei pentru a clarifica structura infracțiunii, a asigura eficiența sancționării și a corela incriminarea cu realitățile economice, remarcând că „evaziunea fiscală rămâne un fenomen cu impact major asupra stabilității bugetare și echității sociale, necesitând consolidarea mecanismelor de prevenire și sancționare” [6]. Totodată, am concluzionat că modificările legislative recente nu au reușit să elimine confuziile doctrinare și practice, fiind necesară o regândire a definițiilor și pragurilor valorice pentru o aplicare unitară. Fenomenul continuă să fie alimentat de deficiențe legislative, lipsa educației fiscale și imperfecțiunile în administrarea veniturilor publice, ceea ce impune, în opinia mea, reforme structurale și politici penale coerente care să consolideze prevenirea, investigarea și sancționarea acestui delict economic complex.

Concluziile și recomandările formulate în lucrare evidențiază că evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor reprezintă o amenințare majoră la adresa stabilității financiare a statului, afectând echitatea socială și încrederea contribuabililor în sistemul fiscal, iar combaterea acesteia necesită reforme legislative clare, consolidarea controlului fiscal și profesionalizarea instituțiilor implicate în prevenirea și investigarea acestor infracțiuni. S-a concluzionat că este imperios necesară structurarea infracțiunii pe două modalități alternative principale de săvârșire, respectiv includerea intenționată în documentele contabile a unor date denaturate și tăinuirea obiectelor impozabile sau a actelor fiscale, precum și majorarea pragurilor valorice prevăzute de art. 244 CP RM pentru a evita aplicarea abuzivă a normei. Totodată, s-a recomandat reformarea tehnico-legislativă a incriminării, armonizarea acesteia cu legislația europeană, consolidarea cadrului instituțional al Serviciului Fiscal de Stat și promovarea educației fiscale în rândul contribuabililor, întrucât, numai prin echilibru între interesele statului și ale contribuabilului se poate asigura o dezvoltare armonioasă.

Referințe:

• *Cărți și publicații monografice:*

1. BRÂNZĂ. S., STATI.V., *Tratat de drept penal. Partea specială. Volumul II*. Chişinău, 2019
2. Бухгалтерские и налоговые консультации, №4, 1998, Кишинев, pag.112, Налоговая аксиома императора Тиберия
3. CUȘNIR V., BERLIBA V. *Aspecte juridico-penale ale evaziunii fiscale a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor*, Chișinău, 2002
4. BERLIBA, V. *Răspunderea penală pentru delictele fiscale*. Chișinău, 2015.
5. STATI V. *Infracțiuni economice. Note de curs*, Chișinău 2024, p. 304
6. ANIȚEI N., C., LAZĂR R., E., *Evaziunea fiscală între legalitate și infracțiune*, București: Editura Universul Juridic, 2023

Recomandat

***Mihaela VIDAICU**, dr. în drept., conf. univ.*

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU ESCROCHERIE: CONTROVERSE, SOLUŢII, PERSPECTIVE

Elena DODON,

studentă, anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.72:343.222(478) E-mail: elena.hosman@gmail.com

Escrocheria reprezintă una dintre cele mai dinamice forme ale criminalității patrimoniale în Republica Moldova, generând dificultăți semnificative pentru organele de urmărire penală și pentru instanțele de judecată [1, p.15]. Actualitatea temei derivă din creșterea continuă a incidenței acestor fapte, diversificarea metodelor de comitere și necesitatea perfecționării cadrului normativ.

Scopul acestei cercetări este de a realiza o analiză sistemică a răspunderii penale pentru escrocherie, conform art. 190 Cod penal, cu accent pe delimitarea față de alte infracțiuni patrimoniale și pe identificarea controverselor interpretative și practice [2, p.11]. În procesul investigării, au fost utilizate metode de analiză dogmatică, interpretare comparată și evaluare a practicii judiciare.

Rezultatele evidențiază că elementul central al escrocheriei îl constituie inducerea în eroare a victimei pentru obținerea ilicită a unui folos patrimonial, cu consimțământ viciat, ceea ce o distinge de infracțiuni precum furtul sau delapidarea [3, p.39]. Analiza comparativă cu legislația altor state (România, Germania, Franța, Italia) confirmă existența unor abordări similare, dar și particularități naționale privind definirea și sancționarea escrocheriei [5, p.51].

Un aspect central al cercetării îl constituie **delimitarea escrocheriei de alte infracțiuni contra patrimoniului**, întrucât o calificare juridică greșită poate genera efecte negative atât în faza de urmărire penală, cât și în soluționarea cauzelor de către instanțele de judecată. **Furtul** (art. 186 CP RM) se distinge prin lipsa consimțământului și a oricărei forme de inducere în eroare; bunul este sustras clandestin, fără participarea voluntară a victimei. Spre deosebire, **escrocheria** presupune un transfer aparent voluntar, dar bazat pe o eroare indusă dolosiv de făptuitor [2, p.87].

Delapidarea (art. 191 CP RM) implică deținerea legală a bunului de către făptuitor în virtutea unei relații de gestiune, urmată de însușirea acestuia împotriva voinței proprietarului, fără inducere în eroare, ci prin abuz de poziție [3, p.40]. Pe de altă parte, **abuzul de încredere** presupune primirea legitimă a bunului cu obligația de a-l restitui, însă utilizarea sa contrar destinației nu implică elementul esențial al inducției în eroare [4, p.73].

În doctrină și practică, s-au evidențiat dificultăți suplimentare privind **conexiunile dintre escrocherie și falsul în înscrisuri**. Nu orice utilizare a unui document fals generează automat infracțiunea de escrocherie; este necesară demonstrarea scopului

urmărit – dobândirea unui folos material injust prin vicierea consimțământului victimei [5, p.112]. Astfel, **esența escrocheriei** o constituie tocmai manipularea psihologică, acțiunea frauduloasă fiind direcționată spre a crea o imagine distorsionată a realității pentru victimă.

Dificultăți și controverse persistente vizează interpretarea noțiunii de „inducere în eroare", întrucât nu orice afirmație neadevărată are aptitudinea de a determina transferul patrimonial; legea și doctrina solicită ca manevra să fie relevantă, determinantă pentru acțiunea victimei. Modificările legislative aduse prin Legea nr. 179/2018 au clarificat unele aspecte, însă practica relevă încă un grad de inegalitate în interpretarea acestor prevederi [6, p.18].

Pe plan **jurisprudențial**, exemplele analizate în lucrare (inclusiv Decizia CSJ nr. 1ra-1464/2023) demonstrează dificultățile organelor judiciare în a stabili raportul corect dintre escrocherie și alte infracțiuni conexe, precum și importanța criteriilor obiective pentru diferențierea formelor simple și agravate ale infracțiunii. S-a remarcat, de asemenea, rolul esențial al prejudiciului concret și al elementului subiectiv de intenție directă în procesul de calificare juridică [3, p.49].

Rezultatele cercetării evidențiază faptul că escrocheria rămâne una dintre cele mai complexe și dificil de încadrat infracțiuni contra patrimoniului, atât din perspectiva teoretică, cât și a practicii judiciare din Republica Moldova. Analiza comparativă cu sistemele de drept ale României, Germaniei, Franței și Italiei confirmă existența unui nucleu comun privind protecția patrimoniului și sancționarea fraudelor, dar și diferențe relevante în privința elementelor constitutive, a pragurilor valorice și a rolului intenției făptuitorului [5, p.53-54].

Cercetarea scoate în evidență importanța **formării continue a practicienilor** din domeniul dreptului penal, pentru a asigura o aplicare corectă și uniformă a dispozițiilor legale referitoare la escrocherie. Totodată, lucrarea subliniază necesitatea **clarificării legislative** a unor termeni-cheie precum „inducerea în eroare" sau „manevre frauduloase", pentru a reduce riscul interpretărilor eronate și al soluțiilor contradictorii în practica judiciară [6, p.20].

Pe baza analizelor efectuate, sunt propuse **soluții de lege ferenda** și recomandări pentru practica organelor judiciare:

- Completarea art. 190 Cod penal cu exemple tipice de manopere frauduloase și criterii de delimitare față de alte infracțiuni patrimoniale;
- Elaborarea unor ghiduri de bune practici și organizarea de sesiuni de formare pentru magistrați și organele de urmărire penală;
- Asigurarea transparenței și accesului la jurisprudență prin digitalizarea hotărârilor relevante;
- Stimularea cooperării internaționale pentru prevenirea și combaterea noilor forme de escrocherie, inclusiv cele comise prin mijloace electronice.

În concluzie, cercetarea contribuie la **clarificarea conceptelor fundamentale** privind răspunderea penală pentru escrocherie, identificarea dificultăților majore de interpretare și aplicare, precum și la formularea unor direcții concrete de optimizare

legislativă și practică. Rezultatele obținute sunt utile atât pentru doctrină, cât și pentru practicienii din domeniu, susținând eforturile de consolidare a securității circuitului patrimonial și de protejare a intereselor legitime ale persoanelor fizice și juridice împotriva fraudelor.

Referințe:

1. BOTEZATU, I. Analiza juridico-istorică a reglementărilor privitoare la infracțiunea de escrocherie. În: Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe sociale”, nr. 1/2010, pp. 59–73.
2. BRÎNZĂ, S., STATI, V. Escrocheria și delapidarea averii străine: efectele adoptării Legii nr.179/2018. În: Revista Națională de Drept, nr. 4–6/2018, pp. 4–9.
3. MACARI, A. Aspecte controversate ale calificării infracțiunii de escrocherie. În: Revista Națională de Drept, nr. 1/2023, pp. 45–53.
4. STATI, V. Tendințe îngrijorătoare ce afectează practica aplicării art. 190 din Codul penal. În: Realități și perspective ale învățământului juridic național, Chișinău, 2019, pp. 121–131.
5. ULIANOVSCHI, X. Escrocheria în noua redacție a art. 190 alin. (1) Cod penal. În: Revista Națională de Drept, nr. 4–6/2018, pp. 4–9.
6. Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova, Decizia nr. 1ra-1464/2023 din 05.02.2025. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md

Recomandat

Andrei STRATAN, *doctor în drept, lector universitar*

DREPTUL LA VIAŢĂ. CLARIFICĂRI TEORETICE ŞI JURISPRUDENŢIALE

Gheorghii GOSPODINOV,

student anul IV Facultatea Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.121.1:343.347:347.99 E-mail: gheorghiigospodinov@gmail.com

Dreptul la viață reprezintă un drept natural, inalienabil cu o structură complexă, protejat în majoritatea sistemelor juridice naționale și internaționale, care garantează fiecărei persoane dreptul de a trăi, fără a fi supusă unor amenințări sau acte de violență care ar pune în pericol existența sa. Un aspect pozitiv, care bucură, este faptul că, de-a lungul anilor, omenirea a conştientizat că protejarea vieţii şi a intereselor oamenilor trebuie să fie o prioritate şi că, nici măcar în interesul statului o persoană nu poate fi lipsită de viață, așa cum se întâmpla în antichitate, când dreptul la viață era subordonat intereselor statului sau ale comunității.

În doctrină regăsim o multitudine de păreri asupra momentului în care apare dreptul la viață. Susținem părerea conform căreia - momentul de început al vieţii persoanei este nu cel al conceperii, dar cel al declanșării naşterii, când are loc apariţia unei oarecare părţi a corpului copilului din pântecul mamei[1, p.52]. Moartea, după cum se cunoaşte, poate fi clinică şi biologică (cerebrală). Concluzionând asupra viziunilor doctrinare fixăm că momentul morții organismului și respective stingerea dreptului la viață este egal cu diagnosticul de moarte cerebrală. Prin „moarte cerebrală" se are în vedere stoparea ireversibilă a activităţii cerebrale[2, p.14].

Putem afirma cu fermitate că dreptul la viață în cadrul drepturilor fundamentale ale omului, se află în „vârful piramidei drepturilor" sau îl mai putem supranumi „un rege în fruntea celorlalte drepturi". Fără respectarea dreptului la viață, existența precum și exercitarea celorlalte drepturi fundamentale devine imposibilă, precum și dreptul la viață este pus în pericol fără respectarea celorlalte drepturi. Deci, dreptul la viață este într-o strânsă inter-dependență cu: dreptul la integritate fizică și psihică, dreptul la ocrotirea sănătății și dreptul la un mediu înconjurător sănătos, dreptul la libertatea individuală și siguranța persoanei, dreptul la libera circulație, dreptul la asistenţă şi protecţie socială.

La nivel internațional dreptul la viață este consacrat și protejat în: Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul Internaţional cu privire la drepturile civile şi politice, Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăţilor fundamentale, Convenția de la Geneva privitoare la potecția persoanelor civile în timp de război, Carta africană a drepturilor omului și popoarelor, Convenția Americană privind Drepturile Omului din 1969.

La nivel național dreptul la viață este protejat de Codul Penal. Capitolul II din partea specială a Codului Penal al Republicii Moldova condamnă orice acțiune în-

dreptată împotriva vieții individului. Din teoria dreptului penal și din practica judiciară, cunoaştem că există mai multe tipuri de infracțiuni contra vieții. Considerăm că infracțiunile contra vieții pot fi reprezentate grafic prin următoarea schemă:

Reprezentarea schematică a infracțiunilor contra vieții:

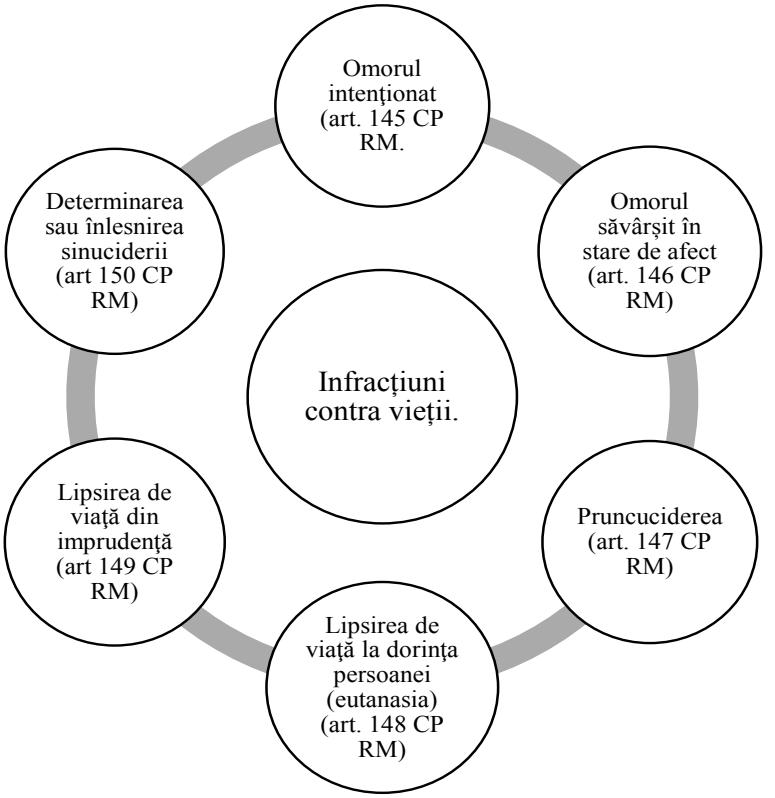

Importanța Curții Europene a Drepturilor Omului față de Convenția Europeană a Drepturilor Omului rezidă în faptul că jurisprudența acesteia este cea care asigură interpretarea și efectul deplin al Convenției. Curtea dă o interpretare doctrinară și în același timp evolutivă a Convenției văzută ca ,,un instrument viu”, care trebuie interpretată în lumina condițiilor actuale.

În cauza ,,*Ghimp și alții contra Republicii Moldova”*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că autoritățile Republicii Moldova au încălcat Articolul 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Examinând minuţios materialele cauzei, Curtea consideră că modul în care instanţele de judecată naţionale au apreciat circumstanţele cauzei ar lăsa impresia unui observator independent că ele nu au încercat în realitate să elucideze toate circumstanţele cauzei sau să descopere adevărul. Mai mult, Curtea nu este convinsă de faptul că prezenta cauză avea o asemenea complexitate încât a necesitat o perioada atât de îndelungată de examinare. Prin urmare, Curtea conchide că autorităţile nu au efectuat o investigaţie efectivă a circumstanţelor în care a avut loc moartea lui Leonid

Ghimp. În plus, ea constată că existe suficiente probe în baza cărora se poate concluziona dincolo de orice dubiu rezonabil că Leonid Ghimp a murit ca urmare a vătămării cauzate în timpul reţinerii la poliţie. Aşadar, este antrenată răspunderea statului.

Făcând o analiză comparativă cu legile penale a altor state, identificăm în Codul Penal al Italiei infracţiunile împotriva persoanei sunt reglementate în Titlul XII din Cartea a II-a a Codului penal. Titlul în cauză este împărţit în patru Capitole, dedicate, respectiv: infracţiunilor contra vieţii şi integrităţii corporale, infracţiunilor contra maternităţii, infracţiunilor contra onoarei şi infracţiunilor contra libertăţii individuale[3, p.351]. În Codul Penal al Italiei circumstanţe agravante ale omorului sunt incluse în 2 articole separate. Pentru omorul agravat se prevede direct pedeapsa detenţiunii pe viaţă. Identificăm şi un articol separat (art. 61) care include circumstanţe agravante comune. Omorul săvârşit în stare de afect nu este incrimit print-un articol separat, stare de afect în Codul Penal al Italiei fiind doar o circumstanţă atenuantă. Articolul 578 prevede pruncuciderea în condiţii de abandon material şi moral. În comparaţie cu legea penală a RM pedepsele în Codul Penal al Italiei sunt cu mult mai dure.

Codul Penal al Germaniei la fel are o structură şi tratare mai diferită. în articolul 211 CP regăsim noţiunea de ucigaş. Identificăm o diferenţiere dintre ucigaş, care este pedepsit mai dur în comparaţie cu alte persoane care nu sunt ucigaşi. Articolul 212 CP al Germaniei pedepseşte pentru lovituri cauzatoare de moarte. Articolul 213 CP al Germaniei este întitulat ,,uciderea pe fondul provocării din partea victimei”, considerăm că acest articol oferă o definiţie bună a stării de afect, care poate fi imprumutată şi de către legislaţia RM. În materia pruncuciderii nu o să regăsim un articol separat, însă regăsim un ansamblu de articole prin care întreruperea de sarcină este incriminată penal, însă există numeroase excepţii şi cauze justificative, menite să permită avortul în anumite condiţii bine reglementate.

Referinţe:

• *Cărţi şi publicaţii monografice:*

1. BRÎNZA S, ULIANOVSCHI X., STATI V., ŢURCANU I., GROSU V. *Drept Penal. Partea specială Ediţia a II-a*, iunie 2005.
2. BRÎNZA S., *Infracţiuni contra vieţii, sănătăţii, libertăţii şi demnităţii persoanei*, ed. USM, Chişinău 1999.
3. ALBERTO CANOPI e PAOLO VENEZIANI Elementi di diritto penale, 2023.

• *Site-uri:*

1. Hotărârea Ct.E.D.O. Ghimp şi alţii contra Republicii Moldova (nr. 32520/09, din 30 octombrie 2012). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-124597%22]} , accesat la 28.04.2025.
2. Codul Penal al Republicii Moldova, publicat în: Monitorul Oficial Nr. 985 din 18-04-2002, a intrat în vigoare la 12.07.2003.Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148958&lang=ro#, accesat la 29.04.2025.

Recomandat

***Stela BOTNARU**, dr. în drept, conf. univ.*

PROFILUL PSIHOLOGIC AL COPIILOR IMPLICAŢI ÎN COMITEREA INFRACŢIUNILOR

Alina PASCARU,

studentă, anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.224.1:159.922.7 E-mail:alina.pascaru14@gmail.com

În contextul societății contemporane se observă o incidență crescută a implicării copiilor în comiterea infracțiunilor. Tema este deosebit de actuală și importantă, având în vedere vulnerabilitatea psihoemoțională a minorului, a impactului profund al factorilor sociali, educaționali și individuali asupra comportamentului deviant. Pentru prevenirea și stoparea evoluției degradante a personalității minorului este necesară fundamentarea unor politici preventive și corective eficiente, atât la nivel instituțional, cât și comunitar. Întru realizarea acestor obiective, stabilirea profilului psihologic al copiilor implicați în comiterea infracțiunilor reprezintă un instrument indispensabil.

Ipoteza cercetării pornește de la premisa că stabilirea profilului psihologic al copiilor implicați în comiterea infracțiunilor și aplicarea unor metode evaluative validate științific, în conformitate cu normele etice și deontologice, contribuie în mod decisiv la individualizarea măsurilor penale și la sporirea eficienței intervențiilor din sistemul de justiție penală juvenilă.

Scopul lucrării constă în cercetarea profilului psihologic general al copiilor implicați în comiterea infracțiunilor, inclusiv, a profilului psihologic special, raportat la cele mai frecvente categorii de infracțiuni comise. Studiul vizează următoarele *obiective operaționale*: analiza noțiunilor și sintagmelor „copil”, „minor”, „copil infractor”, „copil implicat în comiterea unei infracțiuni”, „personalitatea copilului infractor” și „profilul psihologic al copilului implicat în comiterea infracțiunilor”, prin prisma legislației naționale și internaționale, a abordărilor doctrinare; elucidarea conținutului profilului psihologic al copiilor implicați în comiterea infracțiunilor; identificarea și descrierea metodelor aplicate la stabilirea profilului psihologic al copilului implicat în comiterea infracțiunilor; identificarea și analiza implicațiilor teoretico-practice ale profilului psihologic al infractorilor minori în corelație cu specificul infracțiunii comise (infracțiuni contra patrimoniului, infracțiuni privind viața sexuală, infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice); recunoașterea importanței stabilirii profilului psihologic al copiilor implicați în comiterea infracțiunilor; identificarea carențelor procesului de stabilire a profilului psihologic al copiilor implicați în comiterea infracțiunilor.

Structura tezei de licență este constituită din introducere, două capitole divizate în șase secțiuni și opt paragrafe, concluzii și recomandări, 62 pagini text de bază, bibliografie din 47 de surse.

În Capitolul I *„Concepte operaționale privind profilul psihologic al copiilor implicați în comiterea infracțiunilor”* se conține: analiza unor noțiuni doctrinare și legale pertinente temei abordate, printre care se numără cea de „copil”, „copil infractor”, „copil implicat în comiterea infracțiunii”, „personalitatea copilului infractor” și „profilul psihologic al copiilor implicați în comiterea infracțiunilor” (secțiunea 1.1); analiza conținutului profilului general al proceselor și însușirilor psihice ale minorului implicat în comiterea infracțiunilor. În cadrul acesteia au fost analizate elementele componente ale profilului psihologic general, printre care se numără: însușirile cognitive, afective, voiționale, caracterul, temperamentul, aptitudinile, inteligența, trăsăturile psihologice specifice minorului infractor. Printre cele din urmă se enumeră: egocentrismul, agresivitatea, labilitatea, indiferența morală și indiferența afectivă [2, p.246]; tulburările mentale (analizate din perspectiva Manualului de diagnostic și statistică a tulburărilor mentale, DSM-5). Tulburările supuse analizei fiind: tulburări de personalitate (paranoidă, schizotipală, antisocială, narcisistă, etc.) [3, p.645]; nevrozele (anxietatea, depresia, mitomania, perversitățile, etc.); bolile psihice (schizofrenia, tulburarea bipolară, etc.) (secțiunea 1.2); analiza metodelor aplicate la stabilirea profilului psihologic al unui minor infractor și anume: metoda analizei câmpului infracțional [1, p.39-40], metoda *modus operandi*, metoda cercetării la fața locului și probelor acumulate, elaborarea referatului presentințial (secțiunea 1.3).

În Capitolul II *„Implicații teoretico-practice ale profilului psihologic al infractorilor minori în corelație cu specificul infracțiunii comise”* sunt supuse analizei trei categorii de infracțiuni (contra patrimoniului, privind viața sexuală, împotriva securității publice și a ordinii publice) în corelație cu particularitățile distinctive ale profilului psihologic al infractorului minor. Reliefarea particularităților caracteristice profilului psihologic special s-a efectuat și prin intermediul studiilor de caz relevante.

În rezultatul studiului efectuat, s-au formulat următoarele concluzii: Profilul psihologic al minorilor infractori reprezintă un ansamblu de trăsături cognitive, volitive, afective și de personalitate care indică o predispoziție la conduita infracțională; Profilul psihologic ajută la înțelegerea motivațiilor infracționale și stă la baza intervențiilor specializate; Profilul psihologic este stabilit prin evaluări clinice, analiza istoricului personal, familial și educațional și observarea comportamentului infracțional; Factori psihologici de risc infracțional sunt: impulsivitatea, absența empatiei, toleranța redusă la frustrare, egocentrismul, lipsa autocontrolului sau controlul redus asupra sinelui, labilitatea emoțională; Stabilirea profilului psihologic poate contribui la alegerea și individualizarea sancțiunilor potrivite și pot sprijini reintegrarea minorului în societate și preveni recidiva; Configurarea profilului psihologic al copiilor implicați în comiterea infracțiunilor servește și la identificarea, propriu-zisă, a infractorului din grupul celor suspecți, la aprecierea periculozității sociale și responsabilității penale, la stabilirea necesității aplicării măsurilor de siguranță, la stabilirea modului de audiere, etc; Pentru stabilirea profilului psihologic sunt utilizate mai multe metode, printre care se numără: metoda analizei câmpului infracțional; analiza *modus operandi*; cercetarea la fața locului și probele acumulate; elaborarea referatului presentințial (care

include, la rândul său, utilizarea metodelor psihosociale, psihologice, clinică), etc.; Corelația existentă dintre tipul de infracțiune și profilul psihologic al minorului infractor evidențiază importanța unei abordări diferențiate în cadrul intervențiilor educative, psihologice și juridice.

În consecința celor conchise, s-au trasat următoarele recomandări: Crearea unor centre de evaluare psihologică timpurie, care să participe la identificarea copiilor cu predispoziție spre comportamente antisociale; Instruirea specializată a angajaților organelor de drept, a căror activitate interferează cu aplicarea măsurilor judiciare penale (ofițeri de urmărire penală, ofițeri de investigație, procurori, judecători ș.a.), în vederea formării competențelor de comunicare și de intervenție adaptată la necesitățile psihoindividuale ale minorului infractor; Pregătirea cadrelor specializate din cadrul organelor de drept în vederea elaborării profilului psihologic al minorilor implicați în comiterea infracțiunilor și utilizarea corectă și etică a metodelor aplicate la stabilirea acestuia; Participarea obligatorie a minorilor implicați în comiterea infracțiunilor la programe de reabilitare psihologică după stabilirea profilului psihologic caracteristic; Organizarea de sesiuni educaționale și de suport psihologic informativ pentru părinții care au copii ce manifestă comportament deviant sau infracțional. La modul concret, organizarea unor lecții de instruire, sub genericul „Ajută-ți copilul să evite comportamentele delincvente”, perioada de petrecere 3-4 luni, câte 1-2 ori pe săptămână. Orele să fie desfășurate de psihologi, cadre didactice competente. Pentru organizarea acestora vor fi responsabile APL-urile și Instituțiile de învățământ școlar.

Referințe:

• *Materiale/teze de comunicare în congrese, conferințe:*

1. CHEIANU, S. Importanţa profilului psihologic în investigaţiile criminologice. În: *Psihologia în mileniul III – provocări și soluții, Materialele Conferinței din 25-26 octombrie 2019, Bălți, Moldova*. Bălți: Universitatea de Stat „Alecu Russo”, 2020, Vol.1, pp. 38-42.

• *Cărți și publicații monografice:*

2. CIOBANU, Ig., *Criminologie.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 560 p.
3. *Manualul de Diagnostic și de Statistică a Tulburărilor Mentale*, ediția a 5-a. București: Ed. Asociația Psihiatrilor Liberi din România, 2013. 1120 p.

Recomandat

***Ludmila NEGRITU**, dr. în drept, lect. univ.*

CRIMINALITATEA DE MEDIU: ABORDARE CRIMINOLOGICĂ ŞI JURIDICO-PENALĂ

Nicolae PÎRLII,

student, anul IV, Facultatea de Drept, USM

CZU: 343.75/.77:343.97 E-mail: nicupirlii3@gmail.com

În contextul intensificării degradării mediului la nivel global, criminalitatea de mediu se conturează tot mai pregnant ca o formă gravă și insidioasă de manifestare a infracționalității moderne. Aceasta vizează un spectru larg de fapte ilicite care aduc atingere mediului natural, un bun de interes public fundamental, esențial pentru sănătatea, siguranța și viitorul umanității. De la poluarea apelor și aerului, la defrișările masive, braconajul faunei și gestionarea ilegală a deșeurilor, criminalitatea de mediu reprezintă o amenințare sistemică, ce afectează atât echilibrul ecologic, cât și drepturile fundamentale ale omului, precum dreptul la un mediu sănătos.

Actualitatea temei este evidențiată de complexitatea provocărilor de mediu cu care se confruntă Republica Moldova, inclusiv lipsa unui sistem eficient de monitorizare privind protecția mediului, implementarea insuficientă a legislației, gradul ridicat de impunitate pentru infractorii de mediu și vulnerabilitatea instituțiilor responsabile de protecție. În același timp, Republica Moldova se află într-un proces activ de armonizare a legislației sale cu standardele Uniunii Europene în materie de protecție a mediului, fapt care impune consolidarea capacității statului de a preveni și sancționa eficient infracțiunile de mediu. Totodată, dimensiunea instituțională a problematicii a evidențiat lipsa unei cooperări funcționale între instituțiile responsabile de protecția mediului și sistemul de justiție. În pofida existenței unor structuri specializate, acestea sunt adesea lipsite de capacități logistice și resurse umane, ceea ce reduce semnificativ capacitatea statului de a reacționa prompt și eficient în fața infracțiunilor de mediu.

Din punct de vedere teoretic și practic, investigarea criminalității de mediu nu se reduce la o simplă analiză juridică, ci implică o abordare multidisciplinară, care îmbină elemente de drept penal, criminologie, mediu și politici publice. În acest sens, „tema abordată devine nu doar actuală, ci și de o importanță majoră, întrucât reflectă nevoia unei noi paradigme juridice și instituționale care să răspundă adecvat amenințărilor privind protecția mediului” [1, p.920].

Subsecvent, este de menționat faptul că o subevaluare constantă a criminalității de mediu în percepția publică și chiar în rândul unor actori instituționali contribuie la perpetuarea fenomenului [2, p.60]. Prin urmare, este imperativă promovarea unei conștiințe juridice și de mediu, precum și integrarea dimensiunii de mediu în politica penală națională. Studierea și abordarea temeinică a acestui fenomen reprezintă un de-

mers necesar pentru asigurarea unei protecții reale și eficiente a mediului, consolidarea statului de drept și garantarea unei dezvoltări durabile pentru generațiile viitoare.

Analiza cadrului normativ național relevă existența unui sistem legislativ în expansiune, care, în ultimii ani, a cunoscut o reformă importantă, în special prin modificările operate asupra Codului Penal și Codului Contravențional. Legislația penală a fost completată cu noi infracțiuni de mediu, a fost întărit regimul sancționator și a fost introdusă o abordare integrativă asupra răspunderii, incluzând atât persoane fizice, cât și juridice. În paralel, normele contravenționale oferă un instrument flexibil de intervenție, consolidând prevenția generală. Totodată, o gamă extinsă de legi sectoriale (precum cele privind deșeurile, apele, biodiversitatea, pădurile sau subsolul) oferă temeiul tehnic și juridic pentru calificarea și sancționarea faptelor de mediu, reflectând preocuparea statului pentru asigurarea unui cadru de reglementare coerent și eficient.

Tipologia infracțiunilor de mediu reflectă o paletă largă de conduite ilicite, clasificate doctrinar și legislativ în funcție de natura valorilor privind protecția mediului lezate, de la poluarea aerului, apei și solului, până la afectarea biodiversității și a regimului ariilor protejate. Reforma legislativă recentă, a modernizat și înăsprit regimul juridic al acestor fapte, reflectând o aliniere la principiile justiției de mediu și la standardele europene. Introducerea unor infracțiuni formale, majorarea amenzilor și posibilitatea sancționării persoanelor juridice sunt măsuri ce întăresc caracterul preventiv și represiv al normei penale.

Subsidiar, analiza cauzalității și determinantelor infracțiunilor de mediu relevă o interdependență complexă între factori economici, sociali, instituționali, culturali și transnaționali. Motivația principală a comiterii acestor fapte rămâne cea economică, maximizarea profitului în detrimentul normelor privind protecția mediului, dar este alimentată de lacune legislative, slăbiciuni instituționale, inclusiv acte de corupție, deficit de conștiință privind protecția mediului și presiuni asupra resurselor naturale. Criminalitatea de mediu se manifestă frecvent în zone vulnerabile, iar impactul său este amplificat de caracterul invizibil al victimelor și de dificultățile de constatare și urmărire penală [3, p.15].

În ceea ce privește componenta judiciară, s-a evidențiat că practica națională are un rol semnificativ în profilaxia infracțiunilor de mediu, însă eficiența acesteia este limitată de mai mulți factori structurali. Printre aceștia se numără numărul relativ scăzut de cauze penale soluționate anual în materie de mediu, dificultățile probatorii legate de evaluarea prejudiciului de mediu, lipsa unor expertize de specialitate suficiente și, nu în ultimul rând, tendința instanțelor de a aplica sancțiuni predominant pecuniare sau neprivative de libertate, chiar și în cazuri grave. O justiție de mediu eficientă presupune nu doar aplicarea formală a legii, ci și asumarea unui rol activ în descurajarea fenomenului infracțional prin sentințe echitabile, ferme și proporționale [4, p.36].

Deosebit de importantă este influența jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului asupra standardelor de protecție a mediului în plan național. Curtea a dezvoltat un corpus semnificativ de hotărâri în care a statuat că degradarea gravă a mediului înconjurător poate reprezenta o atingere adusă dreptului la viață și dreptului

la respectarea vieții private și de familie [5, p.25]. Prin cauzele emblematice analizate, Curtea a impus statelor membre obligații pozitive în sensul reglementării stricte, monitorizării continue și sancționării efective a activităților periculoase pentru mediu și sănătatea publică. Aceste hotărâri au avut un impact concret asupra legislațiilor interne, determinând reforme normative și consolidarea cadrului de reglementare privind protecția mediului și prevenirea riscurilor. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului a adus un aport valoros în sensul recunoașterii implicite a unui drept la un mediu sănătos, care să ofere repere esențiale pentru consolidarea protecției internaționale a mediului și obligă statele să adopte măsuri legislative și administrative adecvate.

În final, combaterea criminalității de mediu nu poate fi realizată doar prin înăsprirea legislației sau prin creșterea numărului de sancțiuni, ci trebuie abordată într-o manieră sistemică, care să combine voința politică, acțiunea eficientă a instituțiilor și conștientizarea civică. Doar printr-un astfel de efort colectiv se poate asigura un cadru durabil de protecție a mediului, în beneficiului prezentului și viitorului.

Referințe:

1. BRÎNZĂ, S., STATI, V. Tratat de drept penal partea specială volumul I. Chișinău: Tipografia centrală, 2015.
2. BĂDESCU, V.S., Dreptul mediului. Sisteme de management de mediu, Bucureşti: Editura C.H. Beck, 2011.
3. CERCHEZ, M. Răspunderea penală în domeniul protecției mediului. În: revista Legea și viața, decembrie 2018.
4. DUNEA, M., Infracţiunile contra mediului în noul Cod penal român, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2014.
5. Poalelungi, M. Obligațiile pozitive ce reies din conținutul art.8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului: Respectarea vieții private. În: Revista Insitului Național de Justiție, nr.2 (33), 2015.

Recomandat

***Alina ȘAVGA** , dr. în drept, conf. univ.*

FRAUDA INFORMATICĂ VERSUS INFRACŢIUNI CONTRA PATRIMONIULUI

***Maria AVRAM*,**

studentă, anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.346.8:343.7 E-mail: avram.maria2002@gmail.com

În era digitală, criminalitatea informatică a devenit o preocupare majoră pentru state, instituţii şi cetăţeni. Progresul tehnologic a facilitat nu doar dezvoltarea economică, ci şi apariţia unor noi forme de manifestare infracţională. Printre acestea, frauda informatică reprezintă una dintre cele mai complexe infracţiuni, atât din perspectiva elementelor sale constitutive, cât şi din dificultatea de a o distinge de faptele clasice contra patrimoniului.

După ratificarea Convenţiei Consiliului Europei privind criminalitatea informatică (Convenţia de la Budapesta) prin Legea nr. 6 din 02.02.2009, Republica Moldova a armonizat legislaţia penală internă prin Legea nr. 278 din 18.12.2008, introducând articolele 260^1–260^6 în CP al RM. Astfel, infracţiunea de fraudă informatică a fost reglementată pentru prima dată în dreptul penal moldovenesc prin art. 260^6 CP al RM, stabilind elementele constitutive ale faptei şi formele agravate.

Analiza comparativă evidenţiază diferenţe relevante între reglementările din diverse state privind frauda informatică. Deşi unele sisteme de drept, precum cel al Republicii Moldova sau României, prevăd în mod explicit infracţiunea de fraudă informatică în Codul penal, alte state nu o reglementează în mod distinct. Cu toate acestea, lipsa unei incriminări exprese nu echivalează cu impunitatea, întrucât fapta este încadrată în conformitate cu dispoziţiile generale ale legii penale, adaptate la contextul concret al acţiunii [2, p. 101].

Diferenţele esenţiale dintre frauda informatică şi infracţiunile clasice contra patrimoniului rezidă în natura obiectului juridic protejat, astfel, dacă infracţiunile patrimoniale vizează în mod direct bunurile materiale, drepturile reale sau de creanţă şi raporturile sociale aferente patrimoniului materializat, frauda informatică este centrată pe protejarea integrităţii, securităţii şi funcţionării sistemelor informatice şi a datelor digitale. Deşi, ambele categorii de fapte au ca rezultat cauzarea unui prejudiciu patrimonial, cadrul de protecţie penală este fundamental diferit. Astfel, în mediul cibernetic, patrimoniul capătă o dimensiune nouă, dimensiunea digitală, ceea ce impune o reglementare distinctă şi o abordare juridică adaptată realităţilor tehnologice actuale.

Frauda informatică este o infracţiune situată la intersecţia dintre infracţiunile contra patrimoniului şi infracţiunile informatice, completând lacunele legislaţiei tradiţionale ce reglementează escrocheria şi furtul. Spre deosebire de furt, în cadrul căruia este necesară sustragerea fizică a bunurilor mobile fără consimţământul propri-

etarului, frauda informatică implică manipularea datelor digitale pentru a obține un beneficiu patrimonial, fără ca bunurile să fie manipulate fizic.

În practică există dificultăți de încadrare a faptelor comise prin sisteme informatice care pot întruni elemente ale fraudei informatice și ale escrocheriei (art. 190 CP al RM). În literatura de specialitate s-a consolidat opinia conform căreia art. 260^6 alin. (1) CP al RM reprezintă o normă juridică specială, principiul fundamental de interpretare juridică *lex specialis derogat legi generali,* în raport cu prevederile mai generale ale art. 190 și 196 CP al RM [1, p.391]. Caracteristica definitorie și cea mai importantă a fraudei informatice constă în recurgerea la mijloacele specifice de comitere (e-mail, mesagerie instanță, pagină Web etc.) aplicate într-un mediu informatic. Acest aspect tehnologic al săvârșirii actului infracțional reprezintă elementul distinctiv primar care diferențiază frauda informatică de infracțiunile de la art.190 şi 196 CP al RM.

Principala diferență între fraudă informatică (art. 260^6 CP al RM) și escrocherie (art. 190 CP al RM) este obiectul material, or, escrocheria vizează bunuri mobile aflate în posesia victimei, iar frauda informatică beneficiile (profituri) obținute prin manipularea datelor în sistemul informatic, fără necesitatea vicierii consimțământului unei persoane.

Conform opiniei doctrinarilor români, diferența fundamentală este că frauda informatică se săvârșește „asupra" sistemului informatic, în timp ce înșelăciunea are loc „prin" intermediul acestuia [2, p. 38]. De exemplu, vânzările fictive online ce induc în eroare victimele prin introducerea de date false reprezintă fraudă informatică și nu înșelăciune, aplicându-se norma specială a fraudelor informatice.

Tot aici ținem să menționăm, că definiția strictă a infracțiunii de fraudă informatică conform art. 260^6 CP al RM exclude includerea altor forme de intervenție neautorizată asupra sistemelor informatice, chiar dacă urmăresc obținerea unui beneficiu material. De exemplu, dacă un infractor copiază datele de autentificare ale unei victime și le folosește pentru a accesa un sistem de plăți online și a sustrage fonduri, fapta poate fi încadrată ca furt (art. 186 CP al RM) și acces ilegal la sistem informatic (art. 259 CP al RM), cu condiția ca prejudiciul să atingă pragurile legale pentru aceste infracțiuni [4, p.174].

Problematica calificării juridice a acțiunilor ce întrunesc elementele constitutive ale fraudei informatice este una complexă, în special atunci când se analizează consecințele realizării scopului ilicit urmărit de făptuitor. De aici apare întrebarea logică: realizarea scopului de obținere a unui beneficiu material urmează a fi calificat suplimentar?

De exemplu, dacă banii ce rezultă din comiterea fraudelor informatice sunt retrași fizic de la bancomat, se impune necesitatea sancționării unui concurs dintre frauda informatică și furt, ceea ce creează o situație de tratament penal disproporționat față de cazurile când beneficiul rămâne în formă digitală (transfer online). Aceasta poate conduce la o agravare artificială a pedepsei și la încălcarea principiului „non bis in idem" și a dreptului la un tratament egal, conform art. 14 CEDO.

Analiza cadrului teoretic și practic în legătură cu frauda informatică ne determină să ajungem la următoarele concluzii: pentru a facilita cooperarea internațională în materie penală, în special în ceea ce privește extrădarea, este esențial ca legislațiile naționale să fie armonizate, astfel încât să fie respectată cerința dublei incriminări; limitarea cercului de subiecți la persoanele fizice în legislația moldovenească face imposibilă tragerea la răspundere penală a persoanelor juridice care, prin intermediul reprezentanților sau angajaților lor, pot comite fraude informatice, ceea ce ar putea subestima complexitatea și sofisticarea crescândă a acestor infracțiuni. Iată de ce considerăm necesară completarea omisiunii admise de legiuitor.

În procesul cercetării efectuate venim cu propunerea *de lege ferenda* de modificare a textului incriminator al art. 260^6 CP al RM în felul următor:

„Frauda informatică
(1) Dobândirea ilegală a bunurilor altei persoane sau a unui beneficiu material pentru sine sau pentru altul, realizată prin introducere, modificare, ștergere a datelor informatice, restricționare a accesului la aceste date sau împiedicare în orice mod a funcționării unui sistem informatic
se pedepsește...
(2^1) Aceleaşi acţiuni care au cauzat daune considerabile
se pedepsește...”

În rest conținutul legii rămâne același.

Optăm pentru eliminarea scopului special al fraudei informatice, deoarece existența unui scop special (*dolus specialis*) în structura unei infracțiuni implică necesitatea ca făptuitorul să acționeze cu o anumită intenție specifică, dincolo de simpla săvârșire a faptei. Eliminarea acestui element a laturii subiective restrânge condițiile necesare pentru existența infracțiunii.

Referințe:

1. RÎNZA S., STATI V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
2. DINU M. A. Fraudă informatică sau înșelăciune? În: Revista Themis nr. 1-2 din 2017.
3. DRĂGAN A. Frauda informatică: analiza juridico-penală a infracţiunii: Teza de doctor în drept. Chișinău, 2017.
4. DUMNEANU L., GUREV D. Infracțiuni în domeniul informatic. Note de curs. Chișinău, 2021.

Recomandat
***Dorina GUREV**, dr. în drept, conf. univ.*

ÎNCĂLCAREA REGULILOR DE SECURITATE A SISTEMULUI INFORMATIC: ANALIZĂ JURIDICO-PENALĂ

Maşa ROTARI,

student, anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.346.8:004..056.5 E-mail: masharotari11@gmail.com

Într-o eră în care digitalizarea modelează profund societatea modernă, iar activitățile economice și administrative migrează masiv în mediul online, cadrul normativ penal trebuie să țină pasul cu noile forme de criminalitate. Infracțiunile informatice, precum cele comise prin *malware* sau *ransomware*, generează pierderi financiare globale estimate la peste *10 trilioane USD anual* [1].

Criminalitatea informatică a apărut odată cu extinderea utilizării calculatoarelor și rețelelor informatice, generând riscuri majore pentru securitatea digitală. Un exemplu timpuriu îl constituie o fraudă fiscală din 1969 (SUA), în valoare de 620 000 USD, care a evidențiat necesitatea unor reglementări adecvate. În anii ’80, state precum SUA (adoptând modelul „*Computer Fraud and Abuse Act*” din 1986) [2, p.9], Franța și Suedia au promulgat primele legi penale împotriva infracțiunilor informatice. În Republica Moldova, primele reglementări au apărut în 2003, odată cu adoptarea noului Cod penal al Republicii Moldova (articolele 259–261), iar după ratificarea Convenției de la Budapesta în 2009 au fost incriminate interceptarea ilegală, frauda și falsificarea datelor informatice. Instituțional, consolidarea a continuat cu înființarea Agenției Naționale pentru Securitate Cibernetică în februarie 2024. Totuși, numărul cauzelor penale inițiate pentru infracțiuni informatice a scăzut de la 205 în 2022 la 176 în 2023 și doar 16 în 2024, semnalând posibile carențe de aplicare sau eficiență a regimului penal.

Infracțiunea prevăzută de art. 261 din CP RM reglementează încălcarea regulilor de securitate a sistemului informatic. Totuși, analiza critică a acestei norme arată că textul actual este ambiguu și incomplet, afectând atât calificarea juridică, cât și aplicarea coerentă.

În primul rând, folosirea sintagmei „informație computerizată” este depășită. Standardele internaționale, precum *Convenția de la Budapesta* [3], precum și legislația națională (*Legea nr. 20/2009*) [4], utilizează exclusiv termenul „date informatice”. Mai mult, prin adoptarea Rezoluției nr. 43-16 a Adunării Interparlamentare a statelor membre ale CSI, în art. 286 „Accesul ilegal la informația computerizată” din Codul penal model al CSI, sintagma „informația computerizată” a fost substituită prin sintagma „date informatice”, care potrivit notei 1 din același articol, denotă „*orice reprezentare de fapte, informații sau concepte sub o formă adecvată prelucrării într-un sistem informatic*” [5, p.126-127]. Acesta este mai tehnic și mai potrivit pentru a

descrie reprezentarea digitală a informației. Reformularea este imperativă pentru a asigura coerența legislativă.

În al doilea rând, dispoziția enumeră acțiuni ca „colectare”, „păstrare” sau „difuzare”, deși dispoziția art. 261 CP RM fiind una de blanchetă, respectiv în conformitate actele normative extrapenale, putem stabili definițiile sus menționate care deja sunt incluse în definiția legală a „prelucrării datelor” din art. 3 din *Legea nr. 133/2011* ca „*orice operaţiune sau serie de operaţiuni care se efectuează asupra datelor cu caracter personal prin mijloace automatizate sau neautomatizate, cum ar fi colectarea, înregistrarea, organizarea, stocarea, păstrarea, restabilirea, adaptarea ori modificarea, extragerea, consultarea, utilizarea, dezvăluirea prin transmitere, diseminare sau în orice alt mod, alăturarea ori combinarea, blocarea, ştergerea sau distrugerea*” [6]. În acest context, venim cu propunerea *de lege ferenda* este ca norma să se refere doar la „încălcarea regulilor de prelucrare a datelor informatice”.

În al treilea rând, referindu-ne la forma de vinovăție manifestată de făptuitor, și anume, în raport cu fapta prejudiciabilă infractorul manifestă intenție (directă sau indirectă) sau imprudență (sine încredere sau neglijență), însă față de urmările prejudiciabile autorul manifestă doar vinovăție sub formă de imprudență, nu este prezentă în toate cazurile prevăzute de norma juridico-penală. Raționamentul celor menționate reiese din dispoziția art. 261 din CP RM care prevede că fapta trebuie să fi „contribuit” la distrugerea, denaturarea sau însușirea datelor. În doctrină, „a contribuit” semnifică participare indirectă la un rezultat prejudiciabil, însă nu stipulează dacă această participare este intenționată și este din imprudență. Concretizăm că, acțiunea de „însușire” presupune, conform *Deciziei nr. 7/RC/2014 a ÎCCJ din România [7]*, intenție directă. Este necesar ca legea să precizeze că această faptă nu poate fi comisă din imprudență.

Astfel, se propune reformularea textului legal pentru a separa clar distrugerea/denaturarea (posibile și din imprudență) de însușire (care implică intenție). În plus, formularea actuală poate conduce la aplicări eronate în practică. Spre exemplu, dacă o persoană acționează imprudent, dar rezultatul constă în însușirea datelor de către un terț, atunci acesta din urmă trebuie sancționat pentru intenție distinctă, nu în cadrul aceleiași norme.

Totodată, în urma cercetării venim cu propune introducerii unei agravante pentru faptele comise de funcționari publici, potrivit *Legii nr. 158/2008*[6], precum și *HG nr. 201/2017* [8], sunt stabilite obligațiile funcționarilor publici în materia securității sistemului informatic.

Prin urmare, propunem reformularea textului normativ al art. 261 CP RM, astfel:

(1) Încălcarea regulilor de prelucrare a datelor informatice ori a regulilor de protecţie a sistemului informatic prevăzute în conformitate cu statutul informaţiei sau gradul ei de protecţie, dacă această acţiune a contribuit la distrugerea sau denaturarea informației ori la însușirea acesteia de către o persoană terță.

(2) Aceleaşi fapte săvârşite de o persoană publică în exercitarea atribuţiilor de serviciu se pedepsesc cu închisoare de la 2 la 4 ani, amendă de la 650 la 1 350 unități

convenționale și cu privarea dreptului de a ocupa o funcție publică pe un termen de la 2 la 5 ani.

Aceste modificări vor consolida caracterul predictibil, proporțional și eficient al normei penale, aliniind-o atât la nevoile reale ale sistemului de justiție, cât și la standardele internaționale de protecție a datelor și securitate cibernetică.

Referințe:

1. Dinamica securității cibernetice în Republica Moldova: Răspuns la amenințările complexe, [accesat: 18 februarie 2025]. Disponibil: https://pisa.md/wp-content/uploads/2024/07/Dinamica-securitatii-cibernetice-in-Republica-Moldova-raspuns-la-amenintarile-complexe-1.pdf.
2. МАЗУРОВ В. А., Компьютерные преступления. Классификация и способы противодействия, Москва: Палеотин, 2002.
3. Convenția Consiliului Europei de la Budapesta privind criminalitatea informatică, [accesat: 10 mai 2025]. Disponibil: http://rm.coe.int/1680081561.
4. Lege a Republicii Moldova nr. 20 din 03.02.2009. Publicat în: Monitorul Oficial nr. 11-12 art. 17 din 26-01-2010.
5. STRÎMBEANU, A. Răspunderea penală pentru accesul ilegal la informația computerizată. Teza de doctor, În: USM, Facultatea de Drept, Școala doctorală de științe juridice, 2023
6. Lege a Republicii Moldova nr. 133 din 08.07.2011. Publicat în: Monitorul Oficial nr. 170-175 art. 492 din 14-10-2011.
7. Deciziei a Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 7/RC/2014, [accesat: 14 mai 2025]. Disponibil: https://lege5.ro/Gratuit/gmztoobugy3a/decizia-nr-7-rc-2019-insusirea-bunului-gasit-sau-ajuns-din-eroare-la-faptuitor-art-243-oul-c-pen?utm.
8. Lege al Republicii Moldova nr. 158 din 04.07.2008. Publicat în: MonitorulOficial nr. 230-232 art. 840 din 23.12.2008.
9. Hotărâre de Guvern al Republicii Moldova nr. 201 din 28.03.2017. Publicat în: Monitorul Oficial nr. 109-118 art. 277 din 07-04-2017.

Recomandat

***Dorina GUREV**, dr. în d., conf. univ.*

PROPAGANDA RĂZBOIULUI ŞI CONSTRUCŢIA IDENTITĂŢII NAŢIONALE

Mihaela ŞMALENEA,

studentă, anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.346.8:659.4:355.4 E-mail : smaleneamihaela@gmail.com

Propaganda de război reprezintă un mijloc strategic prin care atât statele, cât şi actorii non-statali influenţează populaţia, justifică acţiuni militare şi modelează percepţii colective. Acest fenomen are consecinţe semnificative pe plan juridic, politic şi social, fiind reglementat internaţional şi integrat în tacticile actuale de influenţă informaţională.

Relevanţa temei este accentuată de instabilitatea geopolitică actuală, în care dezinformarea şi războiul informaţional sunt utilizate pentru a submina securitatea statelor. Cazuri recente, precum agresiunea militară a Federaţiei Ruse asupra Ucrainei, ilustrează pericolul real al propagandei, în special în zone sensibile, cum este Republica Moldova.

Din perspectiva dreptului internaţional, propaganda de război este interzisă prin instrumente precum articolul 20 din Pactul Internaţional cu privire la Drepturile Civile şi Politice[1, art.20], care obligă statele să prevadă sancţiuni legale împotriva promovării războiului şi a discursului instigator la ură. Totuşi, aplicarea acestor prevederi este inegală, iar în unele state legislaţia este vagă sau absentă, ceea ce permite folosirea propagandei ca instrument politic. Convenţiile de la Geneva, deşi nu interzic direct propaganda, stabilesc norme umanitare care pot fi interpretate ca restricţii indirecte. Statutul de la Roma [2] incriminează instigarea la crime internaţionale, fiind relevant în cazuri precum genocidul din Rwanda. În context european, Uniunea Europeană a adoptat Codul de bune practici [3] privind dezinformarea pentru a combate manipularea informaţională, însă provocarea rămâne echilibrul delicat între protejarea securităţii informaţionale şi garantarea libertăţii de exprimare.

Propaganda de război are un impact major nu doar asupra statelor aflate în conflict, ci şi asupra securităţii globale, fiind folosită pentru justificarea agresiunilor, destabilizarea regiunilor, influenţarea alegerilor şi subminarea guvernelor. Aceasta poate încălca suveranitatea statelor, aşa cum s-a observat în intervenţiile Rusiei în Ucraina, Georgia şi Moldova. În timp ce regimurile autoritare folosesc propaganda pentru controlul societăţii, democraţiile impun limite stricte în combaterea discursului de ură şi extremismului, aşa cum demonstrează legislaţia din Germania şi Franţa. Exemple istorice, inclusiv din România, arată cum propaganda a fost instrument de mobilizare naţională în timpul războaielor mondiale. Astăzi, noile tehnologii amplifică eficienţa propagandei, crescând provocările privind reglementarea ei şi menţinerea echilibrului între libertatea de exprimare şi securitatea informaţională.

Infracțiunea de propagandă a războiului, reglementată de art. 140 din Codul Penal al Republicii Moldova [4], constă în răspândirea de informații tendențioase, inventate sau instigatoare la război, care afectează pacea și securitatea internațională. Obiectul juridic special al acestei infracțiuni îl constituie relațiile sociale ce asigură coexistența pașnică între state. Propaganda poate fi realizată prin diverse mijloace – tradiționale (presa, afișe, filme) sau digitale (rețele sociale, deepfake-uri, boți), iar efectul său este amplificat de noile tehnologii. Libertatea de exprimare, deși garantată, poate fi restrânsă atunci când pune în pericol ordinea publică sau incită la violență și conflicte armate. Propaganda de război trebuie distinsă de instigarea la violență pe motive de prejudecată, întrucât prima vizează conflicte internaționale, iar cea din urmă afectează coeziunea internă.

Comparativ cu alte infracțiuni, cum ar fi instigarea la acțiuni violente pe motive de prejudecată (art. 346 CP RM) sau instigarea în scop terorist (art. 279 CP RM), propaganda războiului se diferențiază prin scopul său, care vizează susținerea unui conflict armat între state. În schimb, instigarea pe motive de prejudecată are un caracter intern, iar cea teroristă urmărește declanșarea unor acte teroriste ce pun în pericol securitatea publică.

Republica Moldova nu are încă un cadru juridic eficient pentru a combate propaganda de război în era digitală, ceea ce creează riscuri de abuz și afectează libertatea de exprimare.

În cele din urmă, venim cu unele recomandări:

- Substituirea expresiei vagi „informații tendențioase” cu o formulare precisă: „informații false, distorsionate, fabricate sau manipulate cu intenția de a incita la conflict militar ori ostilitate între state”. Aceasta aduce predictibilitate și reduce riscul interpretărilor abuzive, conform art. 23 din Constituția Republicii Moldova.
- Completarea textului legal al dispoziției normei de la art.140 CP RM astfel încât fapta de propagandă a războiului să fie comisă prin intermediul „tehnologiilor informaționale, rețelele de socializare, platformele digitale, transmisiunile online sau inteligența artificială”, recunoscând astfel rolul mediului digital modern în răspândirea propagandei de război.
- Extinderea categoriilor de persoane responsabile pentru propagandă, includzând nu doar demnitarii și funcționarii publici, ci și jurnaliști, administratori de platforme digitale, fondatori de instituții media, influenceri cu audiență semnificativă, precum și persoane din domeniul securității informaționale și educației publice.
- Introducerea unei pedepse mai aspre pentru faptele de propagandă comise în situații de conflict armat, stare de urgență sau excepțională, sau care au provocat tulburări grave ale ordinii publice, reflectând pericolul social sporit și impactul destabilizator al acestor acte.

Referințe:

1. PACT INTERNATIONAL Nr. 31din 16-12-1966 cu privire la drepturile civile și politice. Publicat în Tratate Internationale Nr. 1 din 30.12.1998, alin.(1), art. 20).
2. Statutul din 17 iulie 1998, DE LA ROMA AL CURȚII PENALE INTERNAȚIONALE. Publicat în Monitorul Oficial nr. 211 din 28 martie 2002. Emitent: Curtea Penala Internațională.
3. Codul de bune practici privind dezinformarea (2022), [accesat: 04 iulie 2025]. Disponibil: https://digital-strategy.ec.europa.eu/ro/policies/code-practice-disinformation
4. CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA Nr. 985 din 18-04-2002. Publicat în Monitorul Oficial la data de 14-04-2009.

Recomandat
***Dorina GUREV**, dr. în dr., conf.univ*

CRIMINALITATEA CIBERNETICĂ – CONSECINȚĂ A PROGRESULUI TEHNOLOGIC

Alexandrina RUSU,

studentă, anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.9:004.8:343.346.8 E-mail: rusu.alexa10@gmail.com

În era digitală contemporană, criminalitatea cibernetică s-a transformat dintr-un fenomen marginal într-o componentă inevitabilă a progresului tehnologic accelerat, manifestându-se tot mai frecvent în toate domeniile societății moderne. Dezvoltarea rapidă a tehnologiei informației, a comunicațiilor și a infrastructurilor digitale a generat o expansiune exponențială a interconectivității globale, însă această interconectivitate a venit la pachet cu noi forme de vulnerabilitate. Spațiul virtual – odinioară perceput ca o zonă de creativitate, inovație și libertate nelimitată – a suferit o metamorfoză profundă, devenind un teren ambiguu și adesea periculos, în care oportunitățile tehnologice se împletesc cu riscuri majore, greu de anticipat sau de gestionat eficient. **Astăzi, criminalitatea informatică nu mai poate fi considerată o simplă abatere izolată sau o excepție rară, ci trebuie înțeleasă ca o amenințare sistemică, cu un impact profund asupra securității societății contemporane.** Aceasta afectează în mod direct nu doar infrastructurile informatice și bazele de date, ci și echilibrul economic, stabilitatea politică, siguranța persoanelor și, nu în ultimul rând, sănătatea psiho-socială a indivizilor expuși.

Atacurile cibernetice pot provoca prejudicii uriașe, de la furturi de identitate și fraude bancare până la compromiterea datelor critice din instituții publice sau private. În plus, prin manipularea informației sau propagarea dezinformării, se pot induce stări de incertitudine și instabilitate în rândul populației, cu efecte directe asupra încrederii în instituțiile statului și în mecanismele democratice. **În acest context, devine evident faptul că infracționalitatea cibernetică nu reprezintă doar o provocare pentru sistemele de justiție penală, ci și un factor de risc cu implicații extinse în plan economic, social și geopolitic.** Securitatea cibernetică, așadar, nu mai este doar o preocupare tehnică a specialiștilor IT, ci o prioritate strategică la nivel național și internațional, impunând o colaborare strânsă între autorități, companii, instituții academice și cetățeni. Doar printr-un efort colectiv și bine coordonat se poate construi un cadru eficient de prevenire, detectare și combatere a acestui tip de criminalitate, care amenință să devină una dintre cele mai complexe și imprevizibile forme de deviere din secolul XXI.

Diversitatea formelor prin care se manifestă criminalitatea cibernetică – de la fraude informatice și furturi de identitate, la atacuri ransomware, escrocherii cu criptomonede sau manipulări prin inteligență artificială – reflectă capacitatea acestui feno-

men de a se adapta și prolifera într-un ritm care depășește reacția tradițională a sistemelor juridice [1, p.5]. Spațiul digital nu cunoaște frontiere clasice, iar lipsa granițelor fizice face ca infracțiunile comise în Republica Moldova să aibă autori în alt colț al lumii, ceea ce complică investigațiile și aplicarea legii.

Este evident că inovația tehnologică, deși esențială pentru progres, produce efecte secundare care generează insecuritate. Așa cum s-a afirmat în literatura de specialitate, „noile tehnologii sunt pregătite să cucerească lumea și să modifice realitatea pe care o cunoșteam până acum” [2]. În acest proces de transformare, drepturile fundamentale, precum viața privată, integritatea datelor sau libertatea de exprimare, sunt frecvent puse la încercare. Mai mult, apariția și dezvoltarea inteligenței artificiale și a sistemelor autonome ridică probleme juridice de o complexitate fără precedent – de la definirea răspunderii pentru acțiuni automate până la stabilirea limitelor morale și legale ale utilizării algoritmilor în domenii precum justiția sau medicina [3]. Această criză normativă este alimentată de decalajul dintre ritmul accelerat al progresului tehnologic și lentoarea procesului legislativ. Pe măsură ce sistemele informatice devin tot mai sofisticate, iar interdependențele globale cresc, răspunsul juridic clasic se dovedește tot mai inadecvat. După cum afirmă unii autori, „dezvoltările tehnologice [...] ridică întrebări fundamentale cu privire la aplicabilitatea normelor tradiționale într-un mediu digitalizat”[4,p.16].

Evoluția cronologică a tehnologiei și reacția juridică aferentă reflectă clar acest decalaj. Transformările profunde generate de digitalizare în ultimele trei decenii au remodelat nu doar societatea, ci și natura criminalității. Spațiul cibernetic, odinioară marginal, a devenit scena principală a interacțiunilor umane, dar și a noilor forme de pericol juridic. Accesibilitatea globală a Internetului, începând cu anii ’90, a deschis calea unei conectivități fără precedent, dar și a unui vid normativ în fața fenomenelor emergente. Atacul informatic global cunoscut sub numele „ILOVEYOU” din anul 2001 a fost unul dintre primele semnale de alarmă asupra vulnerabilității spațiului digital, determinând adoptarea **Convenției de la Budapesta privind criminalitatea informatică** – primul instrument internațional cu forță juridică în acest domeniu [5]. Ulterior, apariția rețelelor sociale (2005), extinderea criptomonedelor (2009), dezvoltarea Big Data (2012) și utilizarea inteligenței artificiale (din 2016) au transformat radical natura riscurilor informatice. Fiecare inovație a venit cu beneficii tehnologice, dar și cu provocări juridice de proporții: de la manipularea datelor și atacurile asupra vieții private, până la imposibilitatea de a defini răspunderea penală într-un context algoritmic. Intrarea în vigoare a **Regulamentului general privind protecția datelor (GDPR)** în 2018 a constituit o încercare a Uniunii Europene de a uniformiza standardele de protecție, însă limitele sale sunt evidente în fața avansului accelerat al fenomenelor precum Internet of Things (IoT) sau AI generativ, utilizat masiv, începând cu 2023 (ex.ChatGPT).

Această succesiune istorică a transformărilor digitale evidențiază cu o acuitate tot mai pronunțată existența unui decalaj constant și adesea alarmant între ritmul alert al inovației tehnologice și capacitatea sistemului juridic de a

reacționa adecvat și eficient. Tehnologia avansează cu o viteză amețitoare, remodelând nu doar modul în care comunicăm, lucrăm sau ne desfășurăm viața cotidiană, ci și mecanismele prin care se săvârșesc faptele ilicite. În schimb, răspunsul normativ rămâne adesea lent, reactiv, constrâns de proceduri legislative rigide, de interpretări doctrinare conservatoare sau de lipsa unei viziuni juridice ancorate în realitățile digitale. Astfel, între ceea ce tehnologia permite și ceea ce legea reglementează se creează un spațiu de incertitudine juridică, pe care infractorii cibernetici îl exploatează cu abilitate.

Într-un asemenea cadru, teza de licență capătă o relevanță deosebită, reprezentând un demers necesar și oportun în peisajul științific și juridic actual. Lucrarea își propune nu doar o simplă descriere a trăsăturilor criminalității cibernetice, ci o analiză aprofundată a modului în care aceasta reconfigurează paradigmele tradiționale ale dreptului penal și contravențional. Este un apel la conștientizarea imperativului adaptării continue a cadrului juridic – atât în plan normativ, cât și instituțional – pentru a face față provocărilor generate de digitalizare.

Referințe:

1. ZLATI, G. Tratat de criminalitate informatică, vol. 1. București: Ed. Solomon, 2020. 336 p.
2. CĂLUGĂRU, A. Inteligența artificială și impactul ei asupra domeniului juridic. În: next.juridice.ro [accesat: 16 februarie 2025]. Disponibil: https://next.juridice.ro/ai-si-dreptul
3. SHEHLIZA, S. Legal Challenges of Emerging Technologies. arXiv preprint, 2024 [accesat: 16 februarie 2025]. Disponibil: https://arxiv.org/abs/2408.17302
4. ENESCU, F. Criminalitatea informatică: între globalizare și reglementare. Teză de doctorat. București: Universitatea „Nicolae Titulescu”, 2017. 278 p.
5. Council of Europe. Convention on Cybercrime (Budapest Convention). Budapest, 2001. [accesat: 17.02.2025]. Disponibil: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail& treatynum=185

Recomandat
***Alina ȘAVGA**, dr., conf. univ.*

IMPACTUL PORTRETULUI FIZIOGNOMIC AL INFRACTORULUI ASUPRA COMPORTAMENTULUI CRIMINAL

***Evelina SCHIN*,**

studentă, anul IV, Facultatea de Drept, USM

CZU: 343.982.7:004.8:316.624 E-mail: evelinaschin@gmail.com

Într-o eră a intersecției dintre tehnologie, științe comportamentale și justiție penală, influența portretului fiziognomic al infractorului asupra comportamentului criminal, percepției sociale și deciziilor judiciare devine tot mai relevantă. Lucrarea analizează, dintr-o perspectivă multidisciplinară, cum trăsăturile fizice pot afecta, real sau perceput, comportamentul și reacțiile sociale sau instituționale.

Profilarea criminală bazată pe fiziognomie a fost utilizată istoric pentru identificarea și clasificarea infractorilor. De la teoriile lui Cesare Lombroso privind existența unui „criminal înnăscut”, identificabil prin trăsături atavice, până la încercările moderne de utilizare a inteligenței artificiale în analiza facială, această abordare a cunoscut multiple reinterpretări. Lombroso și discipolii săi (Enrico Ferri, Rafaelo Garofalo) au influențat profund criminologia secolelor XIX–XX, generând stereotipuri vizuale care, deși respinse științific, continuă să influențeze subconștientul colectiv și, uneori, chiar practica judiciară.

Au fost analizate și alte teorii precum frenologia lui Franz Joseph Gall sau somatotipurile lui William Sheldon, care, deși astăzi sunt considerate pseudoștiințe, au consolidat ideea unei legături directe între aspectul fizic și comportament.

Cercetările moderne din psihologia socială (Willis & Todorov, Wilson & Rule, Blair et al.) arată că oamenii formează impresii rapide – în mai puțin de 100 milisecunde – pe baza expresiilor faciale și simetriei [1, p.592-598]. Trăsăturile fizice influențează percepția de vinovăție, iar cei cu aspect „amenințător” sunt adesea judecați mai aspru, chiar și fără dovezi concludente [2, p.603-623].

În contextul aplicării legii, aceste percepții pot duce la profilare discriminatorie, la arestări disproporționate și la tratamente inegale, în special în cazul persoanelor care nu corespund normelor estetice dominante.

Studii de caz ale criminalilor în serie, prezentate în lucrare, arată că aspectul fizic nu reprezintă un criteriu obiectiv pentru evaluarea comportamentului infracțional. Ted Bundy, de exemplu, avea o înfățișare carismatică și atrăgătoare, ceea ce i-a permis să câștige încrederea victimelor sale. Jeffrey Dahmer avea o înfățișare banală, iar Richard Ramirez, deși cu o privire intensă, nu prezenta trăsături exterioare care să semnaleze comportamentul periculos.

Portretele liderilor autoritari, precum Adolf Hitler, Iosif Stalin sau Nicolae Ceauşescu, erau atent create ca instrumente de propagandă, proiectând imaginea unor lideri calmi și puternici, fără a reflecta realitatea. În ambele situații – infractori cunoscuți și figuri politice – trăsăturile fizice au fost fie manipulate, fie interpretate subiectiv, fapt ce evidențiază riscul utilizării fiziognomiei în evaluarea morală sau juridică.

Un studiu important al psihologului George R. Thornton (1939) [3, p.378-383] a demonstrat că participanții nu pot identifica în mod fiabil un infractor doar pe baza unei fotografii. Acest lucru confirmă faptul că astfel de judecăți sunt influențate de stereotipuri culturale și nu de trăsături obiective. Pe plan contemporan, se ridică îngrijorări legate de folosirea tehnologiilor de recunoaștere facială în justiție. Studiul lui Xiaolin Wu & Xi Zhang (2016) [4], care utilizează algoritmi de inteligență artificială pentru a identifica predispoziții criminale pe baza chipului, a generat controverse privind validitatea științifică și riscul de discriminare algoritmică. Cercetarea profesoarei Jennifer Eberhardt (2006) [5, p.383-386] a demonstrat că inculpații afro-americani cu trăsături „afrocentrice" aveau o probabilitate mai mare de a fi condamnați la pedeapsa cu moartea, în special când victimele erau albe.

Lucrarea analizează și cadrul normativ actual: Legea nr.133/2011 cu privire la protecția datelor cu caracter personal [6], Regulamentul european GDPR [7] și AI Act (2024) [8], subliniind nevoia unor reglementări stricte asupra prelucrării datelor biometrice. Accesul, stocarea, consimțământul și utilizarea acestor date trebuie controlate riguros pentru a preveni încălcarea dreptului la viață privată, discriminarea și supravegherea abuzivă.

Pentru a preveni utilizarea eronată a fiziognomiei în domeniul juridic, se impune adoptarea următoarelor măsuri:

1. Instruirea obligatorie a profesioniștilor din justiție: Polițiștii, procurorii și judecătorii trebuie să fie formați pentru a recunoaște și evita prejudecățile bazate pe aspectul fizic. În Finlanda, de exemplu, ofițerii de poliție participă la simulări interactive pentru identificarea prejudecăților inconștient (fizic, rasial sau de gen) [9]. Adaptarea acestui model ar putea contribui la reducerea discriminării și la o aplicare mai echitabilă a legii.
2. Crearea unui cadru etic internațional pentru utilizarea AI în justiție: Este esențială colaborarea între experți din domeniile juridic, tehnologic, psihologic și criminologic pentru a elabora standarde internaționale în folosirea inteligenței artificiale în anchete. Inițiativa OECD privind AI [10] propune principii esențiale – respectarea drepturilor omului, evitarea discriminării și responsabilitate algoritmică – care pot ghida implementarea acestor tehnologii într-un mod echitabil și sigur.
3. Educație publică și prevenirea stigmatizării: Se impune derularea unor campanii de educație civică, atât în mediul școlar, cât și prin mass-media, care să combată stereotipurile legate de „fața criminală". Proiectul „Beyond Faces" [11] din Marea Britanie este un exemplu relevant – acesta oferă ateliere și resurse multimedia care explică publicului larg de ce aspectul fizic nu poate fi considerat un indicator al comportamentului infracțional.

Lucrarea demonstrează că fiziognomia nu este un instrument științific valid pentru prezicerea comportamentului criminal. Deși influențează percepțiile, trăsăturile fizice nu reflectă caracterul sau riscul real și pot duce la discriminare și erori judiciare.

Portretul fiziognomic, anterior folosit pentru a pronostica comportamentul, necesită azi prudență. Teza evidențiază limitele științifice ale acestei metode și propune soluții etice pentru a preveni abuzurile, susținând o justiție echitabilă. Prin legislație, instruire, cercetare și educație publică, putem combate discriminarea și promova decizii bazate pe fapte, nu aparențe.

Referințe:

1. WILLIS, J., & TODOROV, A. First impressions: Making up your mind after a 10-ms exposure to a face. In: *Psychological Science*, 2006, vol. 17(7), pp. 592-598.
2. ZEBROWITZ, L.A., & MCDONALD, S.M. The impact of litigants` baby-facedness and attractiveness on adjudications in small claims courts. In: *Law and Human Behavior*, 1991, vol. 15(6), pp. 603-623.
3. THORNTON, G.R. The ability to judge crimes from photographs of criminals: A contribution to technique. In: *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1939, vol. 34(3), pp. 378-383.
4. WU, Xiaolin & ZHANG, Xi. *Responses to Critiques on Machine Learning of Criminality Perceptions*. 2016. [accesat: 23.04.2025]. Disponibil: https://arxiv.org/pdf/1611.04135
5. EBERHARDT, J.L., DAVIE, P.G., PURDIE-VAUGHNS, V.J., & JOHNSON, S. L. Looking deathworthy: Perceived stereotypicality of Black defendants predicts capital-sentencing outcomes. In: *Psychological Science*, 2006, vol. 17(5), pp. 383-386.
6. Legea nr.133 din 08.07.2011 privind protecția datelor cu caracter personal. În: *Monitorul Oficial al RM* nr.170-175 din 14.10.2011, modificată prin Legea nr. 34 din 13.03.2025 pentru modificarea unor acte normative. În: Monitorul Oficial al RM nr.154-156 din 27.03.2025.
7. Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date (GDPR). [accesat: 20.04.2025]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32016R0679
8. Regulamentul (UE) 2024/1689 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iunie 2024 privind cerințele de securitate cibernetică pentru produsele cu elemente digitale și de modificare a Regulamentului (UE) 2019/1020. [accesat: 19.04.2025]. Disponibil: https://eur-lex. europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj
9. Understanding Unconscious Biasness – *Training Course in Finland*, Knowles Training Institute. [accesat: 20.04.2025]. Disponibil: https://knowlesti.fi/understanding-unconscious-biasness-training-course-in-finland
10. Platforma *OECD.AI* – Observatorul privind politicile de inteligență artificială al Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE). [accesat: 19.04.2025]. Disponibil: https://oecd.ai/en/
11. *Beyond Faces* – Institut Faire Faces. [accesat: 20.04.2025]. Disponibil: https://www.institut-faire-faces.eu/en/beyond-faces/

Recomandat

***Alina ȘAVGA**, dr. în drept, conf. univ.*

INSOLVABILITATEA INTENŢIONATĂ: CONOTAŢII JURIDICO-PENALE

***Radu VLAS*,**

student, anul IV, Facultatea de Drept, USM

CZU: 343.535:343(478)(094.4) E-mail: radu.vlas18@gmail.com

Necesitatea investigării infracțiunilor prevăzute la art. 252 CP RM [1] rezidă în relevanța practică tot mai crescută a acestora, impactul major/negativ asupra mediului de afaceri și a mediului economic în general, lipsa unei literaturi de specialitate suficiente/actuale, care să abordeze, în mod detaliat problematica insolvabilității intenționate. În teza de licență elaborată, a fost analizat conceptul și particularitățile infracțiunilor prevăzute la art. 252 CP RM; s-a elucidat aspectul istoric al acestui fenomen, s-a efectuat un studiu comparat privind reglementarea faptelor prevăzute la alin. (1), art. 252 CP RM și în alte țări europene; s-a analizat componența infracțiunii prevăzute la alin. (1), art. 252 CP RM, cu delimitarea acesteia de alte componențe conexe. Astfel, depășind etapele propus a fi studiate s-a ajuns la anumite concluzii, care sunt menționate *infra.*

Potrivit art. 2 al Legii insolvabilității nr. 149 din 29.06.2012 [2], termenul „insolvabilitate" este definit ca fiind situația financiară a debitorului caracterizată prin incapacitatea de a-și executa obligațiile pecuniare scadente, inclusiv obligațiile fiscale. Incapacitatea de plată este prezumată în cazul în care debitorul înregistrează datorii față de un singur creditor în sumă de peste 10 salarii medii pe economie și este în întârziere de plată mai mult de 60 de zile. Sintagma „intenționată", presupune forma de vinovăție caracterizată prin conștientizarea caracterului prejudiciabil al faptei de creare sau exacerbare a insolvabilității, prevederea urmărilor prejudiciabile și dorirea sau admiterea, în mod conștient, survenirea acestor urmări, adică survenirea insolvabilității entității. În context, art. 252 CP RM ridică probleme de claritate și tehnică legislativă, ceea ce permite să afirmăm că formularea nu este pe deplin reușită. Deși în doctrină se acceptă că este vorba despre o faptă deliberată a debitorului de a-și crea artificial starea de insolvabilitate, legiuitorul nu definește termenul „insolvabilitate" în textul legii penale (ceea ce e, totuși, un termen de drept civil sau comercial). Fără o exemplificare minimală sau o trimitere la alte norme, formularea rămâne vagă, neclară și neînțeleasă.

De asemenea, nu este clară intenția legiuitorului de a denumi art. 252 CP RM, „insolvabilitatea intenționată", or, dicționarul explicativ al limbii române conține termenul familial de „bancrută", care semnifică „faliment însoțit de nereguli financiare în dauna creditorilor [3]. La acest capitol, considerăm oportun de a modifica titlul art. 252 CP RM în „bancruta frauduloasă", similar incriminării din CP al României.

Totodată, propunem modificarea alin. (1), art. 252 CP RM, în întregime, după cum urmează: „Acţiunile sau inacţiunile, intenţionate, care au urmărit aducerea debitorului în stare de incapacitate de plată sau supraîndatorare şi care au cauzat creditorului daune în proporţii mari, săvârşite prin una dintre următoarele modalităţi:

a) folosirea bunurilor care fac parte din activul sau pasivul debitorului în interes personal;
b) distrugerea, deteriorarea, tăinuirea sau înstrăinarea bunurilor care fac parte din activul sau pasivul debitorului;
c) procurarea de fonduri pentru debitor la preţuri exagerate sau recunoaşterea fictivă a unor obligaţii financiare inexistente;
d) ţinerea unei contabilităţi fictive sau contrare prevederilor legii, precum şi tăinuirea, sustragere sau distrugerea oricărui act de evidenţă contabilă sau statistică privind activitatea economică a debitorului;
e) dispunerea continuării unei activităţi a debitorului care îl duce în mod vădit la incapacitate de plată;
f) tăinuirea de administratorul insolvabilităţii, de administratorul provizoriu sau de lichidator a oricărei informaţii referitoare la bunurile debitorului;
g) neprezentarea - la cererea administratorului insolvabilităţii, a administratorului provizoriu sau a lichidatorului - a bunurilor aflate la debitor în folosinţă sau la păstrare, a documentelor contabile;
h) comiterea cu intenţie a altor fapte care au cauzat insolvabilitatea debitorului,

se pedepseşte cu amendă în mărime de la 650 la 850 unităţi convenţionale sau cu închisoare de pînă la 2 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de pînă la 5 ani.”

În ipoteza alin. (3) şi (4), art. 252 CP RM, se impune a schimba noţiunea de administrator al băncii, or, în redacţia actuală, art. 134^{13} face trimitere la Legea instituţiilor financiare nr. 550-XIII din 21 iulie 1995, care a fost abrogată. Astfel, alin. (3) şi (4), art. 252 CP RM este inaplicabil în acest sens. Respectiv, în opinia noastră şi a altor doctrinari autohtoni, se impune modificarea art. 134^{13} CP RM după cum urmează: „Prin administrator al băncii, se înţelege persoana fizică, membru al consiliului, al organului executiv, al comisiei de cenzori, contabilul-şef al persoanei, conducătorul filialei persoanei, conducătorul filialei persoanei străine şi adjuncţii acestuia şi contabilul-şef al filialei persoanei străine, conducătorul adjunct al filialei sau contabilul-şef adjunct, inclusiv al filialei unei persoane străine, în cazul în care aceste persoane exercită obligaţiile funcţionale ale conducătorului filialei sau ale contabilului-şef al persoanei, inclusiv al filialei unei persoane străine.”

În cazul în care, din infracţiunile de insolvabilitate intenţionată nu rezultă daunele în proporţii mari, se aplică art. 288 din Codul Contravenţional care incriminează doar fapta de încălcare a legislaţiei cu privire la insolvabilitate, manifestată prin tăinuirea de administratorul provizoriu a documentelor activităţii economice şi a documentelor de evidenţă contabilă. Această abordare este insuficientă pentru a trage la răspundere persoana care prejudiciază creditorii prin crearea intenţionată a insolvabilităţii per-

soanei. Astfel, propunem modificarea art. 288 din Codul Contravențional, în sensul excluderii modalității de „tăinuire de administratorul provizoriu a documentelor activității economice şi a documentelor de evidenţă contabilă" şi adăugarea unui nou articol – 288[1], întitulat „Bancruta frauduloasă", ce va avea conținutul: „Acțiunile sau inacțiunile, inteționate, care au urmărit aducerea debitorului în stare de incapacitate de plată sau supraîndatorare și care au cauzat creditorului daune ce nu depășesc proporțiile mari, săvârşite prin una dintre următoarele modalități:

a) folosirea bunurilor care fac pate din activul sau pasivul debitorului în interes personal;
b) distrugerea, deteriorarea, tăinuirea sau înstrăinarea bunurilor care fac parte din activul sau pasivul debitorului;
c) procurarea de fonduri pentru debitor la preţuri exagerate sau recunoaşterea fictivă a unor obligații financiare inexistente;
d) ţinerea unei contabilităţi fictive sau contrare prevederilor legii, precum şi tăinuirea, sustragere sau distrugerea oricărui act de evidență contabilă sau statistică privind activitatea economică a debitorului;
e) dispunerea continuării unei activităţi a debitorului care îl duce în mod vădit la incapacitate de plată;
f) tăinuirea de administratorul insolvabilității, de administratorul provizoriu sau de lichidator a oricărei informații referitoare la bunurile debitorului;
g) neprezentarea - la cererea administratorului insolvabilităţii, a administratorului provizoriu sau a lichidatorului - a bunurilor aflate la debitor în folosință sau la păstrare, a documentelor contabile;
h) comiterea cu intenție a altor fapte care au cauzat insolvabilitatea debitorului,

se pedepseşte cu amendă în mărime de la 150 la 300 unităţi convenţionale cu privarea de dreptul de a deține anumite funcţii sau de a desfăşura o anumită activitate pe un termen de la 3 luni la un an.

Referințe:

1. *Codul Penal al RM* din 14.04.2002, publicat în MO nr. 72-74 la 14.04.2009, modificat prin Legea pentru modificarea unor acte normative nr. 35 din 13.03.2025 din 13.03.2025, publicată în MO nr. 143, art. 139 la 19.03.2025;
2. *Legea insolvabilității* nr. 149 din 29.06.2012, publicat în MO nr. 193-197, art. 663 la 14.09.2012, modificată prin Legea pentru modificarea unor acte normative nr. 318 din 26.10.2023, publicată în MO nr. 418-421, art. 728 la 09.11.2023;
3. DEX.RO, [accesat: 12 aprilie 2025]. Disponibil: https://m.dex.ro/?word=bancrut%C4%83

Recomandat

***Vitalie STATI**, doctor în drept, prof. univ.*

CADRUL LEGAL DE COMBATERE A CARTELURILOR

Ana-Maria ȘOITU,

studentă anul IV Facultatea de Drept, USM

CZU: 343.533.6:339.137.2 anasoitu25@gmail.com

Combaterea cartelurilor reprezintă un element esențial pentru asigurarea unei piețe concurențiale funcționale și protejarea intereselor economice ale consumatorilor. În contextul procesului continuu de armonizare a legislației Republicii Moldova cu cea a Uniunii Europene, în conformitate cu acquis-ul comunitar, combaterea cartelurilor capătă o relevanță sporită, subliniind necesitatea consolidării normelor și a mecanismelor instituționale în domeniul concurenței.

Cartelurile sunt definite în Legea concurenței nr. 183/2012 ca fiind „un acord sau o practică concertată între doi sau mai mulți concurenți, care urmăresc coordonarea comportamentului concurențial pe piață sau influențarea unor parametri esențiali ai concurenței” [1].

Dincolo de definiția legală, fenomenul cartelurilor implică o serie de caracteristici economice și structurale. Cartelurile afectează în mod direct funcționarea pieței prin creșterea artificială a prețurilor, împărțirea clientelei sau restricționarea inovației. Practic, acestea distorsionează mecanismele concurențiale naturale, împiedicând libera competiție între întreprinderi. Cartelurile tind să fie mai stabile în piețele omogene, unde produsele nu pot fi diferențiate ușor – cum ar fi zahărul, cimentul sau combustibilii [3, p.142]. În astfel de piețe, concurența se reduce la preț, ceea ce facilitează înțelegerile. Prin urmare, efectul lor negativ nu este doar unul economic, ci și social, deoarece consumatorii finali sunt cei care suportă consecințele.

Tipologia cartelurilor este variată și permite înțelegerea diverselor forme prin care aceste practici se manifestă. Acestea pot fi clasificate în funcție de natura acordului (explicit sau tacit), de obiectul acordului (fixarea prețurilor, împărțirea pieței, restricționarea producției etc.), de durata înțelegerii (pe termen scurt sau lung), dar și în funcție de relația dintre participanți (carteluri orizontale sau carteluri verticale). Cartelurile orizontale sunt considerate cele mai nocive, deoarece ele presupun înțelegeri directe între concurenți activi pe aceeași piață relevantă. Spre deosebire de alte practici anticoncurențiale, cartelurile sunt sancționate pe baza existenței acordului în sine, fără a fi necesară demonstrarea unui efect concret asupra pieței – ceea ce în doctrină este cunoscut drept principiul *„per se”* [4, p. 77].

Una dintre provocările majore în combaterea cartelurilor o reprezintă gradul ridicat de disimulare a acestor practici. Tacticile utilizate sunt diverse: întâlnirile secrete organizate în locații neutre, utilizarea aplicațiilor criptate de mesagerie, folosirea unui limbaj codificat, utilizarea unor structuri intermediare sau platforme digitale de tip

hub and spoke, care permit schimbul de informații sensibile între concurenți prin intermediul unui furnizor comun și altele.

În acest context, eficiența combaterii cartelurilor depinde în mare măsură de calitatea și coerența reglementărilor juridice. La nivel internațional și european, cadrul normativ este bine consolidat. Articolul 101 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene interzice în mod expres acordurile între întreprinderi care au ca obiect sau efect restrângerea concurenței. Acest articol stă la baza politicii de concurență a Uniunii Europene și este aplicat atât de Comisia Europeană, cât și de autoritățile naționale din statele membre. De asemenea, Regulamentele (CE) nr. 1/2003 și nr. 139/2004 au consolidat mecanismele europene de aplicare a normelor concurențiale, introducând descentralizarea aplicării, întărirea inspecțiilor inopinate și dezvoltarea programelor de clemență ca instrumente-cheie în descoperirea cartelurilor.

În afara UE, organizații precum OECD, Rețeaua Internațională a Concurenței (ICN) și Conferința Globală Antitrust promovează standarde comune, facilitează schimbul de informații și încurajează cooperarea între autoritățile naționale în investigarea cartelurilor, în special în cazul celor transfrontaliere.

În ceea ce privește cadrul național, principalul instrument juridic de combatere a cartelurilor în Republica Moldova este Legea concurenței nr. 183/2012. Aceasta transpune în mare parte normele europene și stabilește atribuțiile Consiliului Concurenței, procedura de investigație, tipologia sancțiunilor și posibilitatea aplicării politicii de clemență.

În anul 2023, Legea 183/2012 a fost modificată semnificativ prin Legea nr. 199/2023 [2]. Printre cele mai importante modificări se enumeră: a fost introdus conceptul de unitate economică, a fost extinsă răspunderea către succesorii legali, au fost detaliate mai clar categoriile de gravitate, a fost instituit sistemul de prioritizare pentru politica de clemență (marker) și au fost prevăzute sancțiuni distincte pentru încălcările procedurale. Mai mult, pentru prima dată, legea prevede excluderea cartelurilor de la orice excepție legală. Începând cu 2026, modificările aduse Legii nr. 183 vor impune sancțiuni mai mari pentru carteluri, cu un plafon maxim de până la 10% din cifra totală de afaceri realizată de întreprindere în anul anterior sancționării. În paralel, Codul penal al Republicii Moldova prevede și răspunderea penală pentru practicile anticoncurențiale care cauzează prejudicii sau aduc profituri în proporții deosebit de mari.

Politica de clemență, astfel reglementată, reprezintă un instrument fundamental pentru combaterea cartelurilor, care permite întreprinderilor implicate să beneficieze de imunitate totală sau parțială dacă oferă dovezi decisive. Imunitatea de tip A se acordă primei întreprinderi care oferă informații decisive pentru declanșarea investigației, într-un moment în care autoritatea nu deține suficiente probe și sunt respectate toate condițiile legale de cooperare. Imunitatea de tip B se oferă primei întreprinderi care furnizează probe care permit constatarea încălcării, în condițiile în care investigația este deja deschisă, dar nu există suficiente elemente probatorii, iar nicio altă întreprindere nu a obținut imunitate de tip A. Întreprinderile care nu pot beneficia de imunitate

pot obține reduceri ale amenzilor, între 20% și 50%, dacă furnizează probe relevante care contribuie semnificativ la investigație.

Trei cazuri relevante din practica națională ilustrează complexitatea fenomenului cartelurilor. Primul vizează piața produselor fitosanitare, unde s-a constatat o înțelegere între distribuitori privind fixarea prețurilor, menținute artificial cu aproximativ 40% peste nivelul din Ucraina, ceea ce a generat un prejudiciu estimat la circa 190 milioane lei. Companiile implicate au fost sancționate cu amenda maximă prevăzută de lege, în valoare totală de aproximativ 130 milioane lei [5].

Al doilea caz se referă la sectorul carburanților, unde mai multe companii petroliere au majorat simultan și nejustificat prețurile, ceea ce a atras intervenția Consiliului Concurenței. Șase companii au fost vizate, fiind aplicate amenzi în cuantum total de 480 milioane lei [6].

Cel de-al treilea exemplu privește trucarea licitațiilor publice în domeniul construcțiilor, unde s-a constatat că o singură persoană redacta ofertele pentru mai mulți agenți economici, afectând grav concurența. În acest caz, sancțiunile au însumat 4,7 milioane lei [7].

Aceste exemple demonstrează că, deși cadrul legislativ este în vigoare, aplicarea efectivă a normelor concurențiale necesită eforturi susținute din partea autorității de concurență.

În final, concluziile lucrării subliniază faptul că Cadrul legal al Republicii Moldova s-a apropiat semnificativ de standardele europene, în special prin modificările recente aduse Legii concurenței nr. 183/2012. Eficiența aplicării legii depinde de capacitatea operațională a Consiliului Concurenței, inclusiv de accesul la probe, instrumente tehnice și cooperare interinstituțională. Politica de clemență și protecția avertizorilor sunt esențiale pentru depistarea cartelurilor, dar rămân insuficient utilizate în practică. Printre recomandarile formulate se numără extinderea instrumentelor de investigație digitală, perfecționarea regimului sancționator, formalizarea cooperării interinstituționale și protejarea reală a avertizorilor de integritate.

Referințe:

• *Acte normative:*

1. Legea Nr. 183 din 11-07-2012 concurenței. Publicat : 15-09-2023 în Monitorul Oficial Nr. 351-354 art. 620. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139070&lang=ro.
2. Legea Nr. 199 din 25-07-2023 pentru modificarea Legii concurenței nr. 183/2012 Publicat: 18-08-2023 în Monitorul Oficial Nr. 322-324 art. 575. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138681&lang=ro.

• *Literatură de specialitate și surse web:*

3. Motta M., Competition Policy: Theory and Practice, Cambridge University Press, 2004
4. OECD, Fighting Hard Core Cartels, Paris, 2022, p. 77. Disponibil: https://www.oecd.org/en/publications/fighting-hard-core-cartels_9789264174993-en.html

• *Practica judiciară:*

5. Consiliul Concurenței al Republicii Moldova, Decizia Plenului Consiliului Concurenței nr. DA-22/20-09 din 26.03.2021. Disponibil: https://www.competition.md/noutati/cartel-sance-ionat-pe-piae-a-comercializa-rii-produselor-de-uz-fitosanitar-e-i-a-fertilizane-ilor/.
6. Consiliul Concurenței al Republicii Moldova, Decizia Plenului Consiliului Concurenței nr. DA-03/21-18 din 28 iunie 2024. Disponibil: https://www.competition.md/wp-content/uploads/2024/10/1-DA-03_21-18_28.06.2024-2.pdf.
7. Consiliul Concurenței al Republicii Moldova, Decizia Plenului nr. DA-31/19-39 din 27 decembrie 2024. Disponibil: https://www.competition.md/wp-content/uploads/2025/03/Decizia-nr.-DA-31-19-39-din-27-decembrie-2024.pdf.

Recomandat

***Daniela ȚURCAN**, dr. în drept, conferențiar universitar*

СУБСИДИАРНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЧЛЕНОВ РУКОВОДЯЩИХ ОРГАНОВ ДОЛЖНИКА В ПРОЦЕССЕ НЕСОСТОЯТЕЛЬНОСТИ

Денис ПАСКАРЕНКО,

студент, IV курс, факультет права, Молдавский Государственный Университет

CZU: 351.94:343.535:347.51 E-mail:denispaskarenko@gmail.com

Субсидиарная ответственность членов руководящих органов должника в процессе несостоятельности представляет собой деликтную гражданско-правовую ответственность, судебный механизм возложения части долга должника, не покрытую дебиторской массой, на членов его руководящих органов, своими виновными действиями вызвавших несостоятельность должника. Ответственность наступает за совершение виновно действий, указанных в ч. (1) ст. 248 Закона о несостоятельности № 149 от 29.06.2012 [1]; данные действия являются деликтом в отношении кредиторов и самого должника, при этом, уместно говорить и об элементах договорной природы ответственности, если, нарушая закон, виновный нарушил и положения индивидуального трудового договора, ранее заключенного между ним и должником, учредительного договора общества и т.д. [2].

Для наступления субсидиарной ответственности необходимо наличие ряда условий кумулятивного характера, а именно: незаконного деяния, наличие ущерба, причинной связи между ними, вины в форме умысла или неосторожности в гражданско-правовом смысле [3]. Отсутствие даже одного из вышеперечисленных условий ведет к не наступлению ответственности [4].

Субъектами привлечения к ответственности являются лица, указанные в ст. 247 Закона о несостоятельности. При этом, ч. (1) ст. 248 Закона о несостоятельности предполагает наличие возможности возложения ответственности «на любое другое лицо, вызвавшее несостоятельность должника…», то есть, к субсидиарной ответственности могут быть привлечены и лица, прямо не указанные в ст. 247: пайщики, учредители, участники, акционеры, члены семей управляющих, экономические контрагенты и партнеры по деловой деятельности, способствовавшие несостоятельности должника. К ответственности могут быть привлечены лица, занимавшие свои должности на дату возбуждения процесса несостоятельности, а также лица, занимавшие эти должности в течение последних 24 месяцев, предшествовавших возбуждению процесса.

Ч. (4) ст. 248 Закона о несостоятельности предусматривает солидарность ответственности в случае множественности виновных лиц. При этом члены руководящих коллегиальных органов должника могут возразить против солидарно-

сти, если они голосовали против пагубных для должника решения, или не присутствовали при принятии решений, которые привели к несостоятельности, и после принятия решения зарегистрировали свои возражения по принятым решениям. При этом для солидарности ответственности необходимо наличие у лица реальной возможности совершить деяние: так, за ведение бухгалтерского учета должника, противоречащего законодательству, будут нести ответственность и управляющий общества, и его бухгалтер, а за неподачу иска о возбуждении процесса несостоятельности ответственность наступит только для управляющего, так как бухгалтер не обладает полномочиями подавать такой иск [5].

Иск о привлечении членов руководящих органов должника к субсидиарной ответственности рассматривается исключительно судебной инстанцией, ранее возбудившей процесс несостоятельности в отношении должника. При этом формируется отдельное гражданское дело, стороны вновь предоставляют все доказательства, ранее уже представленные суду. Гражданское дело о привлечении руководителей должника к ответственности может быть возбуждено только по заявлению управляющего процессом несостоятельности/ликвидатора, комитета кредиторов и любого кредитора, имеющего в деле законный интерес (ч. (1) ст. 248 Закона № 149/2012). Процессуальный статус управляющего/ликвидатора можно охарактеризовать как представителя должника, при этом, представляющего также и интересы кредиторов.

Иск подается сторонами и разрешается судебной инстанцией исключительно в рамках процесса несостоятельности, то есть, после возбуждения процедуры и до её завершения. Срок исковой давности составляет 3 года и начинает течь со дня, когда стало известно виновное лицо, но не позднее двух лет со дня принятия решения о возбуждении процесса несостоятельности: как бы поздно не стало известно виновное лицо, момент начала течения срока исковой давности не может выходить за рамки двух лет, отсчитываемых со дня открытия процедуры. В таком случае, теоретически, иск можно подать в течении 5 лет со дня возбуждения процесса несостоятельности [6].

Виновные лица несут ответственность только в рамках той части долга, которая не покрыта дебиторской массой должника. Однако, часть может быть равна и одному целому, если на балансе должника вообще нет никакого имущества. Важно, чтобы размер ответственности бы пропорционален виновным действиям, совершенным лицами, и нанесенному ими ущербу как должнику, так и кредиторам [7].

Взыскание средств с лиц, привлеченных судом к ответственности, осуществляется судебным исполнителем, согласно нормам исполнительного производства. Распределение средств производится управляющим/ликвидатором согласно сводному окончательному реестру требований и плану окончательного распределения, в том числе и после окончания процедур банкротства/реструктуризации; взысканные денежные суммы «включаются в состав дебиторской массы и предназначаются в случае процедуры реструктуризации для пополнения

фондов, необходимых для продолжения деятельности должника, а в случае банкротства – для покрытия пассива» (ч. (2) ст. 249 Закона № 149/2012).

В заключение, отметим, что наличие гражданско-правовой ответственности в рамках процесса несостоятельности является действенным санкционным механизмом, существующим наряду с ответственностью публичной, нуждающимся в постоянном изучении и доработке со стороны законодателя и правоприменителей, в частности, касаемо временных и материальных пределов ответственности, а также круга возможных субъектов.

Ссылки:

• *Законы:*

1. Закон о несостоятельности № 149 от 29.06.2012. Опубликован: 14-09-2012 в Monitorul Oficial № 193-197 статья № 663;

• *Статьи из изданий:*

2. Tarlapan Artur. *Natura juridică a răspunderii membrilor organelor de conducere în cadrul procesului de insolvabilitate/insolvenţă. Studiu de doctrină și jurisprudenţă*. În: Institutul Biometric Național. Revista de științe juridice, 2017, pp. 73-80;
3. 7. Tarlapan Artur. *Limitele materiale și temporale ale răspunderii membrilor organelor de conducere în cadrul procesului de insolvabilitate.* În: Studia Universitatis Moldaviae, 2019, nr. 11, pp. 193-197;

• *Книги и монографии:*

4. Luiza Neagu. *Procedura insolvenței. Răspunderea membrilor organelor de conducere. Practica judicară*, București, Edit. Hamangiu, 2011, p. 3;
5. 6. Tratat practic de insolvență. Coord. șt. Radu Bufan, edit. coord. Andreea Deli-Diaconescu, Florin Moțiu, București, Editura Hamangiu 2014, p. 831;

• *Судебная практика:*

6. Hotărârea Judecătoriei Chișinău sediul Centru din 05 iunie 2024. Dosarul nr. 2i-774-1/2018. În: https://instante.justice.md/;
7. Decizia Curții Supreme de Justiție din 08 februarie 2017. Dosarul nr. 2ri-2/17. În: https://instante.justice.md/.

Recomandat

***Artur TARLAPAN**, doctor în drept, lector universitar*

FAPTA CREDITORULUI – JUSTIFICARE PENTRU NEEXECUTAREA DEBITORULUI

Valeria POPA,

student, anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.438:347.441.62 valeriapopa.2001@gmail.com

În Republica Moldova, instituția justificării neexecutării debitorului prin fapta creditorului a fost fortificată odată cu adoptarea Legii nr. 133 din 15.11.2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative [1], prin introducerea art. 901 alin. (3), care statuează expres că „creditorul nu poate recurge la mijloacele juridice de apărare prevăzute la alin. (1) în măsura în care a cauzat neexecutarea obligației debitorului". Această dispoziție, preluată din legi-model și armonizată cu standardele internaționale, urmărește să protejeze buna-credință și cooperarea în executarea obligațiilor contractuale. Actualitatea subiectului derivă din caracterul său inovator în peisajul normativ național, precum și din necesitatea înțelegerii corecte și aplicării unitare în practică a acestei instituții juridice. Într-o perioadă în care raporturile contractuale devin tot mai complexe, recunoașterea rolului activ sau pasiv al creditorului în generarea unei neexecutări este esențială pentru stabilirea unei răspunderi echitabile între părți și prevenirea abuzului de drept.

Așadar, art. 901 alin. (3) din Codul Civil al Republicii Moldova [2] (în continuare „C. civ.") introduce o serie de condiții care trebuie să fie îndeplinite pentru ca debitorul să invoce cu succes caracterul justificat al neexecutării obligației sale și să excludă remediile creditorului.

Prima condiție este existența unei **neexecutări a debitorului**. Trebuie să existe o neexecutare pentru a apărea necesitatea justificării acesteia [5, p. 144]. Vinovăția debitorului este irelevantă pentru determinarea existenței neexecutării [4, p. 37], astfel încât orice neîndeplinire efectivă, fie ea intenționată sau nu, poate intra în sfera justificărilor, cu condiția îndeplinirii celorlalte condiții.

Susținem opinia potrivit căreia suspendarea executării obligației corelative nu echivalează cu o neexecutare în sensul art. 901 alin. (3) C. civ. [6, p. 1399], întrucât, în astfel de cazuri, obligația debitorului nu devine scadentă [7, p. 327] și, prin urmare, nu se produce o veritabilă neexecutare care să necesite justificare. În plus, în astfel de cazuri, se poate considera că motivul debitorului de a nu executa este încălcarea contractului de către cealaltă parte. Însă acest motiv nu reprezintă și o cauză, deoarece debitorul nu este, de fapt, împiedicat de circumstanțe obiective să își îndeplinească obligația [8, Art. 80, para. 3]. Așadar, suspendarea executării nu ar trebui să fie tratată ca un caz de justificare a neexecutării, ci ca un drept autonom al debitorului, exercitat în condițiile art. 914 C. civ.

A doua condiţie este întemeierea neexecutării pe **o acţiune sau omisiune a creditorului** [6, p. 1398; 9, p. 1830]. Legea nu restrânge natura faptei creditorului, astfel încât atât acţiuni (de exemplu, comunicarea de instrucţiuni incomplete ori viciate), cât şi inacţiuni/omisiuni (lipsa cooperării, nepreluarea mărfii livrate corespunzător) pot constitui temei pentru excluderea răspunderii debitorului. De asemenea, orice conduită a terţilor pentru care creditorul este răspunzător este atribuită sferei sale de risc [10, Art. 7.1.2, para. 4]. Mai mult, chiar dacă fapta creditorului poate fi justificată în lumina art. 904 C. civ., fiind cauzată de un impediment în afara controlului creditorului, ea oricum va scuti debitorul de răspundere pentru neexecutare [8, Art. 80, para. 2].

Accesul creditorului la mijloacele de apărare în caz de executare necorespunzătoare este limitat şi atunci când creditorul refuză nejustificat să-i permită debitorului remedierea executării viciate. În astfel de situaţii, însă, debitorul va invoca drept apărare art. 909 şi 910 C. civ., care derivă din norma generală prevăzută de art. 901 alin. (3) şi art. 903 lit. b) C. civ.

O faptă a creditorului reglementată în mod special în C. civ. este *mora creditoris*, adică întârzierea creditorului în acceptarea executării prestaţiei debitorului. Acest concept este definit în art. 882 alin. (1) C. civ.: „Creditorul este în întârziere atunci când nu acceptă fără un temei legal prestaţia scadentă ce i se oferă”, iar art. 903 lit. b) C. civ. îl prevede expres ca formă a faptei creditorului care justifică neexecutarea debitorului.

A treia condiţie esenţială pentru aplicarea justificării prevăzute la art. 901 alin. (3) C. civ. este existenţa unei **legături cauzale** între fapta creditorului şi neexecutarea obligaţiei debitorului [9, p. 1830; 11, p. 405]. Orice legătură cauzală este relevantă în sensul art. 901 alin. (3) C. civ., fie ea directă sau indirectă, fie că a cauzat neexecutarea integral sau doar parţial. Esenţial este ca conduita creditorului să fi cauzat neexecutarea într-un sens logic şi, în mod obiectiv, să fie de o natură care împiedică executarea [12, Art. 80, para. 12].

Faptul că neexecutarea este cauzată de acţiunea sau omisiunea creditorului are ca **efect** excluderea posibilităţii sale de a recurge la oricare dintre mijloacele de apărare prevăzute la art. 901 alin. (1) C. civ. Mai mult, se exclud şi remediile adiţionale stabilite de contract, deoarece alin. (1) face referinţă şi la remediile stabilite de părţi, care depăşesc remediile stabilite de lege.

O problemă dificilă apare în cazul în care neexecutarea a fost cauzată de ambele părţi. În astfel de situaţii, efectele juridice se vor răsfrânge, de asemenea, asupra ambelor părţi. Respectiv, pretenţiile patrimoniale ale creditorului, cum ar fi pretenţia la despăgubiri, ar trebui redusă în conformitate cu repartizarea contribuţiei la neexecutare [5, p. 198; 8, Art. 80, para. 16-17]. Această interpretare derivă din însuşi textul normei care statuează imposibilitatea creditorului de a recurge la mijloacele de apărare „în măsura în care” a cauzat neexecutarea. Pentru determinarea ponderii contribuţiei fiecărei părţi la neexecutare, organul jurisdicţional care examinează cauza poate să ia în considerare criterii precum probabilitatea că comportamentul părţii

a dus la pierderea care a fost efectiv cauzată, gradul de vinovăție al fiecărei părți, cât și gravitatea încălcării. La operarea acestei evaluări instanțele au un grad mare de discreție [6, p. 1403].

În cazul în care debitorul decide să se apere împotriva pretenţiilor creditorului folosind remediul acordat de art. 901 alin. (3) C. civ., tot el este cel care trebuie să dovedească satisfacerea condiţiilor care permit justificarea neexecutării sale prin prisma normei respective. În astfel de cazuri, se aplică principiul general *actori incumbit probatio*, reflectat în art. 118 alin. (1) din Codul de procedură civilă [3]: „Fiecare parte trebuie să dovedească circumstanţele pe care le invocă drept temei al pretenţiilor şi obiecţiilor sale dacă legea nu dispune altfel.” Întrucât art. 901 alin. (3) C. civ., sau vreo altă normă, nu prevede derogarea de la principiul general de probațiune în procedura civilă, debitorul este împovărat cu obligația de a proba circumstanțele invocate. Astfel, pe de o parte, creditorul trebuie să demonstreze existența obligației debitorului, atât sub aspectul existenței unui izvor de obligații, cât și a survenirii scadenței. Din acest moment, intervine prezumția simplă că debitorul nu a executat obligația. De cealaltă parte, rămâne a fi obligația debitorului de a proba fapta creditorului care a cauzat neexecutarea sa, pentru a beneficia de justificarea prevăzută de art. 901 alin. (3) C. civ.

În ansamblu, instituția justificării prin fapta creditorului se dovedește a fi un „scut de apărare” eficient și flexibil pentru debitor, capabil să restabilească echilibrul contractual atunci când creditorul, prin propria conduită, generează un obstacol în calea executării. Transpunerea textului internațional în legislația națională, clarificarea condițiilor de aplicare și conturarea efectelor proporționale au creat un model de exonerare absolută, fără precedent în dreptul civil național anterior anului 2019. Prin această reglementare, dreptul moldovenesc al obligațiilor se aliniază la standardele europene și internaționale, pune accent pe responsabilitatea fiecărei părți, generând un climat de încredere și respect reciproc în relațiile juridice.

Referințe:

1. Legea RM privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative nr. 133 din 15.11.2018. În: *Monitorul Oficial* nr. 467-479 din 14.12.2018, art. 784.
2. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. Republicat în: *Monitorul Oficial* nr.66-75 din 01.03.2019, art.132.
3. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial* nr. 285-294 din 03.08.2018, art. 436.
4. Nota informativă la Legea nr. 133 din 15.11.2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative.
5. NEUMANN, T. *The Duty to Cooperate in International Sales: The Scope and Role of Article 80 CISG*. München: Sellier European Law Publishers, Beitraege zum Internationalen Wirtschaftsrecht Vol. 11, 2012.
6. SCHLECHTRIEM, P., SCHWENZER, I. *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, 5th ed. Oxford: Oxford University Press, 2022.
7. BAIEȘ, S. (coord.) *Teoria generală a obligațiilor: Manual*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.

8. KROLL, S., MISTELIS, L. A., PERALES VISCASILLAS, M. P. (eds.) *UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods: A Commentary*, 2nd ed. München: CH Beck, 2018.
9. BAIAS, F.-A., CHELARU, E., CONSTANTINOVICI R., MACOVEI, I. (coord.) *Noul Cod civil: Comentariu pe articole*, ed. a 3-a. București: C.H. Beck, 2021.
10. VOGENAUER, S. *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (PICC)*, 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2015.
11. TERZEA, V. *Răspunderea civilă contractuală*. București: Solomon, 2021.
12. Staudinger BGB: *Julius von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Recht der Schuldverhältnisse, Wiener UN- Kaufrecht (CISG)*, anterior editat de VON STAUDINGER, J., ediție revizuită de MAGNUS, U., Vol. II. Berlin: de Gruyter, 2018.

Recomandat
***Octavian CAZAC**, dr., conf. univ.*

DREPTUL DE PREEMŢIUNE AL ASOCIAŢILOR

Nicoleta ŞALARI,

studentă, anul IV Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.724:347.232.8 E-mail:salarinikoleta@gmail.com,

Dreptul de preemțiune al asociaților este o instituție juridică esențială în cadrul societăților cu răspundere limitată, menită să protejeze caracterul de societate mixtă și să limiteze schimbările necontrolate ale componenței societății, asigurând stabilitatea și coeziune societății. Din perspectiva originii și răspândirii sale, stabilirea debutului instituției în coordonate fixe este dificil de identificat. Fără careva rezerve, se poate afirma că dreptul de preemțiune, denumit și *dreptul de protimisis*, este cunoscut diferitor popoare, iar la geneza acestuia stau obiceiurile locale cu privire la restricțiile absolute de înstrăinare a bunurilor aflate în proprietate [1, p.31], care treptat a fost înlocuită cu obligația de a oferi bunul mai întâi membrilor comunității, obligativitate care astăzi se întruchipează în instituția dreptului de preemțiune.

Dreptul de preemțiune al asociaților este dreptul ***recunoscut prin lege***, care le permite să cumpere cu prioritate partea socială (sau o parte din aceasta) pe care un alt asociat intenționează să o înstrăineze către un terț, cu excepția cazului în care înstrăinarea este făcută către o persoană afiliată, către un alt asociat sau către societate. Din conținutul acestei definiții, reiese că dreptul de preemțiune al asociaților izvorăște din lege, mai exact din Legea 135/2007 privind societățile cu răspundere limitată [2] (în continuare – Legea 135/2007) și se declașează doar în cazul intenției de înstrăinare a părții sociale unui terț, adică în contextul înstrăinării condiționate așa cum este prevăzut în art. 25 alin. (1) din Legea 135/2007.

Referindu-ne la natura juridică a dreptului de preemțiune al asociaților, este necesar de subliniat că acesta nu se încadrează în nici una dintre cele două categorii clasice de drepturi subiective reglementate de legislația națională, deci nu este nici drept real și nici drept de creanță. Dreptul de preemțiune face parte dintr-o clasă de drepturi subiective civile, mai puțin abordată în doctrina și legislația națională, și anume drepturile potestative. De ce oare dreptul de preemțiune este un drept potestativ? Fiindcă întrunește perfect toate caracterele juridice a acestor drepturi. Astfel, dreptul de preemțiune presupune prerogativa ingerinței asociatului preemptor în sfera de interes ale asociatului – vânzător și terțul cumpărător ale căror drepturi și interese sunt incluse în situația juridică, adică în contractul de înstrăinare a părții sociale. Exercitarea dreptului de preemțiune al asociaților se realizează prin act unilateral, mai concret, prin declarația de acceptare a ofertei. Și nu în ultimul rând, subiectul pasiv, în speță vânzătorul este obligat să tolezere ingerința asociatului preemptor, adică este dator să lase preemptorul să-și exercite dreptul. Suplimentar, dreptul de preemțiune al asociaților

este un drept patrimonial, deoarece poartă asupra unei situații juridice patrimoniale – contractul de vânzare-cumpărare. De asemenea, este un drept netransmisibil, prerogativa exercitării acestuia având-o doar preemptorul, din care motiv cesiunea dreptului de preemțiune nu este permisă potrivit art.1144 alin. (3) Cod civil [3].

Dreptul de preemțiune al asociaților poate fi exercitat în două scenarii: la momentul înaintării ofertei de înstrăinare a părții sociale, adică *ex-ante*, sau după încheierea contractului de vânzare-cumpărare cu terțul, adică *ex-post.*

Exercitarea *ex-ante* demarează cu înaintarea de către vânzător a ofertei scrise către administratorul societății, ultimul având la dispoziție 3 zile lucrătoare pentru a transmite oferta tuturor asociaților. Deși prevederile art. 25 alin. (4) Legea 135/2007 par a fi norme onerative care prescriu obligația administratorului de a aduce oferta la cunoștința tuturor asociaților, considerăm oportun de a reglementa expres că acesta este obligat, eliminându-se astfel ambiguitățile cu privire la faptul dacă această conduită este un drept discreționar sau o obligație. O altă problemă care necesită clarificare este dacă se încalcă dreptul de preemțiune al celorlalți asociați în situația în care administratorul, fiind și el asociat, primește oferta și decide să o accepte fără a o notifica celorlalți asociați? Cu siguranță că dreptul de preemțiune al asociaților neinformați se lezează, or, potrivit art. 1144 alin. (2) Cod civil, dreptul de preemțiune nu poate fi exercitat individual, ci doar colectiv, iar acceptarea în mod unilateral de către administratorul asociat a ofertei, fără notificarea celorlalți asociați, este nevalidă, atâta timp cât aceștia nu au renunțat expres la dreptul lor de preemțiune. În termen de 15 zile de la primirea ofertei, asociații trebuie să-și formuleze acceptarea în formă scrisă și să o transmită administratorului. Este imperios de menționat că, termenul de 15 zile este un termen de decădere, iar neexercitarea dreptului de preemțiune în interiorul acestuia duce la stingerea dreptului, orice declarație de acceptare ulterioară este considerată a fi un act ineficient în sensul art. 359 Cod civil. După recepționarea acceptării de către administrator, are loc distribuirea părții sociale conform fracțiunilor solicitate, iar în caz de dezacord dintre asociați, proporțional părții sociale deținute în capitalul social. În vederea producerii efectului translativ și constitutiv al dreptului de proprietate în privința părții sociale sau fracțiunii din aceasta se încheie actului juridic de înstrăinare, și la final înstrăinarea se înregistrează în Registrul de stat al persoanelor juridice.

Dacă însă contractul de vânzare – cumpărare a fost încheiat cu terțul, vânzătorul are obligația de a transmite neîntârziat un exemplar al contractului către preemptor și să-i ofere posibilitatea de exercitare a dreptului de preemțiune. Așadar, preemptorul poate să uzeze de dreptul său în faza *ex-post* prin două modalități succesive: extrajudiciară – atunci când vânzătorul și terțul recunosc că drept urmare a exercitării dreptului de preemțiune ia naștere un nou contract, cu aceleași clauze și condiții ca și contractul inițial; judiciară – în cazul în care aceștia nu recunosc efectele menționate. Dreptul la acțiune al preemptorului se prescrie în termen de 6 luni, acesta având dreptul de a cere instanței să țină loc de contract și să recunoască dobândirea de către titular a drepturilor și a obligațiilor de cumpărător. Deci, identificăm că legiuitorul nu acceptă „subrogarea” sau „cesiunea” contractului, ci tolerează perfect existența concomiten-

tă a două contracte în privința aceluiaşi bun, primul producând efecte obligaționale, şi al doilea – efecte reale. Drept urmare, preemptorul dobândeşte toate drepturile şi obligațiile pe care le avea terțul, problema „corpurilor străine" fiind soluționată la necesitate de Codul civil.

Sub aspect comparativ, dreptul de preemțiune al asociaților după esența şi natura sa, diferă de la un stat la altul. Astfel, în Germania acesta este un drept statutar care poate fi exercitat doar în scenariul *ex-post* [4]. În Franța, exercitarea dreptului se permite doar în faza *ex-ante*, iar încălcarea dreptului de preemțiune atrage fie nulitatea contractului, fie aplicarea instituției cesiunii [5]. În Federația Rusă, asociații au un drept legal de preemțiune care se exercită în termen de 30 de zile [6], iar în SUA dreptul de preemțiune se aplică doar în privința acțiunilor neemise, asociații având posibilitatea de a cumpăra acțiuni doar conform regulii proporționalității [7].

Cât priveşte practica judiciară, este necesar de menționat că jurisprudența Republicii Moldova la acest subiect este slab dezvoltată, ceea ce înseamnă că această instituție juridică nu se confruntă cu probleme de aplicare practică. Totuşi, practica relevantă a altor state stabileşte că: dreptul de preemțiune al asociaților ia naştere doar în contextul înstrăinării cu titlu oneros; notificarea de acceptare a unei fracțiuni din partea socială propusă spre vânzare este considerată a fi o contraofertă, pe când în Republica Moldova aceasta reprezintă o modalitate de exercitare valabilă a dreptului de preemțiune; neglijarea dreptului de preemțiune, nu constituie temei de declararea nulității contractului.

În concluzie, dreptul de preemțiune al asociaților este un drept pasiv, a cărui exercitare devine posibilă doar în urma unei oferte de vânzare adresate de titular sau după încheierea unui contract de vânzare-cumpărare cu un terț, deci fie *ex-ante*, fie *ex-post*. Studiind jurisprudența altor state am identificat o serie de dificultăți, care fiind raportate la prevederile normative naționale au determinat necesitatea propunerii următoarelor recomandări:

1. Modificarea art.25 alin. (4) teza 2 din Legea 135/2007 după cum urmează *„Acesta **este obligat** să aducă oferta la cunoştința tuturor asociaților în termen de 3 zile lucrătoare **de la data primirii ofertei.**"*
2. Stabilirea unui termen exact în interiorul căruia asociatul-vânzător şi preemptorul / preemptorii urmează să încheie contractul de vânzare-cumpărare a părții sociale, pentru a se evita situații de exercitare abuzivă a dreptului.
3. Reglementarea sorții juridice a părții sociale rămase/nevândute, în caz de exercitare parțială a dreptului de preemțiune, de exemplu, oferirea dreptului vânzătorului de a o înstrăina liber unui terț.

Referințe:

1. NEGRU I., Teoria generală a dreptului de preemțiune, editura Universul Juridic, Bucureşti, 2010, p. 31.
2. Legea nr. 135 din 16.06.2007 privind societățile cu răspundere limitată. Publicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 127-130 din 17.08.2007.

3. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. Publicat în: Monitorul Oficial Nr. 66-75 art. 132 din 01.03.2019. Republicat în temeiul Legii nr.133 din 15.11.2018 – Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 467-479 din 14.12.2018.
4. Codul civil german în versiunea promulgată la 2 ianuarie 2002. Publicat în: Monitorul Oficial Federal [Bundesgesetzblatt] I pagina 42, 2909; 2003 I pagina 738, modificat ultima dată prin articolul 1 din Legea din 10 august 2021 (Monitorul Oficial Federal I p. 3515).
5. Codul comercial francez în vigoare din 21 septembrie 2000.
6. Legea federală din 08.02.1998 N 14-FZ (modificată la 08.08.2024) „Cu privire la societățile cu răspundere limitată” (modificată și completată, intrat în vigoare la 01.09.2024).
7. Modelul de lege privind societătile comerciale (MBCA) din SUA din 28 aprilie 2023.

Recomandat

Cristina MARTIN, *dr.în drept, lect. univ.*

ASPECTE COMPARATE DE DREPT PROCESUAL CIVIL NAŢIONAL ŞI FRANCEZ CU PRIVIRE LA INSTITUŢIA ÎNAPOIERII COPILULUI ÎN STATUL REŞEDINŢEI SALE OBIŞNUITE

***Teodora BREAZU*,**

studentă, anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.91/.95(478:44):340.5 E-mail: breazuteodora04@gmail.com

Răpirea copiilor de către unul din părinți rămâne un subiect de actualitate, în contextul globalizării, al creșterii numărului de familii mixte și al ratei înalte de divorțuri.

Toate aceste fenomene contribuie frecvent la apariția unor conflicte privind custodia copiilor. Prin urmare, este esențială aplicarea Convenției asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, adoptată la Haga la 25 octombrie 1980 (în continuare: Convenția de la Haga)[3] pentru a proteja drepturile tuturor copiilor la un mediu sigur de creștere și dezvoltare.

Deși Republica Moldova a devenit parte la Convenția de la Haga în 1998, procedura de înapoiere a copilului a fost introdusă în legislația Republicii Moldova abia în anul 2020, fiind înserată, prin surprindere, ca parte a procedurii speciale, sediul materiei aflându-se în Capitolul XXV[1] din Codul de procedură civilă a Republicii Moldova, art. 279 lit. b[1])[1]. Prin intrarea în vigoare la 01 ianuarie 2025 a Legii nr. 292 din 13 decembrie 2024 privind protecția specială a copiilor împotriva deplasării în străinătate sau reținerii ilicite, au fost clarificate unele aspecte de procedură, precum și noțiunile de reședință obișnuită a copilului, interesul superior al copilului [4].

Remarcăm că unul dintre pilonii centrali ai acestei proceduri, îl constituie principiul interesului superior al copilului - acesta trebuie să prevaleze în orice cauze care vizează copii, iar instanțele sunt obligate să țină cont de elemente precum: opinia copilului, identitatea sa, siguranța, educația, legăturile familiale și vulnerabilitatea acestuia[6].

Pentru soluționarea justă a cauzelor, în egală măsură, este important și conceptul de „reședință obișnuită", fiind determinat prin analiza duratei și regularității șederii copilului într-un stat, a integrării copilului în mediul social și familial, a intenției părinților de a se stabili într-un stat [5].

Procedura de înapoiere a copilului în statul reședinței sale obișnuite reglementată de legislația Republicii Moldova și legislația franceză se deosebește semnificativ în cele două state din perspectiva autorității centrale desemnate pentru implementarea mecanismelor Convenției de la Haga, procedurii de sesizare a instanței de judecată, competenței jurisdicționale a instanțelor de judecată, modului de examinare a cauzelor, căile de atac.

De ex., în Republica Moldova autoritatea centrală este Ministerul muncii și protecției sociale[4], iar în Franța – Ministerul Justiției, departamentul de asistență reciprocă și drept internațional privat.

Potrivit legislației naționale, instanța de judecată poate fi sesizată fie direct de partea interesată, fie prin intermediul autorității centrale (Ministerului muncii și protecției sociale al Republicii Moldova); în Franța, instanța poate fi sesizată direct de către partea interesată, sau prin intermediul procurorului – partea interesată depune o cerere de înapoiere a copilului la autoritatea centrală a Republicii Franceze, iar autoritatea centrală o transmite procurorului, care, la rândul său, sesizează instanța de judecată; cererile depuse spre examinare de către procuror sunt scutite de taxe de stat [2].

Ceea ce ține de competența instanțelor de judecată, în Republica Moldova această atribuție îi revine Curții de Apel Centru, pe când în Franța sunt competente să judece aceste cauze judecătorii specializați în dreptul familiei din cadrul tribunalelor [2].

Ambele legislații prevăd că aceste cauze se judecă în fond cu celeritate. Conform prevederilor legislației naționale, hotărârea pronunțată în cauzele de înapoiere a copilului poate fi atacată cu recurs la Curtea Supremă de Justiție în termen de 10 zile de la data comunicării hotărârii integrale[4]; iar în Franța, ținând cont de faptul că cauzele ce au ca obiect înapoierea copilului, sunt examinate de Tribunalul specializat în dreptul familiei, acesta fiind primul grad de jurisdicție, respectiv, există posibilitatea de a contesta hotărârea la Curtea de Apel, iar decizia emisă de instanța de apel poate fi contestată cu recurs în casație în termen de 15 zile de la comunicarea deciziei [2].

Analizând prevederile legislației naționale și cele ale Codului de procedură civilă al Republicii Franceze, în scopul perfecționării legislației ce reglementează procedura de înapoiere a copilului în statul reședinței sale obișnuite au fost formulate următoarele propuneri de *lege ferenda*:

1. Redactarea textului art. 293^3 alin.(1) CPC RM în următoarea redacție:

„Articolul 293^3 Examinarea cererii:
(1)Hotărârea integrală se întocmește în termen de 7 zile de la data pronunțării dispozitivului acesteia.”

2. Redactarea textului art. 293^3 alin.(2) CPC RM în următoarea redacție:

„ Articolul 293^3 Examinarea cererii
Instanța examinează cererile indicate la alin. (1) în mod prioritar și judecă cauza în fond în termen de 15 zile de la data admiterii cererii.”

3. Completarea Codului de executare al Republicii Moldova prin introducerea unui capitol distinct, care să prevadă procedura de executare a hotărârile de înapoiere a copilului. Aceste reglementări trebuie să prevadă etapele și mijloacele aplicabile în astfel de cauze, modalitatea de colaborare între diferite autorități, cum ar fi autoritatea tutelară, forțele de ordine, psiholog.

În concluzie, instituția înapoierii copilului în statul reședinței sale obișnuite joacă un rol esențial în protejarea copiilor și asigurarea unui cadru legal eficient pentru soluționarea conflictelor transfrontaliere legate de custodie. Totodată, menirea acestei

instituții este de a proteja și drepturile părinților titulari ai dreptului de încredințare, contribuind la aplicarea uniformă a standardelor internaționale în materie.

Caracterul litigios al cauzelor ce vizează înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite reiese însăși din specificul obiectului acțiunii, având loc ciocnirea intereselor contrarii ale celor doi părinți ai copilului pentru care se cere înapoierea în statul reședinței sale obișnuite – fapt ce reclamă excluderea acestei instituții din conținutul procedurii speciale, or procedura specială, prin definiție, este o procedură necontencioasă, unde nu sunt părți cu interese contrarii, și atribuirea cauzelor de înapoiere a copilului în statul reședinței sale obișnuite la procedura contencioasă generală.

Referințe:

• *Acte normative:*

1. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003//Publicat: 03.08.2018 în Monitorul Oficial nr. 285-294 art. 436
2. Codul de procedură civilă al Republicii Franceze. Versiunea din 15 ianuarie 2025. În vigoare din 01 ianuarie 1976; Disponibil: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070716/ Accesat la: 26.06.2025
3. Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii nr. 67 din 25 octombrie 1980. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.1468 din 29 ianuarie 1998//Publicat: 26.02.1998 în Monitorul Oficial nr. 14-15 art. 79
4. Legea privind protecția specială a copiilor împotriva deplasării în străinătate sau reținerii ilicite nr. 292 din 13-12-2024, Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 556-559 art. 760

• *Articole de specialitate:*

5. Coban, I. Determinarea reședinței obișnuite a copilului potrivit Convenției asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii de la Haga din 25 octombrie 1980. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, 9-10 noiembrie 2023, p.464;

• *Culegeri de documente:*

6. Organizația Națiunilor Unite. Comitetul pentru drepturile copilului. Comentariul general Nr. 14 (2013) privind dreptul copilului ca interes superior al acestuia să fie considerat primordial;

Recomandat

***Ilona JOSANU**, dr.în drept, lector univ.*

CONFIDENŢIALITATEA URMĂRIRII PENALE

Valeria CATARAGĂ,

studentă anul IV, licență, Universitatea de Stat a Moldovei, Facultatea de Drept

CZU: 343.123:343.131:342.7

Confidențialitatea urmăririi penale este un principiu fundamental al dreptului procesual penal, având o importanță majoră în garantarea respectării drepturilor fundamentale ale omului și a bunei desfășurări a anchetelor penale. Ea presupune limitarea accesului publicului la informațiile din dosarele penale în faza de urmărire penală, astfel încât să se asigure protecția datelor personale, prezumția de nevinovăție, integritatea probelor și protecția imaginii persoanelor implicate. Lucrarea de față analizează acest principiu în contextul normativ și practic național și european, oferind o viziune aprofundată asupra implicațiilor, provocărilor și direcțiilor de dezvoltare.

În epoca digitalizării și a exploziei informaționale, noțiunea de confidențialitate este supusă unor provocări fără precedent. Informațiile circulă rapid și necontrolat prin mass-media și rețele sociale, ceea ce face ca divulgarea unor date din anchete să poată avea consecințe grave asupra persoanelor vizate și asupra bunei desfășurări a procesului penal. Imaginea publică a unui suspect poate fi grav afectată înainte de pronunțarea unei hotărâri, subminându-se astfel prezumția de nevinovăție. În acest sens, tema este de maximă actualitate, mai ales în condițiile în care societatea democratică cere transparență, dar și respectarea riguroasă a drepturilor fundamentale.

Confidențialitatea urmăririi penale este reglementată în Codul de procedură penală [1], Codul penal [2] și Constituția Republicii Moldova [3]. Legea privind protecția datelor cu caracter personal [4], Legea cu privire la secretul de stat [5] și Legea privind protecția secretelor comerciale [6] sunt alte instrumente esențiale în garantarea acestui principiu. De asemenea, Convenția Europeană a Drepturilor Omului [7] și Regulamentul GDPR [8] aduc standarde importante în domeniul protecției datelor și al procesului echitabil.

Un rol central este acordat și jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului în cazuri precum Dupuis și alții c. Franței [9], Craxi c. Italiei [10] și Popovici c. Moldovei [11], care evidențiază tensiunea dintre libertatea de exprimare și dreptul la un proces echitabil. Aceste decizii trasează limitele intervenției publice în anchetele penale și oferă criterii clare pentru stabilirea proporționalității între transparență și confidențialitate.

În completare, trebuie subliniat faptul că principiul confidențialității, deși nu este prevăzut expres în lista principiilor fundamentale ale procesului penal din Codul de procedură penală [1], acționează ca un fir roșu care susține funcționarea tuturor celorlalte. Legalitatea, dreptul la apărare, inviolabilitatea vieții private sau contradic-

torialitatea sunt toate direct influențate de măsura în care informațiile din dosar sunt păstrate în mod adecvat și echilibrat. Confidențialitatea nu înseamnă opacitate totală, ci o gestionare responsabilă a informațiilor, în așa fel încât nici procesul de justiție să nu fie compromis și nici imaginea celor implicați să nu fie deteriorată fără temei legal.

Practica judiciară și doctrina de specialitate au reliefat numeroase exemple în care divulgarea informațiilor din faza de urmărire penală a influențat negativ parcursul procesului. Drept urmare, autoritățile trebuie să gestioneze comunicarea instituțională cu maximă prudență și profesionalism. În sprijinul acestei idei, literatura de specialitate subliniază că justiția se bazează nu doar pe adevăr și legalitate, ci și pe percepția publică privind imparțialitatea și echitatea actului judiciar. Astfel, lucrările autorilor Cristian Jora [12], Gheroghe Balan [13], Costică Voicu[14] și rapoartele Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene [15], a Comisiei Europeane și Rețeaua Europeană de Formare Judiciară [16], ș.a. evidențiază importanța acestui principiu în contextul modern.

Lucrarea concluzionează că respectarea confidențialității în faza de urmărire penală este o condiție esențială pentru funcționarea justiției într-un stat de drept. Ea protejează drepturile părților implicate, contribuie la consolidarea încrederii publicului în actul de justiție și menține echilibrul între transparență și protecția interesului privat. Spre final, sunt formulate o serie de propuneri concrete în vederea armonizării legislației naționale cu standardele europene, consolidarea mecanismelor de sancționare a încălcării confidențialității și modernizarea sistemelor de protecție a informațiilor sensibile, mai exact:

1. Revizuirea cadrului normativ privind faza prejudiciară
2. Creșterea independenței și responsabilității Procuraturii
3. Profesionalizarea organelor de urmărire penală în domeniul confidențialității
4. Implementarea unui sistem digital securizat pentru dosarele penale
5. Modernizarea sistemului de colectare a datelor statistice privind încălcările confidențialității
6. Elaborarea unui ghid etic pentru comunicarea publică în cauzele penale
7. Crearea unui mecanism de protecție a victimelor în fața expunerii mediatice

Referințe:

• *Acte normative:*

1. COD Nr. 122 din 14-03-2003, CODUL DE PROCEDURĂ PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA*, Publicat : 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251 art. 699.
2. COD Nr. 985 din 18-04-2002, CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA* Publicat : 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195
3. CONSTITUȚIA Nr. 1din 29-07-1994, CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA, Publicat : 13-11-2024 în Monitorul Oficial Nr. 466 art. 635.
4. LEGE Nr. 133 din 08-07-201 privind protecţia datelor cu caracter personal, Publicat: 14-10-2011 în Monitorul Oficial Nr. 170-175 art. 492.

5. LEGE Nr. 245din 27-11-2008 cu privire la secretul de stat, Publicat: 27-02-2009 în Monitorul Oficial Nr. 45-46 art. 123.
6. LEGE Nr. 384 din 07-12-2023 privind protecția secretelor comerciale, Publicat: 22-12-2023 în Monitorul Oficial Nr. 495-496 art. 874.
7. Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, Consiliul Europei, 1950.
8. Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27.04.2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor). Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679- #ntr1-L_2016119RO.01000101-E0001, accesată: 19.04.2025.

• *Practica CtEDO:*

9. Cauza Dupuis și alții c. Franței, https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22002-2675%22]}, accesată: 17.05.2025.
10. Cauza Craxi c. Italiei, https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-123794%22]}, accesată: 17.05.2025.
11. Cauza Popovici c. Moldovei, https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-112802%22]}, accesată: 17.05.2025.

• *Monografii / articole de specialitate:*

12. Cristian Jora, Drept procesual penal, Ed. Lumina Lex, București, 2005.
13. Gheorghe Balan, Drept procesual penal român, Ed. Hamangiu, București, 2007.
14. Costică Voicu, Teoria generală a dreptului, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2002.

• *Surse web:*

15. Raportul Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA) – „Protecția datelor și sistemele de justiție penală” (2022), (https://fra.europa.eu/ro/publication/2022/fundamental-rights-report-2022-fra opinions), accesată: 17.05.2025.
16. Programul de evaluare inter pares între autoritățile judiciare – Comisia Europeană și Rețeaua Europeană de Formare Judiciară (EJTN) (https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu/system/files/2024-07/peer-review_md-report.pdf), accesată: 17.05.2025.

Recomandat

***Aureliu POSTICĂ**, dr. în drept, lector univ.*

PRACTICA APLICĂRII EXCEPŢIEI DE TARDIVITATE LA EXAMINAREA CAUZELOR CIVILE

***Gloria CHEPTEA*,**

studentă, anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.91/.95:347.922(478) E-mail: chepteaglorya@gmail.com

Studiul aprofundat al regimului termenelor de procedură și al excepției de tardivitate în dreptul procesual civil al Republicii Moldova dezvăluie o problematică cu valențe multiple, situată la intersecția dintre rigoarea normativă, imperativul celerității procesului și exigențele unui proces echitabil. Departe de a fi simple instrumente tehnice sau auxiliare ale desfășurării procesului, termenele de procedură și instituțiile conexe – precum excepția de tardivitate, prelungirea termenului și repunerea în termen – se constituie în piloni fundamentali ai arhitecturii procedurale moderne, definind limitele în care părțile își pot exercita drepturile procesuale și instanțele pot acționa legal.

Excepția de tardivitate, așa cum este reglementată de art. 186[1] din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, reprezintă o instituție procesuală esențială în economia desfășurării procesului civil, al cărei scop este garantarea disciplinei procedurale și a ordinii în administrarea actelor procesuale. Deși menită să asigure celeritate și respectarea termenelor, aplicarea sa în practică a generat numeroase dificultăți, în special în cauzele în care soluționarea excepției presupune o analiză a fondului. Această realitate a determinat o cercetare critică și aprofundată asupra regimului juridic al acestei excepții și a interacțiunii sale cu celelalte instituții ale dreptului procesual și material.

Lucrarea subliniază că reglementarea actuală impune instanței obligația de a examina excepția de tardivitate în faza pregătitoare a procesului. Totuși, în situații în care pentru a decide asupra tardivității este necesară verificarea existenței sau inexistenței unei cauze de întrerupere ori suspendare a termenului de prescripție, soluționarea excepției fără o analiză a fondului cauzei poate genera consecințe grave pentru respectarea dreptului la un proces echitabil. În această privință, doctrina de specialitate insistă asupra faptului că formalismul procedural nu poate prevala asupra substanței dreptului și a justiției materiale. Astfel, Vasilescu remarca încă din perioada interbelică faptul că „respectarea strictă a formelor nu trebuie să sufoce justiția” [5, p. 92].

Un aspect central abordat îl constituie raportul dintre excepția de tardivitate și prescripția extinctivă. În condițiile în care art. 402 din CC al RM, prevede că prescripția este considerată întreruptă doar dacă noua acțiune este admisă, instanța este practic obligată să se pronunțe asupra fondului pentru a putea aprecia dacă excepția este sau nu întemeiată. Această contradicție normativă între dreptul material și dreptul proce-

sual demonstrează lipsa de coerență legislativă și reclamă o intervenție a legiuitorului. În opinia lui Alexandru Prisac, necorelarea normelor de procedură cu cele de drept substanțial creează nu doar confuzii de interpretare, ci și riscuri reale de încălcare a principiilor constituționale ale procesului echitabil [3, p. 628].

În sprijinul ideii că examinarea excepției de tardivitate ar trebui, în unele situații, să fie permisă împreună cu fondul, lucrarea invocă soluțiile existente în dreptul românesc. Art. 284 din Codul de procedură civilă român oferă instanței posibilitatea de a uni excepția cu fondul atunci când aceasta nu poate fi soluționată separat, fără administrarea probatoriului. În doctrină, această abordare este susținută de autori precum A. Suciu, care subliniază necesitatea flexibilizării regimului procedural în cazurile în care rigiditatea normei procesuale ar prejudicia drepturile părților [4, p. 431].

De asemenea, o parte semnificativă a lucrării este dedicată analizei jurisprudenței naționale. Decizii precum cele pronunțate de Curtea de Apel Chișinău (nr. 2r-401/21 din 19.01.2022) sau de Curtea Supremă de Justiție (dosar nr. 2rac-162/16 din 27.04.2016) reflectă o aplicare inegală a excepției, unele instanțe alegând să o examineze în faza pregătitoare, în timp ce altele o lasă pentru etapa fondului, pe motiv că faptele nu pot fi clarificate altfel.

Comparativ, în sistemele de drept analizate – în special cel românesc – se observă o tendință clară spre protejarea efectivă a părților. Legea română prevede în mod expres că termenele procedurale se calculează excluzând zilele de început și sfârșit, iar dacă termenul expiră într-o zi nelucrătoare, acesta se prelungește automat (art. 101 CPC România). Această abordare este una orientată spre garantarea accesului efectiv la justiție, în opoziție cu rigiditatea prevederilor moldovenești, care nu oferă aceeași marjă de protecție. Această concluzie este susținută și de alți autori [1, p. 836], care afirmă că „termenul procedural este un mijloc, nu un scop în sine”.

Pe fundalul acestor realități, lucrarea formulează o serie de propuneri concrete de modificare legislativă. Se recomandă completarea art. 186[1] CPC RM cu posibilitatea instanței de a amâna soluționarea excepției pentru etapa fondului, atunci când examinarea acesteia depinde de aceleași probe ca și cauza principală. În paralel, se sugerează revizuirea art. 402 CC RM pentru a elimina condiționarea întreruperii prescripției de admiterea ulterioară a cererii. Această corelare între norme ar elimina dificultățile de aplicare și ar asigura coerență juridică.

Totodată, se subliniază nevoia de a reglementa clar distincția dintre prelungirea termenului și repunerea în termen, întrucât instanțele interpretează diferit dispozițiile art. 115–116 CPC RM, generând soluții contradictorii și afectând predictibilitatea procesului. Deleanu atrage atenția că repunerea în termen este o măsură de protecție a justițiabilului și trebuie tratată ca o excepție, nu ca o regulă [2, p. 284].

Într-un stat de drept veritabil, formalismul nu poate înlocui echitatea, iar rigoarea procedurală nu trebuie să devină un obstacol pentru realizarea dreptății. Respectarea termenelor de procedură este importantă, dar nu mai importantă decât dreptul unei persoane de a-și valorifica un drept legitim. În acest sens, termenele și excepția de tardivitate trebuie să rămână mijloace în slujba justiției, nu bariere în calea acesteia.

Prin urmare, cercetarea demonstrează că instituția excepției de tardivitate, deși concepută pentru a asigura eficiența și disciplina procesuală, poate deveni în practică un obstacol în calea realizării justiției, dacă este aplicată fără discernământ și fără o interpretare adaptată circumstanțelor speței. Pentru a evita transformarea acestei excepții într-un instrument formalist, este necesară o regândire a cadrului normativ și o orientare clară a jurisprudenței spre soluții care pun în centrul atenției respectarea dreptului la apărare, echitatea procesului și accesul efectiv la justiție.

În concluzie, se impune sublinierea faptului că dispozițiile legale ce reglementează excepția de tardivitate sunt, în prezent, expuse unor interpretări neuniforme în practica instanțelor, ceea ce justifică necesitatea unei revizuiri legislative, inclusiv în sensul propunerilor analizate în cadrul acestui studiu. Normele de procedură civilă au menirea de a garanta o desfășurare eficientă și ordonată a procesului judiciar, însă pentru ca aceste norme să-și atingă scopul, excepția de tardivitate, cu toate componentele sale (invocare, admitere, respingere, aplicarea decăderii, precum și excepțiile și competențele instanței în soluționarea acesteia) trebuie reglementată cu o claritate deplină, în vederea eliminării oricărei incertitudini juridice.

Referințe:

• *Acte normative:*

1. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Publicat în Monitorul Oficial nr. 130-134/513 din 03.08.2012, cu modificările și completările ulterioare.
2. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107-XV din 06.06.2002, republicat în MO nr. 66-75/131 din 01.03.2019.
3. Codul de procedură civilă al României, Legea nr. 134/2010, republicată în Monitorul Oficial nr. 247 din 10.04.2015, cu modificările ulterioare.

• *Cărți și publicații monografice:*

4. CIOBANU, V.M., Marian, N. *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*. Vol. II. București: Universul Juridic, 2016, p. 836.
5. DELEANU, I. *Tratat de procedură civilă*. Vol. I. București: Servo-Sat, 2000, p. 284.
6. PRISAC, A. „Considerații asupra excepției de tardivitate în dreptul procesual civil al Republicii Moldova”. *Revista de Drept Public*, nr. 3/2019, Chișinău, p. 628.
7. SUCIU, A. *Drept procesual civil. Note de curs*. Timișoara: Eurostampa, 2016, p. 431.
8. VASILESCU, I. *Drept procesual civil. Partea generală*. București: Tipografia Națională, 1940, p. 92.

• *Practica judiciară:*

9. Curtea de Apel Chișinău, Decizia nr. 2r-401/21 din 19.01.2022.
10. Curtea Supremă de Justiție, Decizia nr. 2rac-162/16 din 27.04.2016.

Recomandat

***Gheorghe MACOVEI**, dr. în drept, conf. univ.*

COMPETENŢA ARBITRAJELOR ÎN SOLUŢIONAREA CAUZELOR CIVILE

Cătălina Iulia COJOCARU,

studentă, anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.918:347.991 E-mail: cojocarucatalinaiulia@gmail.com

Arbitrajul s-a dezvoltat, în ultimele decenii, drept o alternativă eficientă la soluționarea litigiilor civile în cadrul instanțelor judecătorești. Eficiența acesteia este incontestabilă, fiind determinată prin celeritatea și flexibilitatea procedurii, cât și specializarea arbitrilor. Acordul părților constituie baza competenței tribunalului arbitral, oferind un grad înalt de libertate a părților litigante în cadrul întregii proceduri arbitrale [1, p.16].

Mai mult ca atât, considerăm actuală tema abordată în prezenta lucrare, în contextul supraîncărcării instanțelor judecătorești la momentul actual în Republica Moldova. Promovarea mecanismelor alternative de soluționare a litigiilor civile ar trebuie să devină o prioritate de ordin strategic pentru îmbunătățirea sistemului de justiție. Numărul tot mai mare de dosare aflate pe rolul instanțelor naționale generează, ca și consecință inevitabilă, termene nerezonabile de soluționare a litigiilor, afectând dreptul părților la un proces echitabil, într-un termen rezonabil. Astfel, soluționarea litigiilor civile pe calea arbitrajului se conturează ca și un instrument indispensabil pentru degrevarea instanțelor judecătorești, oferind o alternativă eficientă, rapidă și flexibilă de soluționare a disputelor [2, p.8].

Teza de licență este structurată în trei capitole, urmate de concluziile și recomandările de rigoare. În primul capitol, am cercetat fundamentele teoretice ale competenței arbitrajelor în soluționarea litigiilor civile, cât și geneza instituției, cadrul legislativ internațional și național aplicabil arbitrajului, clasificarea arbitrajelor. În cel de-al doilea capitol, am cercetat în detaliu conceptul de competență în arbitraj prin prisma raportului acesteia cu competența instanțelor de judecată, limitele competenței arbitrajelor stabilite prin convenția de arbitraj și aspectul material al competenței tribunalului arbitral, cât și exigențele de ordin cantitativ și calitativ ce trebuie să fie îndeplinite în arbitraj. Al treilea capitol este dedicat analizei controlului judiciar asupra competenței tribunalului arbitral. Am analizat și prezentat în ce situații instanțele au prerogativa de desființare a hotărârilor arbitrale, cât și de refuz în încuviințarea titlurilor executorii a hotărârilor arbitrale interne și a refuzului în recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine, pe temeiul lipsei de competență a tribunalului arbitral. În final, am formulat concluzii și recomandări asupra lucrării, determinând ce îmbunătățiri legislative ar trebui adoptate pentru a eficientiza arbitrajul în Republica Moldova. De asemenea am elaborat recomandări ce ar trebui înaintate către diverse

ramuri ale sistemului judiciar, cum ar fi Uniunea Avocaților sau Institutul Național al Justiției, cât și către sistemul educațional în sfera justiției, dar și către mediul economic, reprezentat prin asociații ale antreprenorilor din Republica Moldova.

În urma studiului am determinat, din perspectivă practică, că tendințele instanțelor naționale sunt de a trata favorabil hotărârile arbitrale străine, în sensul menținerii validității și eficienței acestora. Astfel, în 17 dintre cele 30 de cazuri studiate, ceea ce ar echivala cu 56,66% din încheierile pronunțate, soluția instanței a vizat: menținerea hotărârilor arbitrale, încuviințarea titlurilor executorii și recunoașterea și încuviințarea executării hotărârilor arbitrale străine. De asemenea, observăm un procent ridicat al restituirilor cererilor depuse, în măsură de 40%, ceea ce semnalează dificultățile procedurale ale petiționarilor și reflectă necesitatea respectării cu rigurozitate a condițiilor impuse de lege, pentru depunerea cererilor. Iar în unul din cazuri, soluția instanței a vizat desființarea hotărârii arbitrale, ceea ce echivalează procentual cu 3,33%.

În urma cercetării efectuate în problematica competenței arbitrajelor, putem veni cu propuneri *de lege ferenda,* care au ca scop sporirea eficienței instituției arbitrajului în Republica Moldova. În primul rând, considerăm necesară introducerea noțiunii de arbitru de urgență în cadrul Legii 23/2008. În prezent, legislația națională nu prevede astfel de mecanisme, prin care partea interesată ar putea obține dispunerea măsurilor asiguratorii asupra acțiunii sale, direct în arbitraj, înaintea constituirii tribunalului arbitral, pentru a nu fi nevoite să se adreseze jurisdicției statale în acest sens. Am studiat modelul altor jurisdicții avansate, cum ar fi cea din Singapore, cunoscută pentru profesionalismul desfășurării procedurilor arbitrale și am observat reglementarea instituției arbitrului de urgență în Legea privind arbitrajul din Singapore, la art.2, alin.(1) [3, art. 2(1)]. Deși acest concept îl regăsim în Regulamentul CACIC [4, anexa III], totuși prin legiferarea noțiunii de arbitru de urgență, am spori importanța și aplicabilitatea acestui mecanism de dispunere a măsurilor asiguratorii, cât și ar fi redusă orice confuzie a sensului noțiunii de arbitru și tribunal arbitral din cadrul normativ al Republicii Moldova, având în vedere incidența sensului de arbitru de urgență.

In concreto, propunem următoarea redacție a art.2, la noțiunea de „arbitru” din Legea 23/2008:

„arbitrul – înseamnă acea persoană fizică aleasă de părți sau numită în modul stabilit de părți pentru soluționarea prin arbitraj a litigiului, precum și arbitrul de urgență, numit în conformitate cu regulile de arbitraj stabilite de părți, inclusiv regulile de arbitraj ale unei instituții de arbitraj.”

Având în vedere avantajele arbitrajului: rapiditatea procedurii, flexibilitatea și confidențialitatea acesteia, cât și specializarea arbitrilor, considerăm că aducerea la cunoștință a acestor avantaje mediului de afaceri, ar mări șansele ca aceștia să se adreseze în arbitraj la apariția disputelor [5, p.136]. Deopotrivă, instruirea în domeniul arbitrajului ar trebui să fie mai accesibilă și răspândită în rândurile studenților, avocaților și judecătorilor, care la moment cunosc acest domeniu, studiind doar materii incidente, a căror accent principal nu este arbitrajul. Pornind de la aceste premi-

se, am formulat și expediat câteva recomandări pentru Institutul Național al Justiției, Uniunea Avocaților și mediul economic, prin reprezentanții lor, cum ar fi EBA, printre care se numără: introducerea cursurilor în privința arbitrajului și intervenției instanței de judecată în procedurile arbitrale în programele de formare inițială și continuă a judecătorilor și avocaților, elaborarea cursurilor despre arbitraj pe platformele e-learning ale Institutul Național al Justiției, includerea tematicii arbitrajului ca și cale de soluționare a litigiilor în cadrul forumurilor economice, a conferințelor de afaceri și includerea procedurii arbitrale ca și disciplină distinctă în programele de licență și masterat ale facultăților de drept, pentru orientarea tinerilor profesioniști spre justiția privată.

În ansamblu, promovarea mai vastă a instituție arbitrajului în Republica Moldova ar deschide noi orizonturi, fiind o soluție pentru degrevarea, într-o anumită măsură, a instanțelor judecătorești, totodată și accelerând celeritatea circuitului economic.

Referințe:

1. BĂIEȘU A., Relațiile dintre arbitrajul commercial international și jurisdicțiile statale, Chișinău: Revista națională de Drept, 2018, nr.10-12
2. CIOBANU M. V., Tratat teoretic și practic de procedură civilă, București: All-Beck, 2000
3. Arbitration Act Singapore, 2001, art.2(1). Disponibil: https://sso.agc.gov.sg/Act/AA2001
4. Regulamentul Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova cu privire la procedura de arbitraj intern, aprobat prin Decizia Consiliului Camerei de Comerț și Industrie a Republicii Moldova din 19 decembrie 2008. Disponibil: https://amcham.md/tc_userfiles/file/CACIC%20Arbitration%20Rules.pdf
5. MACOVEI G., BORȘ A., JIMBEI I., Formele de apărare a drepturilor civile, Chișinău: USM, 2015

Recomandat

***Elena BELEI**, dr. în drept., conf. univ.*

DIMENSIUNEA JURIDICĂ ŞI PRACTICĂ A PROTECŢIEI MARTORILOR ÎN PROCESUL PENAL

Irina COJOCARU,

Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.14:343(478)(094.4) E-mail: cojocaru.irina.vladimir@gmail.com

Martorii sunt „ochii și urechile justiției", care ajută instanța să decidă într-o anumită cauză, contribuind astfel la înfăptuirea justiției. Ei joacă un rol indispensabil în cadrul unui sistem de justiție penală adversarial, îndeplinind datoria de a sprijini instanța în descoperirea adevărului și având capacitatea de a schimba cursul întregului caz.

În conformitate cu Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova, martorul este persoana obligată să depună o mărturie veridică, să se prezinte în fața instanței și să îndeplinească alte îndatoriri procesuale. Însă, în realitate, martorii pot fi expuși presiunilor și riscurilor care le pun în pericol siguranța personală și a celor apropiați. De aceea, legislația prevede măsuri speciale de protecție, menite să le ofere un cadru sigur pentru a-și îndeplini rolul în cadrul procesului penal.

Obligația statului de a proteja martorii decurge din articolele 2 și 3 ale Convenției Europene a Drepturilor Omului, care impun prevenirea riscurilor la adresa vieții și integrității persoanei. Articolul 6 al aceleiași convenții permite luarea unor măsuri speciale, inclusiv garantarea anonimatului martorilor, cu condiția respectării drepturilor apărării și a echității procesului.

Protecția martorilor în Republica Moldova este reglementată de Codul de Procedură Penală și Legea nr. 105 din 2008 privind protecția martorilor și altor participanți la procesul penal. Acestea stabilesc obligația organelor judiciare de a interveni atunci când viața, integritatea sau libertatea martorilor sunt puse în pericol ca urmare a contribuției lor la înfăptuirea justiției. Pe plan internațional, Republica Moldova este parte la Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale, Convenția de la Palermo împotriva criminalității transnaționale organizate și Convenția Națiunilor Unite împotriva corupției. Aceste instrumente impun statelor semnatare obligații clare privind protejarea martorilor, prevăzând atât măsuri de ordin legislativ, cât și posibilități de cooperare internațională, cum ar fi relocarea transfrontalieră sau audierea prin mijloace electronice.

Recomandarea Rec(2005)9 a Consiliului Europei subliniază o serie de principii fundamentale privind aplicarea măsurilor de protecție a martorilor. Printre acestea, principiul proporționalității impune ca măsurile adoptate să fie adecvate gradului de risc identificat și să nu afecteze în mod excesiv drepturile procesuale ale părților. Confidențialitatea este un alt principiu-cheie: divulgarea neautorizată a informațiilor referitoare la identitatea martorului sau la natura măsurilor aplicate trebuie preveni-

tă şi sancţionată penal. De asemenea, protecţia trebuie să fie disponibilă înainte, în timpul şi după proces, reflectând caracterul continuu al riscurilor la care sunt expuşi martorii. Nu în ultimul rând, eligibilitatea pentru protecţie poate include, în funcţie de sistemul juridic, nu doar martorii audiaţi formal, ci şi persoanele care urmează să depună mărturie sau furnizează probe relevante[4].

Conform autorului român Gheorghe Mateuţ, măsurile de protecţie a martorilor se împart în măsuri cu caracter procedural, ce vizează protecţia în faţa organelor procesului penal, şi măsuri extraprocedurale [1]. Recomandarea nr. R (97) 13 a Consiliului Europei propune o serie de măsuri procedurale pentru protecţia martorilor, precum înregistrarea audiovizuală a declaraţiilor în faza anchetei preliminare, folosirea declaraţiilor prealabile ca probe în situaţii speciale, dezvăluirea identităţii martorilor în cel mai târziu stadiu posibil şi excluderea presei sau publicului din proces, subliniind totodată caracterul excepţional al anonimatului martorilor [3]. În legislaţia naţională, măsurile procedurale includ dreptul de a refuza să depună mărturie, măsuri materiale şi garanţii privind anonimatul. Astfel, articolul 90 alin. (2) din Codul de Procedură Penală prevede că nicio persoană nu poate fi obligată să facă declaraţii care îi pot dăuna sau rudelor apropiate, fundamentat pe dreptul la un proces echitabil, exemplificat de cauza Unterpertinger c. Austriei [5]. Anonimatul martorului, considerat o garanţie esenţială în protejarea persoanelor vulnerabile, echilibrează necesitatea probei cu protecţia vieţii şi securităţii acestora, iar utilizarea mărturiei anonime trebuie să fie însoţită de garanţii adecvate..

Audierea în condiţii speciale, reglementată în art. 110 CPP, permite martorului să comunice sub o identitate diferită, iar procedura se aplică atunci când există un risc real pentru viaţa sau integritatea martorului, fiind folosită şi audierea prin videoconferinţă cu distorsionarea imaginii şi vocii, respectând dreptul la apărare [2, p. 366].

Programele extraprocedurale de protecţie a martorilor vizează o gamă complexă de măsuri care depăşesc sfera strictă a Codului de procedură penală şi se aplică în funcţie de gravitatea şi natura riscurilor la care este expus martorul. Aceste măsuri includ protecţia preventivă, aplicarea de măsuri urgente (precum paza personală, relocarea temporară sau interceptarea comunicărilor), precum şi măsuri de protecţie reglementate de Legea nr. 105-VI/2008, cum ar fi protejarea identităţii, schimbarea domiciliului, a locului de muncă sau de studii, schimbarea identităţii şi a înfăţişării, instalarea unui sistem de alarmă, schimbarea numărului de telefon şi protejarea bunurilor. În paralel, martorii pot beneficia şi de măsuri de asistenţă – integrare socială, recalificare profesională, asistenţă juridică, medicală, psihologică – aplicate cumulativ şi individualizat.

Relocarea într-o ţară străină reprezintă una dintre cele mai complexe şi costisitoare măsuri de protecţie a martorilor, implicând nu doar resurse financiare şi logistice semnificative, ci şi un impact major asupra vieţii martorului şi a familiei sale, precum şi dificultăţi legate de relaţiile internaţionale. Cu toate acestea, pentru multe state mici ca Republica Moldova, aceasta poate fi singura opţiune viabilă pentru a asigura securitatea efectivă a martorilor ameninţaţi.

Martorii incluși în program au anumite obligații, precum colaborarea loială cu autoritățile, respectarea regulilor de protecție, confidențialitatea și evitarea comportamentelor care le-ar putea compromite securitatea. Cazul A și B c. României subliniază faptul că nerespectarea acestor obligații poate duce la diminuarea eficienței protecției oferite, chiar dacă statul își îndeplinește responsabilitățile [6].

Cu toate că Republica Moldova a înregistrat progrese semnificative în alinierea legislației la standardele internaționale, persistă provocări majore în ceea ce privește implementarea efectivă și coerentă a normelor, infrastructura, formarea actorilor implicați și colaborarea interinstituțională. Astfel, protecția martorilor rămâne o dimensiune vulnerabilă, dar esențială, a sistemului judiciar, necesitând reforme constante și adaptări la realitățile juridice și tehnologice actuale.

Referințe:

• *Cărți și publicații monografice:*

1. MATEUȚ, G. Protecția martorilor. Utilizarea martorilor anonimi în fața organelor procesului penal. București: Lumina Lex, 2003. 287 p.
2. DOLEA, I. Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat. Chișinău: Cartea Juridică, 2009. 416 p.

• *Acte normative internaționale și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului:*

3. Recomandarea Nr. R (97) 13 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre privind intimidarea martorilor și drepturile apărării, 10 septembrie 1997. [accesat: 30 martie 2025]. Disponibil: https://rm.coe.int/16804c4a0f
4. Recomandarea Nr. Rec(2005)9 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind protecția martorilor și colaboratorilor justiției, adoptată la 20 aprilie 2005. [accesat: 2 aprilie 2025]. Disponibil: https://rm.coe.int/0900001680a59624
5. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Unterpertinger c. Austriei, hotărârea din 24 noiembrie 1986, cererea nr. 9120/80. [accesat: 11 aprilie 2025]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57588
6. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza A și B c. României, hotărârea din 2 iunie 2020, cererea nr. 48442/16. [accesat: 15 martie 2025] Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202621

Recomandat

***Tatiana VÎZDOAGĂ**, dr.în drept, prof.univ.*

EXCEPŢIILE PROCESUAL CIVILE

Dumitru CONDREA,

student, anul IV, facultatea Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.91/.95:347.99 E-mail: condreadumitru2002@gmail.com

Excepțiile procesual civile reprezintă o instituție cu o aplicabilitate frecventă în practica judiciară, fiind invocate în numeroase cauze pentru a soluționa aspecte procedurale înainte de a intra în examinarea fondului cauzei.

Importanța acestei instituții de drept procesual civil este demonstrată de faptul că, excepțiile procesual civile contribuie la celeritatea procesului civil și la asigurarea unui proces echitabil, contribuind la respectarea strictă a normelor procesuale de către participanții la proces. În același timp, excepțiile procesual civile constituie un instrument indispensabil în apărarea pârâtului, permițând acestuia să semnaleze neregularități procesuale care pot influența desfășurarea corectă a procesului și adoptarea unei hotărâri legale.

Deși la cele menționate *supra,* instituția excepțiilor procesual civile rămâne a fi o instituție puțin reflectată în cadrul doctrinei autohtone, cât și a cursului de drept procesual civil, aceasta fiind studiată doar tangențial în cadrul altor instituții de drept, precum acțiunea civilă, competența instanțelor de judecată, ș.a. Pe de altă parte, excepțiile procesual civile posedă o utilitatea practică în activitatea viitoare a oricărui jurist, avocat, judecător și alți practicieni ai dreptului, întrucât incidentele procedurale sunt frecvente în cadrul proceselor civile, iar identificarea și invocarea corectă a acestor excepții poate schimba cursul unui proces.

În doctrină sunt cunoscute mai multe clasificări ale excepțiilor. O primă clasificare a excepțiilor este după efectul produs de aceste excepții, și anume excepțiile *dilatorii, peremptorii și declinatorii* [1, p. 28-30].

Potrivit aceleiași surse, *excepțiile dilatorii* sunt excepțiile ale căror efect duce la amânarea judecății, precum ar fi lipsa citării legale sau citarea viciată. *Excepțiile peremptorii* sunt excepțiile ale căror efect provoacă respingerea sau anularea cererii, cum ar fi excepția de tardivitate, excepția puterii lucrului judecat, etc. Și nu în cele din urmă, *excepțiile declinatorii*, sunt excepțiile ale căror efect provoacă declinarea de competență a instanței de judecată, în favoarea unei alte instanțe de judecată sau a unui organ cu atribuții jurisdicționale, precum excepția de necompetență materială și/sau teritorială.

O altă clasificare potrivit aceleiași surse, este în funcție de normele juridice încălcate, potrivit cărora excepțiile pot fi *absolute* și *relative*. Prin excepțiile absolute se invocă încălcarea unor norme de ordine publică, pe când prin excepțiile relative se invocă încălcarea unor norme ce ocrotesc în mare parte interesele particulare ale părților.

Întru evidențierea utilității practice a excepțiilor procesual civile, în continuare, vom purcede la analiza unui caz practic de invocare a excepției privind lipsa calității procesuale, și anume o acțiune civilă înaintată de către I.P. „Agenția Servicii Publice" împotriva pârâtului Ciorbă Vasile, intervenienți accesorii Primarul municipiului Chișinău și Consiliul municipiului Chișinău cu privire la rectificarea înscrierilor din Registrul bunurilor imobile (PIGD 2-22107685-02-2a-14072023 / 2a-2642/23) [3].

În motivarea acțiunii, reclamantul a indicat că registratorul Serviciului cadastral teritorial Chișinău, în baza cererii pârâtului de înregistrare a dreptului de superficie asupra terenului, a înregistrat în Registrul bunurilor imobile dreptul de superficie legală asupra întregului teren în cauză, proprietate a municipiului Chișinău.

Mai menționează reclamantul că, pârâtul în calitate de proprietar al construcțiilor vizate, nu are nici un drept asupra terenului în cauză. Respectiv, dreptul de superficie legală se instituie, prin efectul legii nr. 133/2018 privind modernizarea Codului civil, doar asupra părții terenului necesar pentru deservirea bunului imobil înregistrat, iar, înregistrarea dreptului de superficie se efectuează la prezentarea planului geometric al terenului în cauză cu indicarea părții din teren asupra căreia se instituie superficia, semnat de către autoritatea publică locală și recepționat în modul stabilit.

Judecătoria Chișinău, sediul Centru, prin hotărârea din 06.04.2023, a dispus rectificarea Registrului bunurilor imobile, prin radierea înregistrării greșite a dreptului de superficie legală asupra terenului.

În urma judecării cauzei de către Curtea de Apel Chișinău, aceasta a constatat că, apelul declarat este întemeiat și urmează a fi admis, cu casarea integrală a hotărârii primei instanței și dispunerea încetării procesului din următoarele considerente. În motivarea soluției adoptate, Curtea a statuat că, pentru adoptarea soluției în pricină, urmează a fi analizate două concepte esențiale: contestarea unui drept versus cererea de rectificare a unei înregistrări cadastrale. În acest context, intimatul, susține că, înregistrarea dreptului de superficie asupra unui teren a fost făcută contrar prevederilor legale.

Prin urmare, I.P. „Agenția Servicii Publice" contestă de fapt legalitatea dreptului de superficie a apelantului. Pe de altă parte, o cerere de rectificare presupune corectarea unei erori materiale înregistrate în registrul cadastral, fără a contesta existența unui drept sau a unui act juridic. Rectificarea poate fi cerută atunci când datele înregistrate sunt incorecte. La caz, Colegiul conchide că, I.P. „Agenția Servicii Publice" nu solicită rectificarea unei greșeli materiale, ci contestă validitatea înscrierii dreptului de superficie al apelantului.

La caz, proprietarul terenului și anume Consiliul municipal Chișinău, ar fi partea lezată în drepturile sale, în sensul în care ar putea contesta decizia de a înregistra dreptul de superficie sau înregistrarea incorectă, dar nicidecum I.P. „Agenția Servicii Publice".

Totodată, în cazul în care I.P. „Agenția Servicii Publice" contestă dreptul de superficie al apelantului, rezultă că, aceasta acționează în interesele Consiliului mun. Chișinău, iar legea nu conferă în mod explicit intimatului dreptul de a contesta astfel de drepturi în instanță, decât în anumite condiții speciale, cum ar fi rectificarea erorilor materiale înregistrate în sistemul cadastral.

Evidențiază Colegiul civil că, o componentă esențială a capacității procesuale este interesul procesual. Interesul procesual se referă la faptul că, persoana care inițiază acțiunea trebuie să aibă un interes propriu, direct și legitim în soluționarea litigiului.

În urma prezentării studiului de caz, observăm că lipsa identității de reclamant a I.P. „Agenției Servicii Publice” cu parte a raportului de drept litigios a dus la admiterea cererii de apel, casarea hotărârii instanței de fond și încetarea procesului civil, în temeiul art. 265 lit. h) Cod de procedură civilă [2].

În urma cercetării efectuate, am ajuns la concluzia că instituția excepțiilor procesual civile rămâne, din păcate, slab valorificată atât în plan didactic, cât și doctrinar, fiind tratată adesea superficial în cadrul studiului dreptului procesual civil și insuficient abordată în literatura juridică autohtonă. Această lacună teoretică contrastează cu importanța practică pe care o au excepțiile în dinamica procesului civil, ele reprezentând un instrument esențial pentru garantarea respectării normelor de procedură, pentru sancționarea neregulilor și, implicit, pentru asigurarea unui proces echitabil și eficient.

Pe parcursul analizei am evidențiat și dificultățile legate de terminologia utilizată, în condițiile în care legislația și doctrina oscilează între expresiile „excepții procesuale” și „obiecții procesuale”. Această lipsă de coerență terminologică generează confuzii, în special în rândul studenților și practicienilor, motiv pentru care consider oportună adoptarea unei terminologii unitare în Codul de procedură civilă, optându-se, de preferință, pentru noțiunea de „excepții procesual civile”.

Totodată, lucrarea a abordat comparativ principalele mijloace de apărare ale pârâtului, concluzionând că obiecțiile material-juridice sunt cele mai frecvent utilizate în practică, urmate de acțiunea reconvențională și excepțiile procesuale. În același context, am analizat și instituția referinței, pe care, contrar unor opinii doctrinare care îi contestă natura procesuală, o consider un veritabil mijloc de apărare în procesul civil, având caracteristici clare și autonome în acest sens.

Prin urmare, consider că instituția excepțiilor procesual civile merită o reevaluare doctrinară și o repoziționare în învățământul juridic, în concordanță cu importanța ei practică în arhitectura procesului civil modern.

Referințe:

1. Alexandru Suciu, *Excepțiile procesuale in noul Cod de procedura civila*. Ediția a IV-a, revizuita si adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2019, pag. 28-30.
2. Codul de procedură civilă al Republicii nr.225 din 30.05.2003. Publicat: în *Monitorul Oficial*, nr. 285-294 din 03.08.2018, art. 265;
3. Portalul Național al Instanțelor de Judecată, Curtea de Apel Centru, Instituția Publică Agenția Servicii Publice vs. Ciorbă Vasile privind rectificarea înscrierilor din registrul bunurilor imobile. [accesat la data de 25.04.2025]. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/ZDZjOTg2NjItZDUyZS00YWQzLWI5NmEtYTQ5MThhNTZlNzhi.

Recomandat
***Elena BELEI**, dr., conf. Univ.*

PROVOCĂRILE ŞI OPORTUNITĂŢILE DIGITALIZĂRII ÎN CADRUL PROCEDURII CIVILE A REPUBLICII MOLDOVA

Alexandrina DAVIDOV,

studenta anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.91/.95:004(478) E-mail: alexandrina.davidov@gmail.com

Digitalizarea procedurii civile constituie un imperativ strategic pentru Republica Moldova în contextul integrării europene și modernizării sistemului judiciar. Această transformare profundă răspunde atât exigențelor interne de eficientizare a actului de justiție, cât și cerințelor impuse de statutul de țară candidată la Uniunea Europeană obținut în iunie 2022. Cercetarea analizează transformările tehnologice din justiția civilă moldovenească, identificând provocările sistemice și oportunitățile de optimizare prin prisma standardelor Uniunii Europene și a bunelor practici internaționale.

Actualitatea temei este amplificată de accelerarea digitalizării în contextul pandemiei COVID-19, care a scos în evidență dependența de instrumentele digitale, precum și necesitatea în continuare a transformării digitale, care a devenit una dintre principalele priorități pentru societăți, inclusiv pentru Republica Moldova[1].

Constituția Republicii Moldova, la articolul 1, alineatul (3), consfințește faptul că Republica Moldova este un stat de drept, ceea ce implică supremația legii, separația puterilor în stat și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor. În acest context, alinierea Republicii Moldova la standardele europene în materie de justiție și guvernare democratică nu este doar un obiectiv strategic, ci și o necesitate pentru consolidarea principiilor fundamentale ale statului de drept.

Metodologia de cercetare se fundamentează pe o abordare interdisciplinară complexă, integrând analiza doctrinară și normativă cu metoda comparativă și evaluarea empirică. Instrumentele metodologice utilizate includ interpretarea sistematică a cadrului legislativ național și european, evaluarea datelor statistice oficiale din rapoartele Ministerului Justiției și studiul de caz detaliat al modelului estonian de e-justiție. Corpus-ul documentar cuprinde Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, Strategia de transformare digitală 2023-2030, Strategia pentru asigurarea independenței și integrității sectorului justiției 2022-2025, precum și reglementările UE privind digitalizarea serviciilor publice, inclusiv Strategia europeană privind e-justiția 2024-2028.

Analiza evidențiază că procesul de digitalizare în Moldova se află într-o fază de tranziție accelerată, caracterizată prin implementarea progresivă a Sistemului Informațional Judiciar și crearea Agenției pentru Digitalizare în Justiție și Administrare Judecătorească în noiembrie 2024. Componentele existente (PIGD, e-Dosar, PNIJ,

SIaS) demonstrează progrese notabile, însă persistă deficiențe structurale majore care limitează eficiența transformării digitale.

Evoluția digitalizării justiției în Republica Moldova poate fi împărțită în trei etape:

1. Fundamentarea cadrului legal și a infrastructurii digitale (2000-2010).
   - Au fost lansate primele politici publice de digitalizare, precum Strategia „Moldova electronică”.
   - S-au creat primele baze de date guvernamentale și portaluri electronice.
   - A fost conceput Sistemul Informațional Integrat al Organelor de Drept (SII-OD) și Programul Informatic de Gestionare a Dosarelor (MCIS)[3].
2. Extinderea digitalizării și interoperabilitatea serviciilor publice (2010-2020).
   - Adoptarea Strategiei de e-transformare a guvernării și crearea Agenției de Guvernare Electronică.
   - Realizări importante: semnătura digitală, portalul de e-servicii, sistemul MConnect, platforma MCloud, MPay, MSIGN și introducerea e-Dosar în instanțe.Această etapă a pus bazele unei infrastructuri digitale moderne, deși persistau limitări privind alfabetizarea digitală, resursele financiare și infrastructura tehnică.
3. Accelerarea digitalizării în contextul pandemiei COVID-19 (2020-2025).
   - Introducerea ședințelor online în instanțe și raportarea statistică electronică.
   - Lansarea platformei Ghișeul unic pentru servicii publice și Strategia de Transformare Digitală 2023–2030.
   - Crearea Platformei integrate pentru profesii juridice și a Agenției pentru Digitalizare în Justiție, prin fuzionarea instituțiilor relevante[2].

Fiecare etapă a adus contribuții specifice, de la crearea primelor sisteme informatice până la implementarea soluțiilor integrate actuale.

Provocările identificate se grupează în patru categorii principale cu impact sistemic:

Provocări legislative complexe: Cadrul normativ actual prezintă lacune semnificative privind reglementarea comprehensivă a actelor electronice în procedura civilă. Modificările Codului de procedură civilă prin Legea nr. 17/2018 au introdus elemente de digitalizare, însă rămân ambiguități substanțiale privind momentul comunicării actelor electronice, validitatea documentelor digitale și desfășurarea ședințelor online. Doctrina juridică, prin contribuțiile autorilor Igor Coban și Radu Cotorobai, semnalează riscul prejudicierii justițiabililor prin prezumția comunicării automate prin PIGD, necesitând clarificări pentru respectarea art. 6 CEDO [4].

Provocări tehnice și infrastructurale majore: Infrastructura IT este profund neuniformă și inadecvată cerințelor moderne, doar 9 din 23 instanțe dispunând de echipamente stabile pentru videoconferințe. Evaluarea tehnologiilor informației realizată în 2024 a identificat necesitatea urgentă de modernizare a echipamentelor esențiale. Lipsa interoperabilității afectează critic 73% din fluxurile de date între instituții, generând ineficiențe procedurale semnificative și amânări nejustificate ale ședințelor de judecată [5].

Vulnerabilități critice de securitate cibernetică: Sistemele funcționează fragmentat, fără integrare reciprocă și standardizare, creând riscuri substanțiale de securitate cibernetică și compromiterea datelor personale. Absența unor politici coerente de protecție a datelor și a planurilor de continuitate operațională expune sistemul la amenințări externe și interne.

Excluderea digitală și disparitățile sociale: 56% din populație locuiește în mediul rural, unde accesul la tehnologie și internet de bandă largă rămâne limitat și costisitor. Doar 30% din cetățeni dețin competențe digitale de bază, iar situația se agravează în rândul persoanelor vârstnice, unde doar 2,9% au utilizat servicii digitale publice. Aceste disparități creează riscul unei justiții selective, accesibile exclusiv categoriilor privilegiate tehnologic [8].

Studiul comparativ detaliat cu Estonia relevă diferențe dramatice în maturitatea și amploarea digitalizării. Modelul estonian, recunoscut de Comisia Europeană ca având „cel mai ridicat nivel de digitalizare a justiției din UE", se bazează pe platforma e-File operațională din 2008, care asigură 100% digitalizare a documentelor judiciare, interoperabilitate completă prin sistemul X-Road și integrare cu toate serviciile publice. Estonia beneficiază de o viziune politică coerentă dezvoltată încă din anii 1990, investiții substanțiale și continue în infrastructura IT, un cadru legal flexibil adaptat constant evoluțiilor tehnologice și un sistem universal de identitate digitală pentru toți cetățenii[6].

Componentele sistemului estonian includ: arhivarea digitală completă fără dosare fizice, videoconferințe cu abordare hibridă flexibilă, semnătură electronică obligatorie pentru profesioniștii juridici și accesibilă gratuit pentru cetățeni, precum și backup distribuit cu „ambasada digitală" din Luxemburg pentru protecția datelor critice.

Oportunitățile strategice identificate includ multiple dimensiuni de îmbunătățire:

- *Democratizarea accesului la justiție* prin eliminarea barierelor geografice, temporale și economice, facilitând participarea cetățenilor din diaspora și zonele izolate
- *Eficientizarea dramatică a procedurilor* cu reducerea duratei medii a proceselor de la 650 zile la sub 400 zile (media UE), economii concrete estimate de 4,2 milioane lei anual prin comunicarea electronică și reducerea cu 23% a timpului pentru redactarea actelor procedurale
- *Transparența instituțională sporită* prin publicarea automatizată și anonimizată a hotărârilor judecătorești, repartizarea aleatorie verificabilă public și monitorizarea performanței instanțelor în timp real
- *Dezvoltarea jurisprudenței digitale* pentru unificarea practicii judiciare și asigurarea predictibilității deciziilor, element esențial pentru respectarea principiului egalității în fața legii

Impactul măsurabil al digitalizării se reflectă în cifre concrete: 189 cereri depuse prin e-Dosar în primul semestru 2024, peste 12 milioane accesări ale PNIJ în 2023, și tendințe ascendente constante de utilizare a instrumentelor digitale.

Recomandări pentru optimizare:

1. *Consolidarea fundamentală a cadrului normativ* prin modificarea sistematică a CPC pentru eliminarea tuturor ambiguităților privind documentele electronice, introducerea unui capitol distinct și coerent pentru procedurile digitale, reglementarea detaliată a ședințelor online și stabilirea normelor precise pentru administrarea probelor digitale.
2. *Dezvoltarea infrastructurii integrate și reziliente* prin extinderea rapidă și completă a e-Dosar în toate instanțele fără excepție, integrarea tehnică cu toate registrele de stat prin platforma MConnect, optimizarea interfeței pentru utilizatori cu competențe digitale variate și dezvoltarea funcționalităților avansate.
3. *Formarea profesională sistematică și continuă* prin programe obligatorii și actualizate pentru judecători, grefieri și avocați în parteneriat strategic cu INJ și Uniunea Avocaților, implementarea sistemelor de mentorat între utilizatori experimentați și începători, și crearea ghidurilor accesibile pentru justițiabili.
4. *Securitatea cibernetică avansată* prin implementarea autentificării cu doi factori, dezvoltarea planurilor detaliate de continuitate pentru situații de avarie, audituri periodice de securitate și colaborarea tehnică cu experții estonieni pentru transferul de know-how.
5. *Monitorizarea și feedback-ul sistematic* prin rapoarte trimestriale detaliate ale ADJAJ, sondaje regulate de satisfacție pentru utilizatori, centru permanent de suport tehnic și forum institutionalizat de dialog cu practicienii.

Digitalizarea procedurii civile în Republica Moldova necesită o abordare sistemică și integrată care să echilibreze inovația tehnologică cu garantarea necondiționată a drepturilor fundamentale și principiilor procesului echitabil. Succesul transformării digitale depinde esențial de trei piloni interdependenți: claritatea și coerența legislativă, infrastructura tehnologică modernă și sigură, și competențele digitale consolidate la toate nivelurile sistemului judiciar.

Implementarea comprehensivă a recomandărilor formulate, inspirate din modelul de succes estonian și adaptate la specificul național, poate contribui decisiv la crearea unui sistem judiciar modern, eficient și transparent, aliniat la standardele europene înalte și capabil să faciliteze accesul echitabil la justiție pentru toți cetățenii Republicii Moldova, indiferent de localizarea geografică sau statutul socio-economic.

Referințe:

1. Strategia de transformare digitală a Republicii Moldova 2023-2030, Agenția de Guvernare Electronică, 2023.
2. Proiectul hotărârii privind înființarea Agenției Digitalizare în Justiție și Administrare Judecătorească.
3. MOCANU, V., CEBAN, O., *Oportunitățile guvernanței electronice în timp de criză*. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, Seria „Științe Exacte și Economice”, nr. 8(138), 2020.
4. COBAN, I., COTOROBAI, R. Comunicarea actelor de procedură civilă prin intermediul poștei electronice. În: Revista Națională de Drept, nr. 11, 2023.

5. TUMURUC, O. E-justiție: progrese, provocări și recomandări pentru impulsionarea utilizării soluțiilor digitale în sectorul justiției. Chișinău: IPRE, 2024.
6. KERIKMÄE, T. & SÄRAV, S. "Legal Impediments in the EU to New Technologies in the Example of E-Residency". Baltic Journal of European Studies, 6(2), 2016.
7. ȚURȚURICĂ, M. Principiile digitalizării justiției. În: Revista de Științe Juridice, nr. 2, 2022.
8. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, „Anuarul Statistic al Republicii Moldova, ediția 2024”, Chișinău, 2024.

Recomandat

***Elena BELEI**, dr. în drept, conf. univ.*

REABILITAREA PERSOANEI ÎN PROCESUL PENAL

***Loredana GOREA*,**

student, anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.13:343.294 E-mail:daannierea@gmail.com

Introducere

Procesul de integrare europeană a Republicii Moldova implică o armonizare progresivă a cadrului normativ național cu standardele internaționale și europene privind garantarea drepturilor persoanelor, în special, în materia de protecţie a persoanei împotriva imixtiunii neîntemeiate a statului în cursul normal al vieţii sale. În contextul în care Republica Moldova își intensifică eforturile pentru a deveni membru al Uniunii Europene, abordarea conceptului de reabilitare a persoanei sub toate formele sale devine imperativă, aceasta fiind nu doar o cerință formală pentru aderare, ci și un pas esențial către construirea unei societăţi juste. Mai mult, remarcăm o serie de cauze la Curtea Europeană a Drepturilor Omului împotriva Republicii Moldova, care vizează reabilitarea persoanei și mecanismul de reparaţie a prejudiciului suferit, ceea ce denotă o problemă reală în materie.

Scopul şi obiectivele lucrării constau în cercetarea, sub diverse aspecte, a conceptelor privitoare la instituţia reabilitării persoanei în procesul penal, a normelor juridice din cadrul acestei instituţii, a practicii de aplicare a acestor norme și identificarea mijloacelor de îmbunătăţire calitativă a reglementărilor legislative ale acestei instituţii.

Probleme identificate

În Republicii Moldova, cadrul normativ privind repararea prejudiciilor rezultate din acțiunile ilegale ale organelor de urmărire penală, procuraturii și instanțelor judecătorești este reglementat prin Legea nr. 1545 din 25 februarie 1998 [1], în cadrul căreia am remarcat o serie de deficiențe în comparaţie cu standardele internaționale pe care Republica Moldova s-a angajat să le respecte.

<u>Reglementarea incompletă a măsurilor preventive</u>

Legea nr. 1545/1998 acoperă doar un segment limitat al măsurilor preventive utilizate în procesul penal. Astfel, arestul la domiciliu nu beneficiază de o reglementare specifică. Această omisiune este cu atât mai vizibilă, având în vedere că jurisprudența CtEDO a stabilit în cazul Buzadji împotriva Republica Moldova [2] că arestul la domiciliu constituie o privare de libertate sub incidența articolului 5 din Convenție [3]. De asemenea, lipsesc alte măsuri preventive esențiale precum liberarea sub control judiciar sau sub cauțiune, care, deși mai puțin restrictive decât detenția, presupun totuși limitări semnificative ale dreptului la libertate și circulație.

<u>Formalism excesiv în acordarea despăgubirilor</u>

Remarcăm că se condiționează acordarea despăgubirilor fie de obținerea unei achitări definitive în instanță, fie de încetarea urmăririi penale pe temeiuri de reabilita-

re. Acest formalism excesiv intră în contradicție cu jurisprudența constantă a CtEDO. Cu titlu de exemplu menționăm cazul Shulgin contra Ucraina [4], unde s-a afirmat categoric că dreptul la un remediu efectiv nu poate fi condiționat de rezultatul final al procesului penal.

Absența unor criterii clare și obiective pentru cuantificarea prejudiciilor nepatrimoniale

În lipsa unor standarde bine definite, instanțele acordă sume arbitrare și uneori disproporționate în raport cu suferința produsă, ceea ce creează inechități între cazuri similare.

În acest context, Hotărârea Plenului CSJ nr. 8 din 24 decembrie 2012 oferă o orientare importantă, subliniind că încălcarea drepturilor garantate de articolele 3, 5 și 8 din CEDO atrage obligația statului de a asigura compensarea integrală atât a prejudiciilor materiale și morale, cât și a cheltuielilor suportate. În acest sens, instanțele sunt îndrumate de către CtEDO să acorde, cu titlu orientativ, sume situate între 3.000 și 5.000 EUR pentru încălcarea articolului 3, între 600 și 30.000 EUR pentru violarea articolului 5 și între 1.000 și 10.000 EUR pentru atingerea adusă drepturilor protejate de articolul 8.

Totuși, trebuie subliniat că drepturile persoanelor implicate în procesul penal nu se reduc exclusiv la cele prevăzute în articolele 3, 5 și 8 din Convenție. În realitate, pot fi aduse atingere și altor drepturi fundamentale, garantate fie de alte dispoziții ale CEDO, fie de legislația națională. În acest context, se ridică o întrebare esențială: cum evaluăm prejudiciul moral suferit în aceste cazuri, în absența unor repere clare?

Pentru a stabili despăgubiri echitabile, instanțele naționale ar putea ține cont de gravitatea încălcării dreptului, durata suferinței și consecințele acesteia asupra sănătății psihice și vieții sociale a persoanei. Impactul asupra vieții personale și profesionale, comportamentul autorităților, precum și atingerea adusă demnității umane sunt de asemenea importante. Evaluarea ar trebui să se raporteze la cazuri similare din jurisprudența națională sau internațională. Totodată, ar trebui să se ia în considerare gradul de culpă al autorității și vulnerabilitatea victimei.

Lipsă de claritate în formularea legii

În opinia noastră, structura legislativă a Legii nr. 1545/1998 este afectată de inconsistențe care afectează coerența și predictibilitatea întregului sistem de compensare. Astfel, cu titlu de exemplu, textul normativ oscilează între diferiți termeni - cum ar fi „acte ilicite”, „acțiuni ilegale” sau „încălcări ale prevederilor legale” - pentru a se referi la același lucru, fără a oferi criterii clare de delimitare a acestor concepte.

Recomandări

- Extinderea domeniului de aplicare al mecanismelor de compensare, pentru a acoperi întreaga gamă de măsuri restrictive de libertate.
- Criteriile de eligibilitate pentru compensații trebuie restructurate pentru a elimina condiționările legate de rezultatul final al procesului penal.
- Armonizarea terminologiei juridice.
- Trebuie extinsă sfera de aplicare a legislației actuale prin includerea unui spectru mai larg de subiecți responsabili. Astfel, pe lângă organele de urmă-

rire penală, procuratură și instanțele judecătorești ar fi bine de inclus ofițerii de investigație, comisiile administrative și agenții constatatori.

– Instituirea unor mecanisme de armonizare cu practica europeană, prin care cuantumul despăgubirilor să reflecte standardele stabilite de jurisprudența CtEDO. Ar fi bine-venite proceduri periodice de actualizare a baremelor de compensare, astfel încât acestea să rămână relevante în contextul evoluției sociale și economice.
– În cazul implementării acestor modificări, subliniem importanța adoptării unui ghid metodologic, care să favorizeze aplicarea uniformă a noilor prevederi. Recomandăm organizarea de programe de formare specializate pentru funcționari și crearea unui sistem de monitorizare a implementării.

În concluzie, o reformă legislativă în domeniul reparației prejudiciului suferit de persoană în procesul penal este esențială pentru asigurarea unei protecții efective a drepturilor fundamentale. Actualul cadru normativ, marcat de incoerențe și lacune, nu garantează un sistem clar, previzibil și echitabil de compensare. Prin instituirea unor norme clare, unitare și conforme cu jurisprudența CtEDO, se poate consolida încrederea cetățenilor în justiție și se pot preveni noi încălcări ale drepturilor omului.

Referințe:

1. Legea nr. 1545-XIII privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de cercetare penală și de anchetă preliminară, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 94-95 din 25 iulie 1998; intrată în vigoare la 1 august 1998.
2. Cauza Buzadji împotriva Republicii Moldova, hotărârea din 5/07/2016.
3. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 1298 din 24 iulie 1997, publicată în Monitorul Oficial al R.M. nr. 54–55 din 21 august 1997.
4. Cauza Shulgin împotriva Ucrainei, hotărârea din 8/12/2011.

Recomandat
***Igor DOLEA**, dr. hab., prof. Univ.*

PREMISELE DE EXERCITARE A ACŢIUNII CIVILE

Oliviu GRĂDINARI,

student anul IV Facultatea Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.922:347(478)(094.4) E-mail: oliviugradinari@gmail.com

Premisele de exercitare a acțiunii civile reprezintă o instituție esențială în cadrul procesului civil, confirmată prin rolul fundamental al acestora în stabilirea existenței sau inexistenței dreptului la acțiune, prin frecvența acțiunii civile în cadrul soluționării disputelor, dar și prin generarea consecințelor ireparabile pe tot parcursul procesului civil. Premisele sunt acele impedimente obiective, insurmontabile, care atestă lipsa dreptului la acțiune[1, p.292]. Totodată, premisele de exercitare a acțiunii civile se materializează ca temeiuri de refuz a cererii de chemare în judecată reglementate prin prisma art. 169 CPC al Republicii Moldova dacă sunt depistate la faza intentării procesului civil, dar și ca temeiuri de încetare a procesului reglementate, în art. 265 lit. a), b), c[1]), e), g), h) CPC dacă sunt depistate la fazele ulterioare ale procesului civil. În sensul reflectării esenței fiecărui impediment în parte, acestea au fost analizate separat *infra*:

1) **Cererea nu urmează a fi judecată în instanța de judecată în procedură civilă** – presupune reglementare a două situații distincte într-un singur impediment: *Nu urmează a fi judecată în instanța de judecată,* care se referă la încălcarea competenței generale exclusive și țin de prerogativele altor organe [2, p. 552] **și/sau** *Nu urmează a fi judecată în procedură civilă*, care se referă la cererea pentru care este prevăzută altă procedură [2, p. 552].
2) **Existența unei hotărâri judecătorești irevocabile cu privire la un litigiu având aceleași părți, temeiuri și obiect**, presupune manifestare a principiului puterii lucrului judecat, prin care o hotărâre irevocabilă duce la neadmiterea judecării aceleiași acțiuni repetat, fiind o excepție absolută, reglementarea acesteia fiind consacrată prin norme imperative [4].
3) **Existența unei hotărâri arbitrale, obligatorie pentru părți, cu privire la litigiul având același obiect, temeiuri și părți,** care reflectă același lucru pentru un litigiu judecat de către instanța arbitrală, dar unde avem excepția în care instanța de judecată respinge cererea de eliberare a titlului de executare silită a hotărârii sau a desființat hotărârea arbitrală.
4) **Existența unei încheieri judecătorești prin care se admite încetarea procesului în legătură cu faptul că reclamantul a renunțat la acțiune sau că între părți s-a încheiat o tranzacție**, care presupune o conexiune directă dintre principiul puterii lucrului judecat și principiul disponibilității în cadrul procesului civil, totodată încurajând medierea.

5) **Reclamantul și-a retras acțiunea civilă la faza judecării cauzei în procesul penal, dacă retragerea a fost acceptată de instanță,** asemănător cu situația anterioară este o consolidare a principiului disponibilității, doar că în latura civilă a unui proces penal.
6) **Reclamantului sau/și pârâtului îi lipsește capacitatea de folosință,** care îmbină ideea generală: nu avem subiect de drept, nu avem nici drept de apărat [1, p. 293].
7) **Acțiunea depusă de un organ, organizație sau persoană în apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale unei alte persoane fără ca legea să le delege acest drept**, presupune conformarea acestor reclamanți procesuali [3, p. 186] la normele care în mod exhaustiv prevăd situațiile în care pot adresa o cerere de chemare în judecată în numele altei persoane.

Pentru o analiză complexă a premiselor de exercitare a acțiunii civile, considerăm esențială compararea acestora cu condițiile de exercitare a acțiunii civile, unde am relevat următoarele: a) Premisele – Reconfirmă existența sau lipsa dreptului la acțiune; Condițiile – stabilesc ordinea procesuală pentru exercitarea dreptului la acțiune; b) Ambele instituții se manifestă prin temeiuri/situații diferite; c) efectul aplicării premiselor prevăd imposibilitatea adresării repetate cu aceeași acțiune având același obiect, aceleași părți și aceleași temeiuri, pe când condițiile permit adresarea repetată după ce au fost lichidate încălcările și neajunsurile; d)Se exprimă prin mecanisme juridice diferite: Premisele prin refuzul cererii de chemare în judecată și încetarea procesului; Condițiile prin restituirea cererii de chemare în judecată și scoaterea cererii de pe rol.

Premisele de exercitare a acțiunii civile și condițiile de exercitare a acțiunii civile, deși prezintă un set larg de deosebiri se aseamănă prin faptul că ambele presupun imposibilitatea continuării procesului civil la momentul depistării acestora, dar și că ambele se manifestă ca prerogative în limitarea accesului liber la justiție în temeiul asigurării ordinii juridice procesuale.

În cadrul studiului de drept comparat, au fost observate mai multe teze importante, cum ar fi faptul că legislația României în domeniu prevede impedimente asemănătoare celor reglementate de premisele de exercitare a acțiunii civile sub forma unor excepții sau unor instituții distincte, pe când legislația Ucrainei și Federației Ruse stabilesc o manifestare asemănătoare cu cea a Republicii Moldova, dar conțin prevederi mai detaliate.

În cadrul studiului efectuat, am concluzionat asupra unui șir de dificultăți în aplicarea sau interpretarea instituției cercetate fiind formulate propuneri de *lege ferenda* după cum urmează.

Un prim impediment reprezintă lipsa unei definiții legale a premiselor, în raport cu care optăm pentru următorul text: „*Premisele exercitării acțiunii civile sunt un sistem de factori, manifestat prin instituțiile refuzului cererii de chemare în judecată și încetării procesului, a căror existență sau inexistență împiedică nașterea dreptului subiectiv la acțiune, fiind acele fapte procesual-juridice a căror nerespectare poate atrage sancțiuni pe parcursul întregului procesul civil, precum și imposibilitatea revendicării drepturilor contestate/lezate, în conformitate cu legislația aplicabilă într-o cauză civilă concretă*”.

Un alt impediment ține de lipsa clarității reglementării a două situații distincte într-o singură premisă prevăzută la art. 169 alin. (1) lit. a) și art. 265 lit. a) CPC al RM, motiv pentru care propunem spre ajustare următorul text: „*Judecătorul refuză să primească cererea de chemare în judecată sau dispune încetarea procesului dacă: cererea nu urmează a fi judecată în instanța de judecată sau dacă cererea nu urmează a fi judecată în procedura civilă*".

Se atestă ambiguitate în dispoziția art. 169 alin. (3) CPC al RM, care se prezintă ca o premisă de exercitare a acțiunii civile, când în realitate nu este așa, motiv pentru care propunem art. 266 CPC al RM în următoarea redacție: „*Instanța judecătorească, prin intermediul pronunțării încheierii de refuz a cererii de chemare în judecată, comunică părților că nu se admite o nouă adresare în judecată a aceleiași părți cu privire la același obiect și pe aceleași temeiuri, iar în cazul survenirii unei astfel de cereri aceasta va fi refuzată în corespundere cu premisa existentă*".

Un alt impediment se reflectă prin necesitatea reglementării termenului de emitere a încheierii de refuz a cererii sau încetare a procesului privit prin două perspective: insuficiență de timp pentru act judecătoresc calitativ și excluderea abuzului din partea judecătorului întru tergiversarea procesului, prin care considerăm necesar ajustarea următoarei teze: „*În decursul a 5 zile, iar în situații excepționale determinate de motive temeinice și consacrate prin aceeași încheiere, nu mai târziu de 10 zile de la data repartizării cererii de chemare în judecată / de la data survenirii cauzei care determină încetarea, judecătorul dispune, printr-o încheiere motivată, refuzul de primire a cererii / încetarea procesului și remite reclamantului încheierea și cererea cu toate documentele anexate. Încheierea poate fi atacată cu recurs*".

Referințe:

• *Cărți și publicații monografice:*

1. BELEI, E., BOTNARI, V., CHIFA, F., COBAN, I., CREȚU, V., DUMITRAȘCU, D., JIMBEI, I., JOSAN, V., MACOVEI, G., STRATULAT G., Drept procesual civil: Partea generală, Chișinău: Lexon, 2024.
2. PRISAC, A., Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, Chișinău: Cartea Juridică, 2019.

• *Articole din reviste:*

3. BĂNĂRESCU, I., BLINOV, A., Apărarea drepturilor, libertăților și intereselor altor persoane de către autoritățile publice, organizații și cetățeni. În: Studia Universitatis Moldaviae, nr. 3 (153), 2022.

• *Site-uri:*

4. TUDORACHE, I., Raportul dintre ne bis in idem și autoritatea de lucru judecat. Disponibil: https://www.juridice.ro/725838/raportul-dintre-ne-bis-in-idem-si-autoritatea-de-lucru-judecat.html (accesat la 01.05.2025).

Recomandat

***Veaceslav BOTNARI**, dr. în drept, lector universitar*

PARTICULARITĂȚILE PROBEI EXCLUSIVE ŞI DETERMINANTE ÎN PROBATORIUL PENAL

Dorina LEȘAN,

studentă anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.14:343(478)(094.4) E-mail: lesandorina29@gmail.com

Introducere

Actualitatea temei derivă din faptul că, în numeroase cauze aflate pe rolul instanțelor naționale și internaționale, s-a constatat o tendință de a fundamenta sentințele penale pe probe cu caracter ***determinant sau exclusiv***, prin urmare frecvente hotărâri au fost pronunțate de CtEDO, în care statele membre, inclusiv R. Moldova, au fost sancționate pentru utilizarea unor astfel de probe ce nu au fost supuse unui control contradictoriu adecvat, generând riscul pronunțării unor hotărâri judecătorești injuste. Cazuri precum *Al-Khawaja și Tahery c. Regatului Unit* sau *Schatschaschwili c. Germaniei* au evidențiat impactul negativ pe care îl poate avea utilizarea unei probe exclusive asupra dreptului la apărare, în special atunci când unica dovadă pe care se întemeiază acuzația împotriva inculpatului nu poate fi supusă unei verificări directe de către partea apărării.

Relevanța acestui subiect decurge din nevoia unei cercetări aprofundate asupra unui subiect insuficient sistematizat în doctrina procesual penală, dar prezent în practica instanțelor. Nevoia de a clarifica limitele în care o probă poate fi considerată decisivă pentru condamnarea unei persoane, fără ca aceasta să conducă, în mod automat, la o încălcare a garanțiilor procesuale.

Noutatea cercetării este dublă:

Pe de o parte, este *teoretică* - vizând clarificarea conceptului de „probă determinantă” și „probă exclusivă” și conturarea unui cadru conceptual precis;

Pe de altă parte, este *practică*, deoarece contribuie la înțelegerea riscurilor la care se expune procesul penal printr-o eventuală supralicitare a unei singure probe în special în contextul actual, marcat de o jurisprudență din ce în ce mai strictă în materie de respectare a standardelor procesului echitabil.

Conceptul de probă determinantă și exclusivă

Din momentul administrării unor probe ce li se conferă statut determinant sau exclusiv, se ridică întrebarea, în corectitudinea evaluării echității procedurii judiciare. În acest context vom face o claritate asupra noțiunii de probă determinantă și exclusivă.

- Notiunea de „***proba exclusivă***” se referă la un mijloc de probă reglementat de lege, care, datorită naturii sale, constituie singura dovadă acceptată sau instrumentul unic disponibil pentru a demonstra existența unui fapt juridic

[1]. Această viziune impune ideea că nu există alte surse probatorii care să poată fi folosite pentru a stabili adevărul juridic într-un anumit caz.

- Noțiunea de „***probă determinantă***" se referă la acea probă care are o greutate semnificativă în cadrul procesului judiciar, fiind capabilă să încline balanța în favoarea unei soluții sau alteia. Practic, această probă e hotărâtoare în rezolvarea speței.

De remarcat, că nici unui mijloc de probă nu i se poate conferi din start statut determinant sau exclusiv dacă nu e corelat cu anamblul celorlalte dovezi disponibile, iar în cazul existenței mai multor dovezi care susțin același aspect, caracterul determinant al uneia singure se diminuează, deoarece forța probatorie se distribuie între ele.

Originea principiului exclusiv sau decisiv „*sole or decisive rule*" se regăsește în hotărârea Unterpertinger contra Austriei [2], care oferă, totodată, justificarea aplicării acestuia. Mai exact, în situația în care o condamnare este fundamentată în întregime sau într-o măsură esențială pe declarațiile unor martori pe care inculpatul nu a avut posibilitatea să îi interogheze.

Principiul juridic subliniat aici evidențiază faptul că o condamnare nu poate fi fundamentată în mod decisiv pe mărturia unui martor absent sau anonim, fără ca acest aspect să fie justificat și analizat în contextul dreptului la apărare al inculpatului.

Mai mult de atât, nici un mijloc de probă nu poate constitui baza determinantă într-o condamnare dacă nu e coroborat cu celelalte dovezi, prin urmare o măsură de siguranță suplimentară este stipulată în articolul 389 din CPP, care interzice emiterea unei hotărâri de condamnare întemeiate pe simple presupuneri sau bazate exclusiv pe depozițiile martorilor oferite în etapa de urmărire penală și ulterior redate în instanță fără ca aceștia să fie prezenți.

Prin urmare, chiar dacă un martor a fost audiat în faza investigativă, declarația sa poate fi folosită doar în completare cu alte probe din dosar și nu poate constitui factorul decisiv în pronunțarea condamnării.

Declaraţiile martorilor depuse în timpul urmăririi penale pot fi puse la baza sentinţei de condamnare numai în ansamblu cu alte probe suficiente de învinuire şi cu condiţia că, la urmărirea penală, a avut loc confruntarea cu bănuitul, învinuitul sau că martorul a fost audiat în condiţii speciale, în cazul în care inculpatul nu a participat la confruntare cu acest martor în cadrul şedinţei de judecată.

Studiind practica, altor state în special S.U.A am remarcat că instanța supremă a stabilit că Al Șaselea Amendament interzice admiterea declarațiilor testimoniale extrajudiciare dacă inculpatul nu a avut ocazia să le conteste printr-un contra-interogatoriu [3]. Am reținut concluziile judecătorului Scalia, care a respins ideea că fiabilitatea unei mărturii este suficientă pentru a o accepta ca probă determinantă, subliniind că singura garanție constituțională acceptabilă este - dreptul la confruntare. Notând următoarele: ***„Renunțarea la confruntare pentru că mărturia este evident de încredere este asemănătoare la renunțarea la judecata cu juriu pentru că un inculpat este în mod evident vinovat"*** [4].

Standardele cedo în materia probei exclusive și determinante

În partea practică a prezentei lucrări ne-am propus să analizăm standardele stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în materia utilizării probelor exclusive și determinante, cu accent pe cauza emblematică *Al-Khawaja și Tahery împotriva Regatului Unit* [5].

În cazul Tahery, reclamantul, Mr. Tahery, a fost condamnat pentru înjunghierea unei persoane. Una dintre probele esențiale a fost declarația unui martor anonim, care a afirmat că l-a văzut pe Tahery comițând fapta, dar a refuzat să depună mărturie în instanță din „motive de siguranță” cu toate că la prima interogare a declarant că nu a văzut făptuitorul. Totuși instanța a permis ca declarația sa anterioară, oferită poliției, să fie admisă ca probă. Reclamantul a fost condamnat în principal pe baza acestei declarații.

Sintetizând concluziile Curții am evidențiat o serie de principii fundamentale:

1. Dreptul la confruntare este un element esențial al unui proces echitabil (Art. 6 §1 și §3 lit. d CEDO).
2. Admiterea declarațiilor unui martor *in absentia* este o măsură de ultim resort [6]. (Această practică este permisă doar în situații-limită, pentru a nu compromite echitatea procesului.)
3. Dreptul la confruntare nu are un caracter absolut, totuși, orice limitare a acestuia trebuie să fie temeinic motivată și însoțită de garanții adecvate, astfel încât să nu compromită echilibrul general al procesului penal.
4. Cu cât declarația este mai decisivă pentru verdict, cu atât devine mai necesar ca apărarea să fi avut acces real și efectiv la confruntarea cu martorul [7].

Atunci când o condamnare se bazează pe o declarație dată de un martor care nu poate fi interogat în fața instanței, procesul devine dezechilibrat, întrucât lipsește un mecanism de verificare a credibilității acelei declarații. Spre exemplu, atitudinea și reacțiile martorului în timpul audierii în instanță pot fi relevante; există posibilitatea de a-i fi examinate capacitatea de percepție, acuratețea memoriei sau gradul de sinceritate, aspecte a căror lipsă ar putea permite ca anumite erori, omisiuni, exagerări ori falsuri deliberate să rămână nedetectate.

Este diferit atunci când o persoană face o afirmație defavorabilă în context privat, comparativ cu momentul în care trebuie să susțină acea declarație în mod public, în cadrul unei proceduri judiciare.

Cauza Schatschaschwili c. Germaniei [8] reprezintă o consolidare a cadrului analitic tripartit dezvoltat de Curtea Europeană în evaluarea compatibilității utilizării unei probe decisive sau exclusive cu cerințele unui proces echitabil prevăzut de art. 6 CEDO.

Examinarea declarațiile martorilor care ar putea constitui temelia exclusivă și determinantă într-o speță ar trebui trecute printr-o evaluare riguroasă, având la bază o triadă analitică structurată:

-***Nivelul de justificare a absenței martorului și validarea depoziției*** ca element probatoriu.

În acest context, se impune precizarea unor exemple de *„ justificări pertinente”* care pot explica absența martorului. CtEDO recunoaște următoarele situații ca fiind legitime, instanța are obligația să verifice dacă martorul nu a putut depune mărturie din motive obiective [9] , cum ar fi decesul, temerea *justificată*, care poate fi rezultatul presiunilor sau amenințărilor exercitate de inculpat sau de terți în numele acestuia, dar poate viza și riscurile generale percepute de martor în legătură cu participarea sa la proces [10] sau alte circumstanțe excepționale.

-***Greutatea probatorie a declarației în instanță***, avându-se în vedere dacă depozițiile martorului lipsă reprezintă singurul sau temeiul determinant pentru pronunțarea unei sentințe sau doar o bază complimentară reprezintă.

-***Prezența instrumentelor de contrabalansare***.

Garanții procedurale solide, capabile să atenueze dezavantajele suferite de apărare prin imposibilitatea de a interoga martorul respective:

1. Posibilitatea contestării credibilității declarației, pentru a echilibra obstacolele întâmpinate de apărare ca urmare a includerii mărturiilor și a asigura echitatea procesului.
2. Tratamentul critic al declarației respective de către instanță, conștientizarea caracterului ei limitat și corelarea ei cu alte probe. Scopul este de a preveni ca o astfel de mărturie, netrecută prin filtrul confruntării directe, să capete o greutate decisivă fără un control suficient al fiabilității sale.
3. Prezentarea în fața instanței a unei înregistrări video din timpul interogatoriului desfășurat în faza de anchetă.

Soluții:

Am considerat oportun, ținând cont că aplicarea sa rigidă și lipsa unei definiții clare pentru termenul „determinant” și „exclusiv” creează incertitudini juridice, de adaugat art.101^1 cu următoare prevedere: „***Controlul garanțiilor procedurale în cazul utilizării unei probe determinante sau exclusive***”.

(1) Dacă în cadrul administrării probatoriului, instanța se bazează pe o probă ce capătă caracter determinant sau exclusiv, instanța este obligată să analizeze existența garanțiilor compensatorii suficiente.

(2) În cazul în care unica probă determinantă a fost obținută cu încălcarea garanțiilor procesuale esențiale, aceasta nu poate constitui temei pentru condamnare.

Probleme constatate de CEDO la nivel național. Cauza Dan c. Republicii Moldova

Hotărârea *Dan contra Moldovei* [11], reflectă o critică a modului în care Curtea de Apel a gestionat probațiunea într-un proces penal rejudecat.

1. Problema centrală e că Instanța de apel nu și-a îndeplinit obligația pozitivă procedurală de a lua toate măsurile rezonabile pentru a asigura reapariția în fața sa a martorilor acuzării, în scopul audierii directe.
2. Hotărârea de condamnare a fost fundamentată în mod **exclusiv și determinant** pe declarațiile a trei martori reaudiați în faza de rejudecare, coroborate cu depozițiile

anterioare date în fața primei instanțe de alți patru martori absenți, precum și pe o înregistrare video care ulterior a devenit indisponibilă. Această probă video, deși lipsită din dosarul cauzei, a fost tratată de instanță ca element decisiv.

Înstanța avea obligația de a acționa din oficiu pentru a garanta un proces echitabil, adică trebuia să încerce să-i readucă în fața sa.

Rejudecarea unei cauze presupune o evaluare proaspătă și directă a probelor, nu doar formală pentru a se putea vorbi despre un proces cu adevărat echitabil, conform art. 6 CEDO.

Concluzii:

Într-un final, dorim să punem în lumină ideea centrală a acestei cercetări, care constă în sublinierea importanței regulei probei determinante și exclusive, ce nu este doar o normă procedurală, ci o garanție a drepturilor fundamentale ale inculpatului. Regula probei „unice sau determinante” exprimă o limită fundamentală a echității procedurii penale în raport cu utilizarea declarațiilor martorilor absenți. Conform acestei reguli, o condamnare nu poate fi întemeiată în mod exclusiv și, în anumite circumstanțe, nici predominant - pe mărturia unui martor pe care acuzatul nu a avut posibilitatea de a-l confrunta și interoga [12].

Nu orice utilizare a unei declarații date în lipsa confruntării este, *per se*, contrară Convenției, dar în situația când verdictul se întemeiază pe o astfel de probă, sunt necesare mecanismele compensatorii, adică acele alternative procedurale care să suplinească slăbiciunile apărării să compenseze handicapurile cu care se confruntă apărarea.

Probele determinante și exclusive trebuie evaluate cu maximă exigență, întrucât o eroare în aprecierea acestora poate conduce la un eșec grav al justiției- condamnarea unei persoane nevinovate, fapt mai grav decât achitarea unui vinovat [13].

Referințe:

• *Cărți și publicații monografice*

1. Ambos, K. *Treatise on International Criminal Law*, vol. II: *The Criminal Procedure*. Oxford: Oxford University Press, 2019, p. 128.
2. McBride, J. *Drepturile omului și procedura penală, Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*. Consiliul Europei, a doua ediție, iunie 2018, p. 267.
3. Udroiu, M. *Sinteze de procedură penală. Partea generală*, Volumul I. București: C.H. Beck, p. 487.

• *Acte normative*

4. United States of America. *Constituția Statelor Unite ale Americii*, adoptată la 17.09.1787, amendamentul VI, publicată în *National Archives*.

• *Articole din reviste*

5. Barbu, A. „Standardul probatoriu și prezumția de nevinovăție”. În: *Revista de Drept Public*, nr. 4/2016, București, p. 54.
6. Dolea, I., Caraman, V. „Particularități privind admisibilitatea declarațiilor martorilor absenți la judecarea cauzei penale”. În: *Studia Universitatis Moldaviae* (Seria Științe Sociale), Nr. 3(153), 2022, p. 17.

7. Summers, S. *Testimonial Statements, Reliability, and the Sole or Decisive Evidence Rule: A Comparative Look at the Right of Confrontation in the United States, Canada, and Europe*, *Oxford Journal of Legal Studies*, vol. 38, 2018, p. 12.

• *Practica judiciară (hotărâri CtEDO)*

8. CtEDO, cauza *Al-Khawaja și Tahery c. Regatului Unit* (online). Cererile nr. 26766/05 și 22228/06, hotărâre din 15.12.2011, pct. 145. Accesat la 23.02.2025. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-108073
9. CtEDO, cauza *Dan c. Moldovei (nr. 2)* (online). Hotărârea din 10.11.2020, pct. 33. Accesat la 05.05.2025. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-205818
10. CtEDO, cauza *Ferrantelli și Santangelo c. Italiei* (online). Cerere nr. 19874/92, hotărâre din 07.08.1996, pct. 52. Accesat la 05.05.2025. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57997
11. CtEDO, cauza *Lucà c. Italiei* (online). Cerere nr. 33354/96, hotărâre din 27.02.2001, par. 40. Accesat la 01.05.2025. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59222
12. CtEDO, cauza *Schatschaschwili c. Germaniei* (online). Cerere nr. 9154/10, hotărâre din 15.12.2015, pct. 113, 119. Accesat la 03.05.2025. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-159566
13. CtEDO, cauza *Unterpertinger c. Austriei* (online). Cerere nr. 9120/80, hotărâre din 24.11.1986, par. 34. Accesat la 19.02.2025. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-62144

STANDARDUL DE PROPORŢIONALITATE ŞI SUBSIDIARITATE ÎN CADRUL APICĂRII ARESTĂRII PREVENTIVE

Ion POPOV,

studentul anului IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.125:341.231.14 E-mail: ion.popov.17@gmail.com

Întreaga doctrină analizei dispoziţiilor art.5 din Convenţie subliniază importanţa deosebită a dreptului fundamental pe care acest text îl consacră pentru orice persoană şi anume dreptul la libertate şi la siguranţă. Este vorba de un drept inalienabil, la care nimeni nu poate renunţa iar garanţiile sale privesc toate persoanele, inclusiv cele ce se găsesc în stare de detenţie [1, p.225].

Cu toate că dreptul la libertate are un caracter fundamental şi inalienabil, totuşi nu putem spune că acest drept are un caracter absolut, ori, libertatea persoanei poate fi restrânsă, iar o modalitate de limitare a libertăţii constă în aplicarea justă a arestării preventive.

În acest context, este necesar de studiat nu doar cadrul normativ privitor la rigorile procedurale de aplicare a arestării preventive, dar şi standardele recunoscute de către CtEDO în materia dreptului la libertate şi siguranţă, în special standardul de proporţionalitate şi subsidiaritate.

În vederea elucidării standardelor dreptului la libertate, în cauza Creangă împotriva României „Curtea aminteşte că art. 5 din Convenţie consacră un drept fundamental, protejarea oricărei persoane împotriva amestecurilor arbitrare ale statului în libertatea sa. Prin proclamarea „dreptului la libertate”, art. 5 § 1 se referă la libertatea fizică a persoanei; el are drept scop să garanteze că nimeni nu este privat de aceasta în mod arbitrar” [2, § 84].

Astfel, standardul primar impus de către CEDO prin dispoziţiile art.5, constă în obligaţia statelor membre de a exclude orice privare de libertate în mod arbitrar. Sensul noţiunii de detenţie arbitrară a fost analizat de către Curtea Europeană în cauza Bozano împotriva Franţei [3], unde Curtea a decis că o detenţie este arbitrară chiar dacă ea apare ca fiind în deplină conformitate cu dispoziţiile legii naţionale în materie, dar, în aplicarea acestora, autorităţile naţionale au dat dovadă de rea-credinţă ori pur şi simplu i-au indus în eroare pe cei în cauză.

Totodată, pentru a asigura aplicarea arestării preventive în conformitate cu Convenţia Europeană, este important ca această măsură să urmărească scopul de a aduce persoana arestată în faţa unei autorităţi judiciare competente. Iar orice altă arestare care este în contradicţie acestui scop se va considera drept arbitrară şi abuzivă.

Abordând principiul subsidiarității în cadrul aplicării arestării preventive stabilesc cert că arestarea preventivă, fiind o măsură excepțională trebuie să fie aplicată doar în ultimă instanță, atunci când alte măsură preventive mai puțin intruzive s-au dovedit a fi ineficiente.

În cazul în care a ajuns concluzia necesității privării de libertate a persoanei față de care se desfășoară urmărirea penală și judecata, organul judiciar trebuie să aleagă cu discernământ și simț de răspundere măsura preventivă cea mai potrivită atingerii scopului procesului penal [4, p.171].

Tot în acest sens, subliniez că motivarea aplicării arestării preventive nu trebuie să demonstreze că aceasta este o măsură necesară și utilă, dar să convingă un observator obiectiv că alte măsuri preventive sunt ineficiente în circumstanțele cauzei și că arestarea preventivă este măsura de ultimă rațio, care se aplică doar în extremis.

Aplicarea principiului proporționalității la luarea măsurii arestării preventive impune autorităților sarcina de a efectua testul de proporționalitate a tuturor circumstanțelor cauzei, în acest mod, abordând în particular fiecare aspect al faptei penale cercetate și detaliile personalității persoanei vizate în această măsură procesual penală.

Totuși, în practică sunt situații care impun autorităților o abordare mult mai diligentă a circumstanțelor cauzei, așa cum sunt cauzele de aplicare a arestului preventiv în privința minorilor. La acest capitol menționez că este strict necesar ca detenția preventivă a minorilor să asigure „educația supravegheată" a acestuia. Ori, în cauza Bouamar împotriva Belgiei, Curtea a decis că internarea unui minor într-o închisoare nu este contrară, prin ea însăși, dispozițiilor Convenției, dar totodată Curtea a menționat că „plasarea unui tânăr într-o închisoare, în regim de izolare, fără asistența unui personal calificat, nu este de natură să corespundă unor asemenea exigențe" [5 § 52].

Suplimentar consider că la aplicarea arestării preventive este necesar de apreciat condițiile de detenție, în calitate de criteriu de proporționalitate, pe motiv că în Republica Moldova până la momentul actual sunt prezente condiții inumane de detenție, acestea se manifestă prin: supraaglomerarea celulelor, condițiile sanitare inadecvate, celulele infectate cu paraziți, aerul poluat și umed, lipsa încălzirii, posibilităților de recreare, acordării asistenței medicale, hranei adecvate ș.a.

Drept consecință, aplicarea arestului preventiv în astfel de condiții poate deveni incompatibilă cu art. 5 CEDO, chiar dacă este formal legală, dacă **nu este însoțită de garanția că privarea de libertate se desfășoară într-un mediu corespunzător normelor internaționale**. Această incompatibilitate poate determina Curtea Europeană să constate o dublă încălcare a Convenției – atât în ce privește libertatea persoanei, cât și dreptul de a nu fi supus unui tratament inuman.

În scopul conturării obligațiilor statelor membre de a exclude privările de libertate în mod arbitrar, autorii Convenției au instituit în art.5 un șir de garanții procedurale de apărare a libertății personale. Dintre care scot în evidență garanția efectuării controlului judiciar al arestării și dreptul de a înainta recurs împotriva deciziei de aplicare a arestării preventive.

Convenția, în prevederile art.5 § 3 instituite regula potrivit căreia persoana arestată trebuie adusă de îndată în fața unei autorități judiciare competente care se va expune asupra legalității și necesității arestării, instanța având posibilitatea punerii în libertate a persoanei. Totodată, garanția instituită în art.5 § 3 CEDO asigură faptul că arestarea preventivă să aibă loc în cadrul unui termen rezonabil și să nu fie prea îndelungată.

La fel, o garanție esențială a dreptului la libertate și siguranță constă în dreptul persoanei arestate la *habiat corpus*¸ adică la înaintarea unui recurs împotriva deciziei de aplicare a arestării preventive. Această garanție are aplicabilitate odată cu luarea decizie de arest preventiv, adică după privarea efectivă de libertate.

În rezultatul cercetării efectuat, vin cu propunerea de *lege ferenda* care constă în excluderea dreptului procurorului de a înainta recurs împotriva încheierilor judecătorești prin care s-a respins demersul privind aplicarea arestării preventive. În sensul acestei propuneri menționez că, după părerea mea, dreptul procurorului de a înainta recurs împotriva încheierii judecătorului de instrucție care a examinat demersul privind aplicarea arestului preventiv este unul contrar CEDO, pe motiv că însuși din prevederile art. 5 § 4 CEDO este reglementat dreptul la un recurs pentru „orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare”, ci nu pentru procuror sau alte persoane implicate la proces.

În concluzie menționez că arestul preventiv este o măsură cu implicații profunde asupra libertății personale, iar aplicarea sa abuzivă sau arbitrară reprezintă nu doar o eroare juridică, ci și o atingere gravă adusă demnității umane. Prin urmare, autoritățile nu trebuie să se limiteze la analiza cadrului normativ în materia aplicării arestării preventive, urmând a fi analizate standardele recunoscute de către CtEDO privitoare la proporționalitatea și subsidiaritatea arestării preventive.

Referințe:

1. BÎRSAN C. Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Ed. A II-a, București, C.H. Beck, 2010.
2. Hotărârea CtEDO în cauza *Creangă c. României*, cererea cu nr. 29226/03, din 23.02.2012. [Accesat la 19.06.2025]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-109226%22]};
3. Hotărârea CtEDO în cauza *Bozano c. Franței*, cererea cu nr.9990/82 din 18.12.1986. [Accesat la 19.06.2025]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57448%22]};
4. NICOLAE N-A. Garantarea Libertății Persoanei. București: Editura Universității Titu Maiorescu, 2002;
5. Hotărârea CtEDO în cauza *Bouamar c. Belgia*, cererea cu nr.9106/80 din 29.02.1988. [Accesat la 19.06.2025]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57445%22]}.

Recomandat

***Igor DOLEA**, dr. hab., prof. univ.*

ACORDUL DE COOPERARE ÎN PROCEDURA PENALĂ

Vladislav LUTENU,

Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.121:343.163 E-mail: lutesvlad@gmail.com

Reforma recentă a procedurii penale din Republica Moldova a introdus **acordul de cooperare** ca procedură specială menită să stimuleze inculpații să colaboreze cu organele de urmărire penală în vederea descoperirii altor infractori, în schimbul reducerii pedepsei. Instituirea acestui mecanism are ca scop eficientizarea combaterii infracționalității grave și organizate, prin încurajarea așa-zișilor *„colaboratori ai justiției”* să contribuie la investigarea infracțiunilor complexe. Acordul de cooperare a fost reglementat în Codul de procedură penală al Republicii Moldova prin Legea nr. 83/2023 (completată ulterior prin Legea nr. 245/2023), alături de alte proceduri penale *sumare* precum acordul de recunoaștere a vinovăției, acordul judiciar în interes public (aplicabil persoanelor juridice) și procedura judecării cauzei pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală . Spre deosebire de acordul de recunoaștere a vinovăției – care poate fi încheiat atât de persoane fizice, cât și juridice, din momentul punerii sub acuzare până la trimiterea dosarului în instanță – acordul de cooperare este rezervat doar persoanelor fizice și poate fi inițiat **doar pe parcursul urmăririi penale**, înainte de faza de judecată. Astfel, legiuitorul a delimitat clar domeniul de aplicare al acestor proceduri speciale, acordul de cooperare având un caracter sui-generis, concentrat pe **colaborarea inculpatului cu procurorul** pentru investigarea altor fapte penale.

Din punct de vedere conceptual, acordul de cooperare reprezintă o formă de *negociere judiciară* asemănătoare unei tranzacții publice între acuzare și apărare. Codul de procedură penală definește explicit instituția: *„acordul de cooperare este o tranzacție încheiată, la propunerea procurorului, între procurorul-șef al procuraturii specializate și învinuitul (persoană fizică) care își recunoaște vina și dorește să coopereze cu organul de urmărire penală, prin facilitarea identificării și tragerii la răspundere penală a altor persoane, în schimbul unei pedepse reduse și a unei forme de executare a acesteia”*. Așadar, inculpatul care acceptă să devină colaborator își asumă două obligații esențiale: **recunoașterea vinovăției** pentru faptele proprii și **cooperarea activă** în vederea probării și tragerii la răspundere a altor participanți la infracțiuni grave. În contrapartidă, statul – reprezentat de procuror – oferă **garantarea unei pedepse reduse** față de limitele normale prevăzute de lege, precum și posibilitatea unei modalități de executare mai blânde. În esență, acordul de cooperare se întemeiază pe principiul utilității publice a contribuției inculpatului: contribuția substanțială la rezolvarea altor cauze penale justifică un tratament sancționator mai indulgent pentru acesta.

Acordul de cooperare este per ansamblu un instrument **promițător și necesar**, eficacitatea sa va depinde în mare măsură de modul în care va fi implementat. În acest sens, au fost formulate o serie de **recomandări concrete**. Printre cele mai importante se numără: precizarea și rafinarea legislației (pentru a elimina ambiguitățile și a stabili criterii clare de aplicare), pregătirea unor ghiduri practice și traininguri pentru procurori și judecători (asigurând o aplicare uniformă și corectă a procedurii), întărirea măsurilor de protecție și a monitorizării colaboratorilor (pentru a garanta că promisiunile de cooperare sunt onorate și securitatea persoanelor este protejată) și evaluarea periodică a rezultatelor acestei instituții în practică. Implementarea acestor propuneri ar contribui la optimizarea instrumentului, sporindu-i eficiența și totodată menținând încrederea în actul de justiție.

Acordul de cooperare nu trebuie privit nici ca un panaceu miraculos, nici ca o cedare a justiției în fața infractorilor, ci ca un **compromis calculat** și atent reglementat, izvorât din realitatea investigativă contemporană. Atunci când este utilizat cu discernământ, acest mecanism poate oferi rezultate notabile – scurtarea duratei proceselor, obținerea de probatoriu solid împotriva marilor criminali și, în ultimă instanță, creșterea siguranței publice. Succesul său depinde de echilibrul între eficiență și echitate: *eficiență* prin faptul că încurajează inculpații să devină aliați ai justiției, și *echitate* prin condiția ca indulgența acordată să fie meritată și controlată riguros de către organele judiciare. Teza concluzionează că, dacă acest echilibru este bine păstrat, acordul de cooperare se poate transforma dintr-o noutate legislativă într-un pilon de bază al politicii penale moderne, contribuind atât la actul de justiție, cât și la interesul general al societății de a-i trage la răspundere pe cei vinovați.

In extenso, **cercetarea** a demonstrat relevanța științifică și practică a subiectului, aducând o contribuție la clarificarea conceptului și la perfecționarea acestuia. Rezultatele obținute – materializate în analize comparative, identificarea lacunelor și recomandările propuse – sunt menite să sprijine factorii de decizie în procesul de **ameliorare legislativă**, precum și practicienii dreptului în aplicarea corectă a noii proceduri. Într-un context mai larg, acordul de cooperare reflectă transformarea paradigmei procesului penal, accentuând latura sa **funcțională și negociabilă**, fără a abdica de la cerințele fundamentale ale dreptății. Acesta este, poate, cel mai important mesaj desprins din prezenta lucrare: *justiția modernă, pentru a face față provocărilor actuale, trebuie să fie inovatoare și flexibilă, însă niciodată în detrimentul principiilor sale de bază*. Acordul de cooperare, așa cum este analizat și propus a fi îmbunătățit în această teză, reprezintă un exemplu elocvent al acestei delicate dar necesare tendințe evolutive.

Recomandat

Tatiana VÎZDOAGĂ, *dr. în drept, conf.univ.*

PARTICULARITĂŢILE IMPACTULUI JUSTIŢIEI RESTAURATIVE LA SOLUŢIONAREA CAUZELOR PENALE

Marinela ROMANCIUC ,

studentă , anul IV , Facultatea de Drept , Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.157:343.163 E-mail : rm.marinela@gmail.com

În contextul unei justiții moderne centrate pe drepturile și libertățile omului , fenomenul medierii și conceptul de justiție restaurativă ocupă un loc central în eforturile de reformare și umanizare a sistemelor judiciare. În acest sens, medierea penală – ca expresie practică a justiției restaurative – oferă un cadru în care victima și făptuitorul pot ajunge la un consens, cu sprijinul unei terțe părți neutre – mediatorul , reducând astfel din tensiunea conflictuală și contribuind la reconstrucția raporturilor sociale. Investigarea aprofundată a impactului medierii asupra procesului penal, atât în dimensiunea sa penală, cât și în cea civilă , ne permite a analiza comparativ și simultan trei instituții distincte a căror aplicare însă poate fi combinată sau completată reciproc uneori : instituția medierii , instituția retragerii plângerii prealabile și instituția împăcării .

Justiția restaurativă se conturează ca o alternativă viabilă la modelul retributiv tradițional, accentuând repararea prejudiciului, reconcilierea între victimă și infractor și implicarea eficientă a tuturor subiecților vizați în procesul de soluționare a conflictelor penale.

Acest mecanism de soluționare alternativă a conflictului penal – medierea , are rădăcini profunde în practicile tradiționale ale societăților de-a lungul istoriei . Această dimensiune istorică adaugă legitimitate reintegrării lor în justiția modernă , iar datorită cadrului normativ internațional care susține dezvoltarea medierii și promovează aplicarea ei , inclusiv prin recomandările Consiliului Europei și directivele Uniunii Europene , analizând experiențele statelor în care medierea penală este implementată cu succes , ne permite a conștientiza necesitatea armonizării și eficientizării cadrului legislativ național orientat spre umanizarea politicilor penale .

Purtând un caracter specific de alte tipuri de mediere , medierea penală se derulează paralel cu urmărirea penală și nu substituie procesul penal [3]. Medierea are efecte mai pronunţate dacă se utilizează în faze incipiente ale procesului, pe cât se poate, cu implicarea părţilor în acţiuni procesuale, evitând astfel efectul psihologic negativ care îl lasă acestea asupra persoanelor , iar soluționarea cât mai rapidă a conflictului penal între părți îi garantează victimei obținerea cât mai rapidă și eficientă a despăgubirilor [1, p.12]. Fiind o modalitate facultativă de soluționare a cauzei penale , părțile pot decide oricând momentul demarării acestui proces , cu respectarea terme-

nilor legali , precum şi renunţarea la acest procedeu , ce le garantează în continuare respectarea confidenţialităţii informaţiilor procesate , precum şi respectarea principiului prezumţiei nevinovăţiei [3].

În cadrul unui proces penal , medierea penală poate fi aplicată simultan fie odată cu retragerea plângerii prealabile de către victimă [1] , fie odată cu împăcarea victimei şi a făptuitorului [2]. Părţile pot opta pentru soluţionarea prin mediere atât a conflictelor penale ce pot duce la încetarea urmăririi penale şi înlăturarea răspunderii penale conform art.276 al Codului de procedură penală al Republicii Moldova sau conform art.109 al Codului penal al Republicii Moldova , rezolvând aspectele de natură penală şi civilă definitiv şi total , fie părţile unui conflict penal pot soluţiona prin mediere doar latura civilă a cauzei penale în cazul în care pentru anumite categorii de infracţiuni încetarea urmăririi penale nu este posibilă . Părţile deţin această oportunitate şi drept de a decide soarta unui proces penal prin apelarea la mediere , odată cu demararea unui proces penal şi până la soluţionarea cauzei în instanţa de apel , cu anumite limite stabilite de lege .

Atât retragerea plângerii prealabile, cât şi împăcarea părţilor , fiind cauze care înlătură răspunderea penală , acestea produc efecte în plan procesual penal numai cu privire la latura penală a cauzei penale . Alta este situaţia în cazul încheierii unei tranzacţii de mediere care în plan principal prevede situaţia rezolvării acţiunii civile şi acoperirea prejudiciului produs prin infracţiune victimei, iar în plan secundar dacă părţile consimt , poate prevedea şi aspecte privitor la latura penală în cazul în care sunt prezente infracţiuni pentru care este posibilă încetarea urmăririi penale la etapa urmăririi penale sau încetarea procesului penal în şedinţa de judecată la etapa judecării cauzei .

Fiind pasibilă de aplicare tuturor categoriilor de infracţiuni ,medierea produce efecte distincte în dependenţă de categorie şi tip de infracţiune . În cazul aplicării medierii asupra categoriilor de infracţiuni pentru care legea prevede posibilitatea încetării procesului penal , cum sunt şi situaţiile de împăcare şi de retragere a plângerii prealabile , efectele benefice ale medierii asupra situaţiei părţilor sunt incontestabile . Din perspectiva infractorului, medierea creează oportunitatea asumării responsabilităţii într-un cadru non-punitiv, ceea ce poate favoriza reintegrarea socială. Prin acceptarea dialogului cu victima şi compensarea prejudiciului, infractorul se poate implica într-un proces de conştientizare şi schimbare comportamentală, aspecte care lipsesc adesea în procedura penală clasică. În ceea ce priveşte efectele medierii asupra răspunderii penale şi pedepsei penale, din perspectiva infractorului, medierea poate conduce la înlăturarea răspunderii. Acest aspect are o importanţă majoră, întrucât permite evitarea consecinţelor juridice grave ce decurg din condamnarea penală , oferindu-i făptuitorului şansa la reabilitare socială . În celelalte cazuri , pentru categoriile de infracţiuni pentru care legea nu prevede posibilitatea încetării procesului penal , medierea sub aspectul laturii civile are scopul de a-i crea făptuitorului condiţii favorabile de contribuire la soluţionarea acţiunii civile în favoarea victimei , fapt ce îi garantează atenuarea pedepsei penale. Astfel, instanţa poate ţine cont de disponibilitatea inculpatului de a colabora, de a repara prejudiciul şi de a se angaja într-un proces de

reconciliere, toate acestea reflectându-se într-o pedeapsă mai blândă . Din perspectiva victimei, indiferent de soarta laturii penale , medierea îi oferă posibilitatea participării active la procesul de rezolvare a conflictului penal, permițându-i acesteia să-și exprime poziția, să obțină explicații și, cel mai important, să contribuie la forma reparației într-un cadru confidențial. Medierea are un efect reparator și psihologic profund, ajutând victima să recapete un sentiment de justiție și control asupra situației , cu evitarea revictimizării sale , aspect specific procedurii de soluționare tradționale a cauzei penale. Medierea în latura civilă este adesea preferabilă unei soluții judecătorești, întrucât favorizează reparația concretă și rapidă a prejudiciului , cu posibilitatea executării reale și asigurate a acțiunii civile . Instituțiile statului, în special instanțele și organele de urmărire penală, sunt de asemenea beneficiari indirecți ai medierii în cauzele penale. Reducerea volumului de muncă, accelerarea soluționării cauzelor și creșterea gradului de satisfacție a părților implicate sunt doar câteva dintre efectele pozitive resimțite la nivel instituțional. Pentru instanțele de judecată, medierea are un efect de filtrare a cauzelor care necesită o soluționare judiciară mai rapidă, permițând o concentrare mai bună asupra litigiilor complexe. De asemenea, instanțele beneficiază de șansa degrevării lor de dosare , adică scăderea numărului de dosare aflate pe rol , ceea ce înseamnă și reducerea cheltuielilor judiciare. Pentru organele de urmărire penală, medierea introduce o dimensiune de flexibilitate și eficiență. Posibilitatea încetării dosarelor în fază incipientă, atunci când părțile ajung la un acord voluntar, permite redistribuirea resurselor către cauze mai grave sau mai complexe, fără a afecta drepturile fundamentale ale participanților. Totodată, promovarea medierii ca practică uzuală în procesul penal contribuie la consolidarea unui sistem de justiție modern, orientat spre reconciliere,reparație efectivă și responsabilizare.

Rezultatele chestionarului aplicat mediatorilor indică faptul că medierea penală este percepută ca un instrument util, însă subutilizat în practică. Motivele invocate includ lipsa de informare a justițiabililor, lipsa implicării organelor judiciare în promovarea medierii și un cadru legal insuficient armonizat. În acest context, promovarea medierii nu trebuie să fie un deziderat teoretic, ci un obiectiv strategic național.

În concluzie, putem afirma că promovarea reală a medierii penale presupune nu doar modificări legislative, ci și o schimbare de paradigmă în mentalitatea sistemului judiciar. Medierea trebuie privită ca un proces centrat pe om, pe reconciliere și pe responsabilitate, nu ca o simplă cale procedurală alternativă. Doar în acest mod se poate atinge o justiție echitabilă, eficientă și restaurativă, în acord cu nevoile reale ale societății contemporane.

Referințe:

• *Acte normative naționale :*

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.12 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
2. Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18.04.2002. În : Monitorul Oficial al Republicii Moldova , 2002 , nr.128-129 . În vigoare din 12 iunie 2003.

3. Legea nr.137 din 03.07.2015 cu privire la mediere//Monitorul Oficial al RM Nr.224-233 din 21.08.2015.

• *Monografii/articole de specialitate :*

4. IRP, Dolea , I., Zaharia, V., Rotaru, V., Gribincea, L., Dilion, M., Gladchi, Gh. Raport : Medierea penală în Republica Moldova, Chișinău , 2010.

Recomandat
***Igor DOLEA**, dr. hab., prof.univ.*

ANALIZA STATUTULUI DE MAGISTRAT AL PROCURORULUI ÎN CONTEXTUL CODULUI DEONOTOLOGIC ŞI AL ETICII PROFESIONALE

Vlad GUȚAN,

student, anul IV, Facultatea de Drept, Uiversitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.964.1:174 E-mail: gutanvlad015@gmail.com

În contextul eforturilor constante ale Republicii Moldova de a se alinia standardelor europene privind statul de drept, problematica recunoașterii statutului de magistrat al procurorului devine tot mai actuală și relevantă. Reformele judiciare inițiate în ultimele decenii, accentuate de cerințele partenerilor europeni, scot în evidență importanța unei clarificări instituționale și juridice a rolului procurorului în sistemul de justiție. Deși procurorii sunt actori esențiali în garantarea legalității, imparțialității și protecției drepturilor fundamentale, statutul lor profesional rămâne ambiguu în raport cu cel al judecătorilor, ceea ce afectează coerența funcțională și percepția publică asupra independenței justiției [6, p.4].

Demersul analitic privind statutul procurorului urmărește examinarea aprofundată a poziției acestuia în raport cu principiile deontologice și valorile eticii profesionale, pentru a evalua dacă actualul cadru normativ oferă suficiente garanții de independență și imparțialitate. Sunt scoase în evidență lacunele legislative și contradicțiile existente între statutul juridic și cel etic al procurorului, cu raportare la modele internaționale consolidate, cum sunt cele din România, Italia sau Franța [3, p.102]. De asemenea, analiza include percepțiile actorilor relevanți din sistemul judiciar, precum și nevoia unor reforme sistemice în vederea alinierii la exigențele europene [4, p.43].

Analiza adoptă o metodologie comparativă, examinând sistemele judiciare din România, Italia, Portugalia și Franța, unde procurorii sunt recunoscuți ca magistrați, și studiind documente internaționale relevante, precum rapoartele Comisiei de la Veneția, GRECO, Consiliul Consultativ al Procurorilor Europeni [7, p.2] și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Un sondaj realizat pe un eșantion de 63 de procurori din Republica Moldova a evaluat percepțiile acestora cu privire la oportunitatea recunoașterii statutului de magistrat, evidențiind o aspirație de lungă durată în cadrul sistemului judiciar pentru consacrarea formală a acestei calități. [Diagrama 1.]

Cercetarea se sprijină pe o bază teoretică extinsă, susținută de lucrări doctrinare și studii comparative, combinând analiza juridico-comparativă cu abordări sociologice pentru a oferi o perspectivă integrată asupra practicilor internaționale și realităților autohtone [6, p.21]. Astfel, sunt identificate particularitățile structurale ale sistemului național și condițiile care ar permite recunoașterea formală a calității de magistrat pentru procurori.

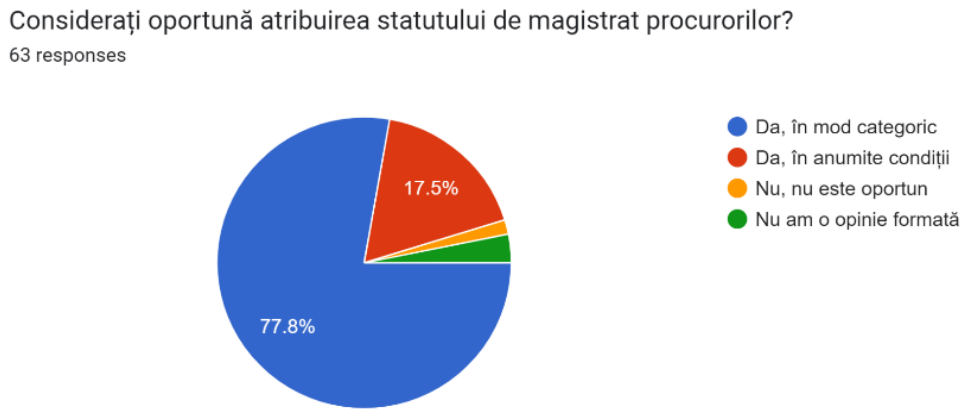

Diagrama 1. - Întrebare acordată procurorilor în cadrul sondajului.

Constatările relevă faptul că o asemenea recunoaştere ar contribui la eliminarea ambiguităţilor privind autonomia profesională şi la sporirea protecţiei funcţionale împotriva presiunilor ierarhice sau politice. În acelaşi timp, ea ar facilita integrarea mai organică în spaţiul european de justiţie, consolidând coerenţa procesuală şi contribuind la uniformizarea standardelor de imparţialitate şi eficienţă [7, p.2].

Un element fundamental în construcţia statutului procurorului îl reprezintă coerenţa dintre rolul constituţional şi exigenţele deontologice ale funcţiei. Codul de etică al procurorilor moldoveni prevede principii importante precum imparţialitatea, obiectivitatea, demnitatea şi responsabilitatea. Cu toate acestea, eficienţa acestor principii este diminuată atunci când nu sunt susţinute de un statut juridic clar, care să ofere protecţii reale împotriva ingerinţelor externe sau ierarhice [5, p.14].

În dreptul comparat, calitatea de magistrat a procurorului este strâns legată de standardele etice pe care le respectă, dar şi de garanţiile juridice pe care le deţine. Astfel, în Italia, Consiliul Superior al Magistraturii are în competenţă atât judecătorii, cât şi procurorii, asigurând un control unitar şi echidistant asupra carierei şi eticii lor profesionale [3, p.109]. În Portugalia, formarea unificată şi aplicarea aceloraşi criterii de selecţie şi promovare contribuie la întărirea unui spirit comun de magistratură [4, p.22].

La nivel european, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit, în jurisprudenţa sa, că lipsa unor garanţii efective de independenţă a procurorului poate genera încălcări ale dreptului la un proces echitabil. În cauze precum Alparslan Altan c. Turciei sau Kövesi c. României, Curtea a evidenţiat necesitatea unor mecanisme instituţionale prin care procurorii să fie protejaţi de eventuale presiuni administrative sau politice. Astfel, calitatea de magistrat nu reprezintă doar un simbol profesional, ci o necesitate pentru respectarea drepturilor fundamentale [1-2].

În contextul Republicii Moldova, percepţia publică asupra procuraturii rămâne oscilantă. Studiile sociologice indică o încredere scăzută în activitatea procurorilor, cauzată de lipsa transparenţei, suspiciuni privind imparţialitatea şi influenţele externe

asupra actului de urmărire penală [6, p.21]. În această situație, recunoașterea oficială a calității de magistrat, însoțită de standarde stricte de evaluare și răspundere, poate constitui un mijloc eficient de recâștigare a legitimității profesiei.

Prin urmare, tema statutului procurorului în raport cu principiile de etică profesională nu poate fi tratată izolat, ci trebuie abordată în ansamblul său instituțional, normativ și social. Recunoașterea calității de magistrat pentru procurori, dublată de o aplicare riguroasă a normelor etice și de consolidarea culturii organizaționale, poate contribui decisiv la eficientizarea sistemului de justiție și la reafirmarea valorilor statului de drept în Republica Moldova.

Cercetarea a concluzionat că recunoașterea formală a statutului de magistrat pentru procurori ar clarifica rolul lor în sistemul de justiție, ar elimina ambiguitățile actuale și ar spori protecția funcțională împotriva presiunilor externe. Această măsură ar alinia Republica Moldova la standardele europene și ar îmbunătăți coerența și eficiența sistemului judiciar. Se recomandă adoptarea unei legi-cadru pentru uniformizarea statutului juridic al judecătorilor și procurorilor, consolidarea aplicării Codului de etică și instituirea unei evaluări periodice etico-profesionale a procurorilor.

Referințe:

1. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. (2019). Alparslan Altan c. Turciei (Cererea nr. 12778/17), Hotărârea din 16 aprilie 2019 [accesat: 1 iulie 2025]. Disponibil: https://hudoc. echr.coe.int/eng?i=001-192804
2. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. (2020). Kövesi c. României (Cererea nr. 3594/19), Hotărârea din 5 mai 2020 [accesat: 1 iulie 2025]. Disponibil: https://hudoc. echr.coe.int/?i=001-234170
3. Di Federico, Giorgio. Prosecutorial Independence and the Role of the Council for the Judiciary in Italy. În: Italian Journal of Public Law, nr. 2/2023.
4. GRECO. Fourth Evaluation Round – Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors: Republic of Moldova. Strasbourg: Council of Europe, 2023.
5. Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară. ONU, 2002.
6. Sanduța, V., Rusu, M., Bagrin, L., Lealin, I., Nesterov, A., Oganesean, A. Studiu privind oportunitatea acordării statutului de magistrat procurorilor din Republica Moldova. Chișinău: Pictografic, 2024.
7. Venice Commission. Opinion CDL-AD(2021)047 on the independence of prosecutors. Strasbourg: Council of Europe, 2021.

Recomandat

***Oleg CHICU**, dr. în drept, lect. univ.*

ASPECTE CONFLICTUALE PRIVIND DESFACEREA CĂSĂTORIEI CU ELEMENT DE EXTRANIETATE

Adriana PÎNZĂREANU,

studentă, anul IV Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.627:341.94 E-mail: andreea_g@mail.ru

Creșterea mobilității transfrontaliere, a migrației internaționale și a căsătoriilor mixte a determinat apariția unui număr tot mai mare de divorțuri internaționale. Acestea implică, de cele mai multe ori, conflicte de legi, probleme de jurisdicție și dificultăți legate de recunoașterea hotărârilor străine. Articolul de față sintetizează principalele idei și concluzii ale tezei de licență privind desfacerea căsătoriilor cu element de extraneitate, subliniind atât implicațiile teoretice, cât și cele practic.

Scopul principal al cercetării a fost de identificare și analiză a provocărilor juridice generate de desfacerea căsătoriei cu element de extraneitate, evidențiind soluții posibile pentru uniformizarea și armonizarea reglementărilor interne cu cele internaționale. Lucrarea a urmărit să ofere un cadru teoretic solid și o abordare practică în contextul creșterii numărului de căsătorie și a divorțurilor internaționale.

Un prim obiectiv în cadrul lucrării a fost clarificarea noțiunilor fundamentale aplicabile desfacerii căsătoriei cu element de extraneitate. În acest sens, lucrarea definește „elementul de extraneitate” ca fiind „o împrejurare de fapt care determină incidența mai multor sisteme naționale de drept în cadrul aceluiași raport juridic de drept privat” [1, p.29]. Totodată, s-a avut în vedere și analiza formelor de desfacere a căsătoriei, recunoscute atât în dreptul intern, cât și în dreptul internațional privat, respectiv: divorțul prin hotărâre judecătorească, divorțul administrativ (prin organul de stare civilă), divorțul notarial, anularea căsătoriei și separarea legală. Aceste forme sunt abordate în lucrare atât sub aspectul condițiilor de validitate, cât și în ceea ce privește dificultățile recunoașterii lor internaționale în lipsa unui cadru juridic unitar. Aceste clarificări sunt esențiale pentru înțelegerea mecanismelor conflictuale care apar în procesul de desfacere a căsătoriei cu componentă internațională.

În continuare, determinarea elementelor de extraneitate relevante a implicat examinarea situațiilor de fapt care pot genera conflicte de legi și de jurisdicție. Au fost identificate criteriile juridice prin care un raport de familie dobândește caracter internațional: cetățenia diferită a soților, reședința acestora în state distincte, locul încheierii sau desfacerii căsătoriei, precum și existența unor hotărâri străine care necesită recunoaștere. Aceste elemente au fost clasificate sistematic, subliniindu-se implicațiile lor atât în plan procedural, cât și în plan material.

Analiza conflictelor de legi și de jurisdicție a reprezentat nucleul lucrărilor. Au fost examinate mecanismele de determinare a legii aplicabile în materia desfacerii

căsătoriei, atât din perspectiva legislației naționale, accent punându-se pe art.158 din Codul Familiei al RM [2] cât și a reglementărilor internaționale – precum Convenția de la Haga (1970) și Regulamentul Roma III (UE nr. 1259/2010). S-a analizat aplicabilitatea principiilor *lex fori* , *lex domicilii* , *lex personalis* și *lex voluntatis* , precum și modul în care acestea se reflectă în practica națională și europeană.

De asemenea, a fost analizată o decizie a Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 22 iunie 2022 [3], care clarifică aspecte importante privind desfacerea căsătoriei cu element de extraneitate. Speța o vizează pe Natalia Varakina, căsătorită în Japonia (2001) și ulterior, în mod neregulat, și în Republica Moldova (2007), deși prima căsătorie era încă în vigoare. După decesul soțului japonez (2009) și desfacerea celei de-a doua căsătorii în 2020, a fost cerută nulitatea acesteia din urmă. Instanțele inferioare au constatat bigamia și au declarat nulă căsătoria, însă CSJ a respins această soluție. În baza art. 43 Codul familiei, Curtea a stabilit că, întrucât impedimentul a dispărut (prin deces), căsătoria poate fi considerată valabilă, având efecte juridice reale și continue. Astfel analiza deciziei scoate în evidență trei probleme principale, printre care: conflictul de legi privind statutul personal și prevalența normelor de ordine publică (bigamia), necesitatea analizării validității căsătoriei în raport cu evoluția ulterioară a circumstanțelor și lipsa unui mecanism eficient de recunoaștere a actelor de stare civilă străine.

În final, în urma constatării deficiențelor identificate în legislația Republicii Moldova privind determinarea legii aplicabile desfacerii căsătoriei cu element de extranietate, consider că se impun următoarele recomandări:

1. Adoptarea unor norme conflictuale clare și flexibile, inspirate din art. 2597 și art.2600 Cod Civil al României și instituirea principiului ***lex voluntatis*** în art. 158 din Codul familiei al RM, adică alegerea legii aplicabile desfacerii căsătoriei. Respectiv regula trebuie să fie ***lex voluntatis***, dar nu absolută, ci limitată, după cum urmează următoarele legi: *legea statului reședinței obișnuite comune la momentul încheierii convenției, legea statului ultimei reședințe comune, dacă unul dintre soți mai locuiește acolo,legea națională a unuia dintre soți, legea statului în care au locuit împreună cel puțin 3 ani și legea forului*. Și în subsidiar în măsura în care părțile litigante nu au determinat legea aplicabilă, instanța urmează oricum să determine legea aplicabilă după următoarele reguli conflictuale propuse pentru a fi completate în art. 158 din CF, în ordinea subsecventă, nu alternativ, aici fiind stabilită o ierarhie clară de criterii obiective pentru determinarea legii aplicabile. Astfel, se ia în considerare în primul rând legea statului reședinței obișnuite comune la momentul introducerii cererii, iar în lipsa acesteia, se trece la ultima reședință obișnuită comună, dacă cel puțin unul dintre soți mai locuiește acolo. Dacă nici această condiție nu este îndeplinită, se aplică legea națională comună și după legea ultimei cetățenii comune, dacă unul dintre soți o păstrează. Iar în final, dacă niciunul dintre criterii nu este aplicabil, se recurge la legea instanței sesizate (lex fori), adică legea RM. Această abordare etapizată ar asigura coerență și continuitate în aplicarea legii, reflectând cât mai fidel realitatea socială a raporturilor dintre soți.

2. **Consolidarea mecanismelor alternative de divorț și recunoașterea lor internațională, inclusiv prin extinderea acordurilor bilaterale prin** extinderea acestor acorduri sau negocierea unor noi tratate bilaterale și multilaterale, astfel încât divorțurile obținute prin proceduri simplificate în RM să fie recunoscute în cât mai multe jurisdicții. Acest lucru ar reduce costurile și timpul necesar obținerii recunoașterii în străinătate.
3. **Crearea unor ghiduri oficiale de bună practică și interpretare a normelor conflictuale** destinate instanțelor și practicienilor, pentru a sprijini aplicarea unitară a legislației și evitarea soluțiilor contradictorii, deoarece existența unor ghiduri contribuie la coerența jurisprudenței și reduce riscul unor decizii divergente în cauze similare, promovând securitatea juridică și încrederea publicului în sistemul judiciar.
4. Completarea regimului juridic privind recunoașterea hotărârilor străine de divorț prin completarea articolului 474 cu un nou alineat, care să limiteze motivele de refuz la unicul temei justificat: contravenirea vădită cu ordinea publică a Republicii Moldova, în sensul art. 2581 Cod Civil al RM .

Într-un context internațional tot mai dinamic, este esențial ca legislația Republicii Moldova să fie adaptată noilor realități sociale și juridice. Prin introducerea unor mecanisme moderne, clare și flexibile, se poate garanta un echilibru între respectarea voinței părților și protejarea ordinii publice, asigurând astfel securitatea juridică a cetățenilor în raporturile de familie cu elemente internaționale.

Referințe:

1. BODOASCĂ, T., NAGY, O.V., *Drept internțional privat român*. Târgu Mureș: Ed. Dimitrie Cantemir, 2011. 29 p.
2. Codul familiei al Republicii Moldova, Nr.1316 din 26.10.2000, M.O. al R.M., 26.04.2001.
3. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit a CSJ din 22 iunie 2022, dosar nr. 2ra-372/22, [accesat: 8 mai 2025]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=67391
4. Codul Civil al României din 17 iulie 2009, Legea nr. 287/2009. Publicat nr. 511 din 24 iulie 2009

Recomandat
Igor ȘEREMET, *dr.în drept, conf. univ.*

FORMELE CONTROLULUI FINANCIAR

Corina GUȚU,

masterandă, anul II Facultatea de Drept, Departamentul Drept Public, USM

CZU: 347.73:657.63 E-mail:corinagutu.888@gmail.com

The study on the topic „Forms of Financial Control" comprehensively investigates the structure, functions, and significance of various forms of financial control in the Republic of Moldova, emphasizing their effectiveness in managing public resources and ensuring financial transparency. Financial control is analyzed as an essential tool of good governance and the alignment of the Republic of Moldova with European Union standards.

Studiul temei referitor la „Formele controlului financiar", investighează comprehensiv structura, funcțiile și importanța diverselor forme de control financiar în Republica Moldova, punând accent pe eficiența acestora în administrarea resurselor publice și asigurarea transparenței financiare. Controlul financiar este analizat ca instrument esențial al bunei guvernări și al alinierii Republicii Moldova la standardele Uniunii Europene.

Prin control, în general se înțelege o analiză permanentă sau periodică a unei activități sau situații pentru a urmări mersul ei și pentru a lua careva măsuri de îmbunătățire. Controlul mai este definit ca fiind complexul de mijloace, metode și instituții coordonate de natură a preveni abaterile și a stabili răspunderile pentru prejudiciile cauzate. Cât privește *controlul financiar*, acesta presupune a se examina dacă economia financiară a statului se desfășoară în conformitate cu cerințele legale ale activității bugetare și fiscale și are ca obiect depistarea erorilor, lipsurilor, deficienților, în scopul remedierii și evitării lor în viitor[1, p.377-378].

Printre funcțiile sale de bază ale controlului financiar se identifică următoarele: funcția preventivă, funcția de evaluare, funcția documentară, funcția educativă și cea recuperatorie. Metodele controlului financiar reprezintă instrumentele și tehnicile utilizate pentru a asigura gestionarea eficientă și transparentă a resurselor financiare.

Conform prevederilor Codului Fiscal al Republicii Moldova, controlul financiar la fața locului sau la oficiul organului, poate fi organizat și efectuat prin următoarele metode și operațiuni: verificarea documentară, verificarea totală, verificarea parțială, verificarea tematică, verificarea operativă, verificarea prin contrapunere[2, art.217-223].

Principalele forme ale controlului financiar în Republica Moldova se reprezintă a fi: auditul intern, auditul extern şi inspectarea financiară. Astfel, auditul intern se rezumă a fi o activitate independentă și obiectivă de asigurare și consiliere, destinată să adauge valoare şi să îmbunătățească activitatea unei entități publice. Auditul intern ajută entitatea publică în îndeplinirea obiectivelor sale printr-o abordare sistematică şi

metodică, evaluând şi îmbunătăţind eficacitatea proceselor de management al riscului, control şi guvernanţă[3, art.3].

Auditul public extern în Republica Moldova este desfăşurat de către Curtea de Conturi, fiind unica instituţie supremă de audit. În conformitatea cu legea supremă a Republicii Moldova, mai exact Constituţia ţării, Curtea de Conturi exercită controlul asupra modului de formare, de administrare şi de întrebuinţare a resurselor financiare publice [4, art.133], auditul public extern este definit ca un proces sistematic de evaluare independentă și obiectivă desfășurat pentru a obține probe și a stabili dacă entitatea auditată a fost gestionată/realizată în mod econom, eficient și eficace, în conformitate cu legile și regulamentele aplicabile, și dacă situațiile financiare ale acesteia au fost prezentate corect.

Ultima formă a controlului financiar, mai nou recent reglementată în Republica Moldova, este *Inspectarea Financiară*, ce este efectuată de către Inspectoratul Control Financiar de Stat. Relatând istoric Inspectoratul Control Financiar de Stat a fost reorganizat din Inspecția Financiară în inspectarea financiară în urma planului de acțiuni al Guvernului, în care i-au fost atribuite și revizuite noi atribuții. Respectiva reorganizare a fost o măsură prevăzută în planul de acțiuni al Guvernului și constituie o precondiție esențială pentru alinierea la Acquis-ul UE pe Capitolul de negociere 32 „Control financiar”[5].

În urma unui studiu de caz aplicat asupra activității de inspectare financiară la Î.S. „Centrul de Metrologie Aplicată și Certificare”, s-au depistat o serie de deficiențe şi provocări ale controlului financiar în implementarea procedurilor financiare, lipsa de documente justificative, încălcarea normelor de transparență și raportare, dar și absența unor mecanisme eficiente de monitorizare și corectare.

În conformitate cu concluziile formulate la această cercetare se atestă și unele recomandări de îmbunătăţire a controlului financiar în sectorul public:

- Consolidarea sistemului de control intern managerial în toate instituțiile publice, prin instruirea continuă a personalului, implementarea standardelor naționale și integrarea principiilor de bună guvernare.
- Dezvoltarea unei culturi adecvate de control, managerii entităților publice trebuie să fie instruiți și conștientizați cu privire la importanța asigurării CIM, dar și a rolului auditului intern în dezvoltarea acestuia
- Utilizarea tehnologiilor moderne în procesul de control financiar, inclusiv sisteme informatice integrate care să permită colectarea și analiza automată a datelor financiare, facilitând astfel identificarea timpurie a riscurilor, dar să fie sigure utilizarea acestor tehnologii privind securitatea cibernetică.
- Consolidarea funcției de audit intern în toate entitățile publice, cu accent pe formarea profesională a auditorilor, independența acestora în activitate și capacitatea lor de a oferi recomandări care să fie puse efectiv în aplicare.
- Alinierea continuă la standardele și bunele practici internaționale prin participarea specialiștilor din domeniul controlului financiar la programe de schimb de experiență, formare profesională internațională și aderarea la

rețele profesionale europene va contribui la creșterea nivelului profesional și la uniformizarea practicilor de control.

- Îmbunătățirea mecanismelor de urmărire a implementării recomandărilor formulate în urma controalelor, inclusiv prin desemnarea unor responsabili direcți în cadrul fiecărei instituții controlate, termene clare de realizare și sancțiuni pentru neimplementare.

Referinţe:

1. ROȘ VIOREL. *Drept Financiar, București*: ALL Beck, 2005
2. Codul Fiscal al Republicii Moldova din 29.04.1997. *În Monitorul Oficial*: Nr. 62 art. 522 din 18.09.1997
3. Legea nr.229 din 23.09.2010 privind controlul financiar public intern. *În Monitorul Oficial:* Nr. 86-92 art. 140 din 08.09.2019
4. Constituția Republicii Moldova nr.1 din 29.07.1994. *În Monitorul Oficial:* Nr. 466 art. 635 din 13.11.2024
5. Hotărârea Guvernului nr. 938 din 29.11.2023 cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului Control Financiar de Stat. *În Monitorul Oficial*: Nr. 465-467 art. 1133 din 07.12.2023

Recomandat

Oleg TELEVCA, *dr.,conf.,univ.*

CONTRIBUŢIILE DE ASIGURĂRI SOCIALE DE STAT OBLIGATORII – ASPECTE TEORETICO-FISCALE

Gabriela SOFRONOVICI,

masterandă, anul II, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 351.71:368.042 E-mail: sofronovicigabriela57@gmail.com

Since ancient times, there has been a need for social security and social protection in the face of inevitable risks and vulnerabilities. For this reason, social insurance contributions play an important role in collecting the financial resources for this fund, as well as for the entire financial system of the state. Characterized by specific fiscal features regulated by law, social contributions represent mandatory payments made by employers or employees, calculated and paid according to established amounts and deadlines.

Actualmente, la nivel atât internațional, cât și național, au loc schimbări demografice, cum ar fi îmbătrânirea populației, provocări de ordin economic, precum creșterea ratei șomajului, munca nedeclarată, migrația forței de muncă, factori care generează presiune asupra bugetului de asigurări sociale de stat. Pe măsură ce crește numărul beneficiarilor de prestații sociale finanțate preponderent din contribuțiile colectate, iar numărul de contribuabili scade, sustenabilitatea sistemului de asigurări sociale devine incertă.

Prezentul demers științific denotă importanța contribuțiilor de asigurări sociale de stat care rezultă din capacitatea lor de a asigura stabilitatea financiară, dar și echitatea în societate, în sensul în care acestea participă la redistribuirea resurselor pentru domeniul protecției sociale.

Scopul lucrării rezidă în analiza și examinarea instituției contribuțiilor de asigurări sociale de stat sub aspectul reglementărilor normative din Republica Moldova și determinarea rolului acestora în bugetul asigurărilor sociale de stat, în particular, și în bugetul public național, la general. Printre obiectivele de cercetare se enumeră: i) documentarea științifică privind delimitarea teoretico-conceptuală a contribuției de asigurări sociale de stat obligatorie, securitate socială, dar și protecție socială; ii) analiza evolutiv-istorică a contribuțiilor de asigurări sociale ca plăți de susținere a fondurilor publice; iii) evocarea principiilor care guvernează prelevarea contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii; iv) identificarea și clasificarea subiecţilor obligaţi la plata contribuţiilor; v) analiza particularităţilor calculării și achitării contribuţiilor de asigurări sociale în Republica Moldova; vi)stabilirea locului și rolului Serviciului Fiscal de Stat și a Casei Naţionale de Asigurări Sociale în gestionarea, monitorizare și colectarea contribuțiilor de asigurări sociale; vii) elucidarea disfuncţionalităţilor în procesul de colectare şi evidenţă a contribuţiilor de asigurări sociale prin prisma prac-

ticii judiciare şi a studiilor de caz; viii) analiza comparată a sistemului de asigurări sociale de stat prin implementarea bunelor practici internaționale; x)concluzionarea asupra subiectului abordat şi propunerea de recomandări.

Contribuțiile de asigurări sociale sunt acele plăți cu caracter obligatoriu pe care angajatorii sau angajaţii, numiţi contribuabili au obligaţia de a le achita către sistemele publice un anumit procent din veniturile lor brute, în schimbul unor asigurări, în caz de incapacitate de muncă, maternitate sau pensie, fiind guvernate de principiile precum: unicității, egalității, solidarității sociale (inter şi intrageneraţii), obligativității, contributivității, repartiției, autonomiei, imprescriptibilității, incesibilității [1, p.9-16]. Aceeaşi definiție ne-o statuează şi Legea 489/1999 privind sistemul public de asigurări sociale [2].

În această cheie, un rol pregnant în procesul colectării contribuțiilor de asigurări sociale îl au autoritățile publice. Astfel, Serviciul Fiscal de Stat are obligația legală de a sancționa cazurile de diminuare a contribuțiilor de asigurări sociale, neprezentarea dărilor de seamă, declararea eronată sau alte abateri, în conformitate cu prevederile art. 261, alin. 5) din Codul Fiscal al Republicii Moldova [3]. În lupta cu munca nedeclarată şi salariile „în plic”, instituția desfăşoară controale fiscale şi măsuri de descurajare. În anul 2024, datorită acțiunilor de conformare voluntară, SFS a adus suplimentar la buget 82,83 milioane lei, din care 23,2 milioane au fost contribuții de asigurări sociale [4, p. 25]. Pe de altă parte, CNAS, prin atribuțiile sale este singura autoritate publică care gestionează bugetul asigurărilor sociale de stat, iar pe parcursul anului 2024, la bugetul asigurărilor sociale de stat au fost înregistrate contribuții în sumă de 24 879,2 milioane lei, spre deosebire de 21 524,2 milioane lei în 2023 şi 18 573,4 milioane lei în 2022 [5, p.12-13].

De cele mai dese ori, unul dintre factorii care generează anumite disfuncționalități în colectarea contribuțiilor de asigurări sociale rezidă în situația financiară precară a agenților economici, care ulterior ajung în incapacitate de plată, şi prin urmare intră în procedura de insolvabilitate [6, p.39-40]. Atât SFS, cât şi CNAS întreprind măsuri în vederea apărării legitime a intereselor patrimoniale ale statului prin depunerea unei cereri de alăturare la cerere introductivă cu privire la intentarea procesului de insolvabilitate față de debitor, prin care va dispune de achitarea contribuțiilor de asigurări sociale, majorări de întârziere/penalități şi amenzi. Se constată existența unei stări de fapt care indică clar imposibilitatea entității debitoare de a-şi achita obligațiile exigibile, inclusiv datoriile curente, scadente şi istorice, precum şi validarea creanțelor de către 2 autorități în mod dublu de la acelaşi debitor, ceea ce creează o situație confuză.

În consonanță cu cele expuse, concluzionăm că statul are obligația constituțională de a asigura protecție socială, iar pentru realizarea acestui scop este esențial un sistem fiscal eficient, axat pe colectarea corectă a contribuțiilor sociale de stat. Acestea reprezintă nu doar venituri fiscale majore, ci şi un act de solidaritate între generații, fiind strâns legate de munca legal declarată şi de respectarea drepturilor sociale. Persistența erorilor în declararea contribuțiilor şi fenomenul salariilor „în plic” care reprezintă o practică compromițătoare afectează negativ sistemul, motiv pentru care este necesară

digitalizarea proceselor, întărirea colaborării autorităţilor şi consolidarea rolului Serviciului Fiscal în administrarea contribuţiilor.

Prin urmare, întru sintetizarea celor expuse supra, se propun următoarele recomandări. În vederea îmbunătăţirii instrumentelor administrative de creştere a conformării voluntare şi prevenirii evaziunii fiscale, se recomandă monitorizarea permanentă a corectitudinii datelor înscrise în dările de seamă fiscale în materia declarării contribuţiilor de asigurări sociale de stat. În ceea ce priveşte recuperarea sumelor contribuţiilor de asigurări sociale de stat de la plătitorii aflaţi în procedură de insolvabilitate, se propune instruirea, dezvoltarea abilităţilor şi capacităţilor profesionale ale personalului pentru a interveni prompt în astfel de cazuri, să se dezvolte colaborarea CNAS cu SFS, astfel încât creanţele revendicate să fie tratate cu prioritate.

O altă recomandare rezidă în reformarea sistemului de autorităţi în domeniul contribuţiilor de asigurări sociale, în sensul în care atribuţiile ce ţin de evidenţa, gestionarea, monitorizarea completării şi prezentării dărilor de seamă să fie exclusiv în atribuţiile Serviciului Fiscal de Stat, iar Casa Naţională de Asigurări Sociale să rămână drept autoritate publică de gestionare şi acordare a prestaţiilor sociale. Necesitatea trecerii în atribuţiile SFS ce ţine de evidenţa contribuabililor la bugetul de asigurări sociale reiese din raţionamentul creşterii transparenţei, obiectivităţii, eficienţei administrării fiscale, dar şi al reducerii admiterii erorilor, birocraţiei şi a unor procese duble.

Referinţe:

1. MOŞTEANU, T. Finanţe, Buget, Sinteze teoretice si aplicaţii practice. Bucureşti: Ed. Economica, 2001. 672 p.
2. Legea nr. 489 din 08.07.1999 privind sistemul public de asigurări sociale. Publicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 1-4 din 06.01.2000.
3. Codul Fiscal al Republicii Moldova nr. 1163 din 24.04.1997. Publicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 62 din 18.09.1997.
4. Raportul de activitate al Serviciului Fiscal de Stat pentru anul 2024. Disponibil pe: https://sfs.md/uploads/files/Rapoarte%20anuale/Raport%20de%20activitate%20al%20SFS%20pentru%20anul%202024.pdf, [accesat la 15.03.2025].
5. Raportul de activitate al CNAS pentru anul 2024. Disponibil pe: https://cnas.gov.md/doc.php?l=ro&idc=417&id=7114&t=/Rapoarte/Rapoarte-anuale-privind-activitatea-CNAS/Raportul-de-activitate-al-CNAS-pentru-anul-2024, [accesat la 05.04.2025].
6. VLAICU, V., ROTARU, A., BOAGHI, V., VIDAICU, D. Drept fiscal. Suport de curs. Chişinău: CEP USM, 2014. 287 p.

Recomandat
***Vlad VLAICU**, dr., conf. univ.*

CUPRINS

DREPT

Sabrina BRADU

VIOLENŢA LA LOCUL DE MUNCĂ 4

Evelina CATAN

ANALIZA JURIDICO-PENALĂ A INFRACŢIUNII DE EVAZIUNE FISCALĂ A ÎNTREPRINDERILOR, INSTITUŢIILOR ŞI ORGANIZAŢIILOR 7

Elena DODON

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU ESCROCHERIE: CONTROVERSE, SOLUŢII, PERSPECTIVE 10

Gheorghii GOSPODINOV

DREPTUL LA VIAŢĂ. CLARIFICĂRI TEORETICE ŞI JURISPRUDENŢIALE 13

Alina PASCARU

PROFILUL PSIHOLOGIC AL COPIILOR IMPLICAŢI ÎN COMITEREA INFRACŢIUNILOR 16

Nicolae PÎRLII

CRIMINALITATEA DE MEDIU: ABORDARE CRIMINOLOGICĂ ŞI JURIDICO-PENALĂ 19

Maria AVRAM

FRAUDA INFORMATICĂ VERSUS INFRACŢIUNI CONTRA PATRIMONIULUI 22

Maşa ROTARI

ÎNCĂLCAREA REGULILOR DE SECURITATE A SISTEMULUI INFORMATIC: ANALIZĂ JURIDICO-PENALĂ 25

Mihaela ŞMALENEA

PROPAGANDA RĂZBOIULUI ŞI CONSTRUCŢIA IDENTITĂŢII NAŢIONALE 28

Alexandrina RUSU

CRIMINALITATEA CIBERNETICĂ – CONSECINŢĂ A PROGRESULUI TEHNOLOGIC 31

Evelina SCHIN

IMPACTUL PORTRETULUI FIZIOGNOMIC AL INFRACTORULUI ASUPRA COMPORTAMENTULUI CRIMINAL.....34

Radu VLAS

INSOLVABILITATEA INTENȚIONATĂ: CONOTAȚII JURIDICO-PENALE 37

Ana-Maria ȘOITU

CADRUL LEGAL DE COMBATERE A CARTELURILOR.....40

Денис ПАСКАРЕНКО

СУБСИДИАРНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЧЛЕНОВ РУКОВОДЯЩИХ ОРГАНОВ ДОЛЖНИКА В ПРОЦЕССЕ НЕСОСТОЯТЕЛЬНОСТИ 44

Valeria POPA

FAPTA CREDITORULUI – JUSTIFICARE PENTRU NEEXECUTAREA DEBITORULUI 47

Nicoleta ȘALARI

DREPTUL DE PREEMȚIUNE AL ASOCIAȚILOR 51

Teodora BREAZU

ASPECTE COMPARATE DE DREPT PROCESUAL CIVIL NAȚIONAL ȘI FRANCEZ CU PRIVIRE LA INSTITUȚIA ÎNAPOIERII COPILULUI ÎN STATUL REȘEDINȚEI SALE OBIȘNUITE 55

Valeria CATARAGĂ

CONFIDENȚIALITATEA URMĂRIRII PENALE.....58

Gloria CHEPTEA

PRACTICA APLICĂRII EXCEPȚIEI DE TARDIVITATE LA EXAMINAREA CAUZELOR CIVILE 61

Cătălina Iulia COJOCARU

COMPETENȚA ARBITRAJELOR ÎN SOLUȚIONAREA CAUZELOR CIVILE.....64

Irina COJOCARU

DIMENSIUNEA JURIDICĂ ȘI PRACTICĂ A PROTECȚIEI MARTORILOR ÎN PROCESUL PENAL.....67

Dumitru CONDREA
EXCEPŢIILE PROCESUAL CIVILE 70
Alexandrina DAVIDOV
PROVOCĂRILE ŞI OPORTUNITĂŢILE DIGITALIZĂRII ÎN CADRUL PROCEDURII CIVILE A REPUBLICII MOLDOVA.....73
Loredana GOREA
REABILITAREA PERSOANEI ÎN PROCESUL PENAL 78
Oliviu GRĂDINARI
PREMISELE DE EXERCITARE A ACŢIUNII CIVILE.....81
Dorina LEŞAN
PARTICULARITĂŢILE PROBEI EXCLUSIVE ŞI DETERMINANTE ÎN PROBATORIUL PENAL.....84
Ion POPOV
STANDARDUL DE PROPORŢIONALITATE ŞI SUBSIDIARITATE ÎN CADRUL APICĂRII ARESTĂRII PREVENTIVE.....90
Vladislav LUTENU
ACORDUL DE COOPERARE ÎN PROCEDURA PENALĂ 93
Marinela ROMANCIUC
PARTICULARITĂŢILE IMPACTULUI JUSTIŢIEI RESTAURATIVE LA SOLUŢIONAREA CAUZELOR PENALE 95
Vlad GUŢAN
ANALIZA STATUTULUI DE MAGISTRAT AL PROCURORULUI ÎN CONTEXTUL CODULUI DEONOTOLOGIC ŞI AL ETICII PROFESIONALE 99
Adriana PÎNZĂREANU
ASPECTE CONFLICTUALE PRIVIND DESFACEREA CĂSĂTORIEI CU ELEMENT DE EXTRANIETATE.....102
Corina GUŢU
FORMELE CONTROLULUI FINANCIAR 105
Gabriela SOFRONOVICI
CONTRIBUŢIILE DE ASIGURĂRI SOCIALE DE STAT OBLIGATORII – ASPECTE TEORETICO-FISCALE 108

Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova
Seria „Lucrări studenţeşti”, ediţia 2025
Ştiinţe juridice

Bun de tipar *15.09.2026*. Formatul *70×100 1/12*.
Coli de tipar *9,4*. Comanda *39sp*.

Editura USM
str. Al. Mateevici, 60, Chişinău, MD 2009
e-mail: editurausm@gmail.com